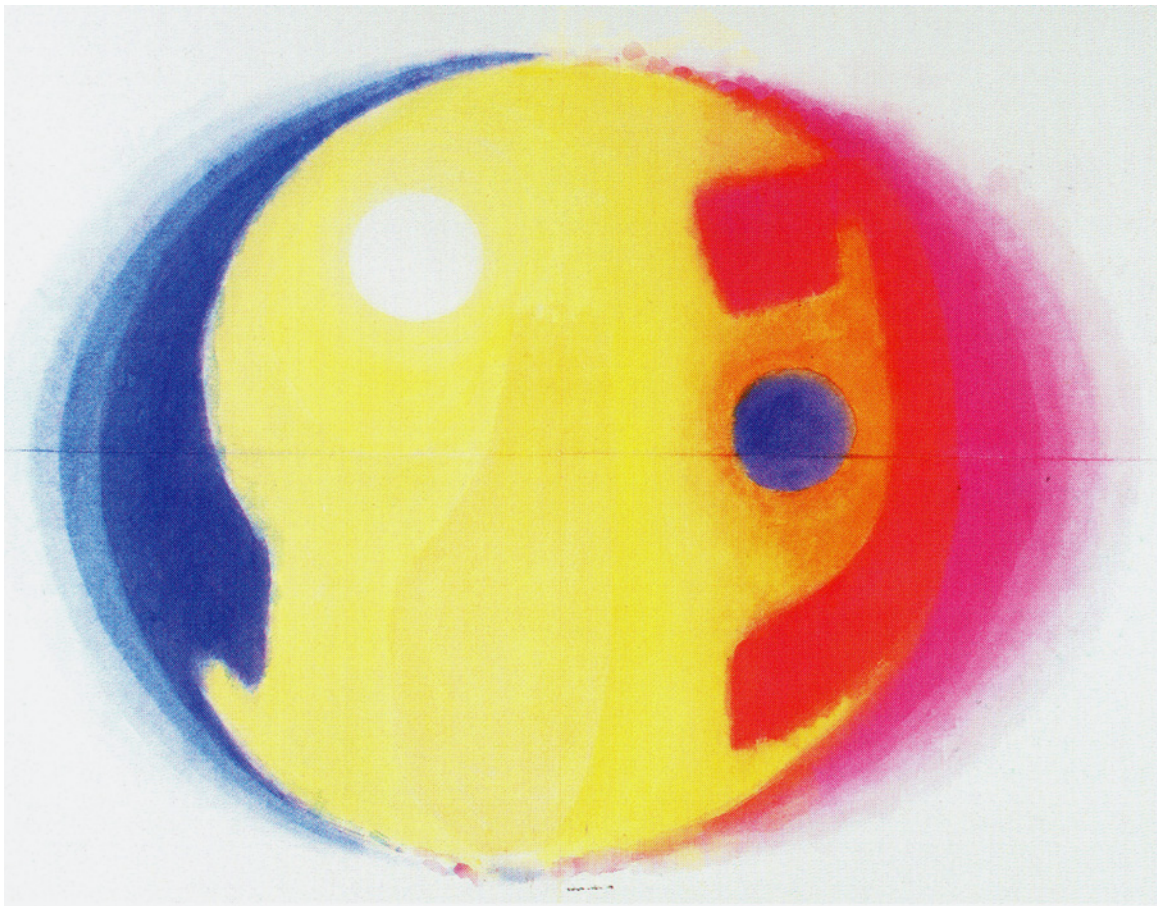

Forum Antroposofi

NR 2 2021

4-5
Notiser.

6-13
Samtal:
Antroposofi som strömmande liv.
Vem är människan?
Intervju med Botulf Bernhard på Solmarka gård.

14-24
Krönikor:
Idéburet eller ideologi.
Andligt arbete.
Allt är skulptur!
Sakramenten som susar genom trädkronorna.
Den levande jorden.
Covid-19 - blick på framtiden.
Vad kan man göra...?
Vaccinera eller inte vaccinera?
Rudolf Steiner om vaccination.
7 frågor.
Vidar och mänsklighetens föryngring.

24-25
Bilduppslaget.

27-31
I kölvattnet av en uthängning.
Antroposofi och Waldorfpedagogik.
7 frågor.

32-33
Reflektioner:
Drama aktuellt.
Tankar kring Tuvstarr.

34-41
Bokanmälningar:
Ett upprop till solbyggarna.
Kärnan i Rudolf Steiners livsgärning.
En bro mellan konstnärskap och klarseende.
Till minne:
Leif Nilsson, Siri & Filip Karlsson, Elly Berner.

42-43
Årsmötesprotokoll 2021.

43-45
Kalendarium:
Fria Högskolan för Antroposofi.
Antroposofiska Sällskapet:
Järna, Norrköping och Stockholm.

46-47
Förteckning över medlemsgrupper.
Medlemssekretariat & Medlemskap.

48
Bildberättelse.

Kära Forumläsare,

”Antroposofi är en kunskapsväg som vill leda det andliga i människoväsendet till det andliga i världsalltet”. Så inleder Rudolf Steiner övningsboken ”Antroposofiska ledsatser”*. Orden kan verka abstrakta men får liv när man tänker sig kunskapsvägen som en konstnärlig process där det andliga i världsalltet och det andliga i människan kommunicerar och till slut finner varandra. Det innebär arbete, inre och yttre arbete. ”Varje människa ÄR en konstnär” basunerar Josef Beuys i ögonblicket då Europa håller på att resa sig ur askan. Han öppnar perspektiv för den som förstört alltihop. Han vill därmed säga att enbart om man verkar konstnärligt befinner man sig i nuets fascinerande mellantillstånd. Glädje och smärta möts i skapande processer och verkligen nytt kan ur ögonblicket spira fram. Kan detta vara ett slags signatur för detta nummer? Vi möter människor, nu levande eller varande på andra sidan tröskeln som med spade eller penna, med pensel eller med skaror av barn kring sig står eller stått aktivt skapande i världen. Och frågan var Waldorfpedagogiken står i dag är synnerligen aktuell. Svårigheterna som mysteriedramagrupperna i Järna går igenom behöver vår uppmärksamhet. Några bidrag till temat covid-19 och vaccinfrågor gör tydligt att även där gäller det att känna sig in i processer och inte fastna i svart eller vitt. Bokrecensioner stimulerar till sommarläsning, vilket även Harry Salmans längre essä om Vidar gör. Hoppa inte över den korta notisen om den nya Kyriotetespodden, ”allt om antroposofi och lite till...” Tidningen innehåller all viktig information från antroposofiska verksamheter i hela Sverige och bland mycket annat tiderna för klasstimmarna. Och så till sist, när du då sommarvilar i sol, blommor och grönska så upplev – inte tänk – där döljer sig något av det andliga i världsalltet som väntar att föras samman med det andliga i dig.

*föreligger i nyöversättning av Jürgen Vater på Antroposofiska Bokförlaget, 2021, se bokanmälan i detta nummer.

För redaktionen, *Felix Nieriker*

Vem äger antroposofin ?

Janne Silvasti

Dagar, veckor och månader, ja i mer än ett år har vi levt med pandemi. Hälsobekymmer i världen har ockuperat vårt medvetande. Kloka tankar och forskning har gått på högvarv, allt för att förstå vad som pågår och för att kunna hjälpa varandra. Även de mest framstående forskarna har svårt att få grepp om olika mutationer och sjukdomsförlopp. I Antroposofiska Sällskapet har vi följt folkhälsomyndighetens rekommendationer och anser att det har varit det bästa vi kunde göra. Hur man sedan förhåller sig till vaccinationer är förstås en individuell angelägenhet och beslut. Föreställningen som ibland dyker upp: antroposofier är vaccinståndare. Det kan bara vara ett ställningstagande på individnivå, inte från den organiserade antroposofiska rörelsen.

Detta leder mig vidare till de senaste veckornas uppmärksamhet kring den omtalade dokumentären "De utvalda barnen" i SVT Play och en artikel i DN om Hilma af Klint. Dokumentären tar upp missförhållanden i Solvikskolan i Järna. En skola som ville gå sin egen väg och var nyskapande i sitt experimenterande. Intuitiv pedagogik blev begreppet för innehållet och de metodiska greppen i denna pedagogiska impuls, något som kräver andlig, själslig närvaro i nuet av läraren. Konstnärlig kreativitet i allt man gör, mindre traditionell ämnesundervisning, inte ens det som man ansåg vara framgångsrika metoder i waldorfskolan var alltid i fokus. Ett fritt initiativ i 70-tals anda med många karismatiska och konstnärliga personligheter. Kanske var tiden, när Järna Waldorfskola delades - efter något år blev detta Solvikskolan och ÖRJANSKOLAN -, öppen för friska tag för att pröva andra vägar till ett sunt liv, som man hade missat i övriga samhället. Motsättningar och åsikter var starka på 80-talet. Solvikskolans pedagogiska tillhörighet var inte självklar. Det var en tydlig markering mot andra skolsystem,

även waldorf gjorde denna unika skola till ett bejublat och bespottat objekt.

I DN tisdag den 11.5 2021: Här är historien om Hilma af Klints väg till världsberömmelse.

Här kunde vi läsa om en annan berättelse om antroposofier i världen. Hur man än har försökt fjärma Hilma från antroposofin, har hon och hennes konst de facto en stark anknytning till antroposofin. Och det kommer tydligt fram att det är antroposofier som har tagit hand om hennes konst efter hennes död. En saklig artikel, inget försök att trycka ner antroposofier. Men det tycks vara ett viktigt fokus i artikeln att individen är antroposof!

Det väcker någonting hos människor, när de möter antroposofin!? Det är så svårt att förstå att det är individer som samlas eller är verksamma, det finns ingen maktstruktur bakom, det är ingen sekt. I mediasfären vill man sortera in alla under samma tak, skapa motsättningar och debattera med uttalanden som ofta är ryckta ur sitt sammanhang. Ju mer eldfångt desto bättre. För media är det förstås mera intressant att lyfta fram motsatta åsikter och polarisera sammanhangen.

Vem äger antroposofin? Vi har ett sällskap som bygger på fria människors fria vilja. Där ryms många olika sätt att se på och handskas med antroposofin. Antroposofin är en levande idé-organism. Den visar sig olika varje gång människokonstellationerna förändras. Om nu människobilden är individuell, att fria mänskliga handlingar är det mest mänskliga, kan man då också tolka antroposofin på ett helt fritt sätt och är den tillgänglig för de mest skilda experiment?

Eftersom Sällskapet är ett initiativsammanhang är det viktigt att medlemmarna gör det till det som man önskar sig att det ska vara.

Hur gemenskaper ska gestaltas i framtiden är en fråga. Individen ska kunna kän-

na sig fortsatt fri, men hur tar man del av det som är det gemensamma och hur ser man det som inte är ens eget område, men som hänger ihop med antroposofin. Vi har en hel del verksamheter som har antroposofi som sin grundinspiration. Gruppen formulerar ett program och sedan arbetar man efter det. Det låter lätt, men vad säger grannen om det? Här uppstår frågan: Vem äger antroposofin? Det finns uppfattningar att Sällskapet inte har så mycket att komma med i dessa frågor. Man upplever att verksamheten fungerar på bästa sätt som den är.

Vi har en struktur som jag vill ta fram här. Först har vi Antroposofiska Sällskapet. Det stödjer den Fria Högskolan som har flera olika sektioner, tex. för områdena medicin, pedagogik mm. Sedan har vi antroposofiskt inspirerade verksamheter av olika slag. Själva Sällskapet är möjligt genom dess medlemmar. Verksamheterna har ett eget förhållande till antroposofin och Sällskapet.

Det finns en del verksamheter som av olika skäl har tagit avstånd från Sällskapet och driver sina verksamheter utan intresse för eller kontakt med Sällskapet och yttrar sig om antroposofi så som det passar den egna verksamheten. Det råder stor frihet att göra sin egen bild av idéen, det finns ingen gemensam strävan i detta kunskapsarbete, de får väl ha sin bild, vi har vår!

Finns det ett glapp mellan idéen och verkligheten, mellan esoteriken och exoteriken? I detta mellanrum är vi människor och gör det bästa vi förmår. Men finns det inte fullt av bevis i världen för att människan har svårt att motstå egoismens frestelse, att hon vill vara större än hon har täckning för, att lysa mera, att äga idéen och vara den som vet?!

Texten fortsätter på sidan 14! >>>

”Att människosjälen måste räddas” - Joseph Beuys 100 år

Joseph Beuys gjorde flera provocativa uttalanden, som innehåller principerna för den sociala skulpturen. Ett av dessa, "att människosjälen måste räddas", är utgångspunkt för ett konstnärligt arbete, Kassel-21-social-skulptur-lab, i samband med Beuys jubileet. På 1970-talet, då den växande globala ekologirörelsen varnade för katastrofen förknippad med obegränsad ekonomisk tillväxt, var detta provocativt. I dag är betydelsen av Beuys' konstnärliga intelligens och utmaningen att rädda jordens framtid ännu större, hävdar konstnären Shelley Sacks.

Sacks, som är ledare för Social Sculpture Research Unit i Oxford, är kurator för Kassel 21-social-skulptur-lab i ett samarbete med Dokumenta-arkivet, Neue Galerie och staden Kassel 2021. Detta är ett initiativ där konstnärer arbetar med Beuys' uttalande; "att tänka är redan skulptur". Man vill utveckla det sociala tänkandet, det som Beuys beskriver som att "skapa social honung". Det planeras en rad aktioner, forskningsprojekt och processer som är förknippade med varandra båda i Kassel och globalt genom internet.

Till dessa hör Earth Forum, som vill främja stadsplaneringen. Ett Survival Room, som utforskar olika föreställningar om överlevnad och de nödvändiga förmågor som detta fordrar inför framtiden. Genom en aktion med titeln En gåva till Joseph Beuys, substansen i de 3 krukorna, vill man uttrycka och dela förståelsen för den kostbara substans som Beuys har gett

till oss. I Mötets fält, skapas 100+ mötesplatser i förening/partnerskap med ett träd. Alla dessa praktiker och tankerum utforskar transformationens strategier och bildartat tänkande som en skärningspunkt mellan estetisk och politisk bildning. Det är vägar att arbeta med det som Beuys betecknade som "osynligt material i den sociala skulpturen: Att tänka, diskutera och tala".

För första gång i historien måste vi medvetet besluta oss för vilken framtid vi vill ha och utveckla förmågan att handla ur en värld med många olika världsåskådningar, skriver Shelley Sacks i en introduktion till Kassel-21. Detta är en arbetsplats som vill skapa möjligheter att komma fram till nya insikter i Beuys' förslag till social skulptur. Att utforska vår människobild, samt den levande framtid som hela planeten behöver, och som milliontals människor längtar efter.

socialsculpturelab.de

Källa: Shelly Sacks/Info3 April 2021. Översättning: Red. BF

Karl Schultz-Köln – Bildens yta som kunskapsfält

2021 kan vi också fira en annan 100-års jubilar; konstnären Karl Schultz-Köln. Köln utbildades till keramiker vid Kölner Werkschulen i andra hälften av 1930-talet och tog senare efternamnet Köln efter sin födelsestad. Som ung soldat under andra världskriget fick han ett dramatiskt öde, då han mirakulöst överlevde slaget vid Stalingrad. 16. augusti 1944 deserterade han och flydde över till amerikanerna i Normandie. Senare firade han alltid 16. augusti som "frihetens dag". På grund av efterkrigstidens sociala misär i Tyskland valde han att flytta till Helsingfors tillsammans med sin finska hustru, Marita. Här blev han ledande keramiker vid Arabia Porslinsfabrik. Med sina skulpturala arbeten och sin speciella keramiska bildvägg-teknik blev han erkänd internationellt och mottog flera priser. Bredvid arbetet som keramiker började Köln måla och utvecklades så småningom till en av pionjärerna inom det abstrakta måleriet i Finland, där inflytandet från vitt skilda riktningar som abstrakt expressionism och kubism är framträdande.

1955 tog det konstnärliga arbetet en radikal vändning genom fördjupandet i antroposofin, samt Goethes och Steiners färglära. Köln arbetade på ett mycket konsekvent sätt med Steiners konstimpuls och ställde ut i flera länder. Efter flytten till Stockholm i början av 1960-talet verkade han som bildlärare. Flera konstnärer inspirerades av antroposofi i Sverige kommer ihåg honom som en rolig, origi-

nell och kunskapsrik pedagog. Köln skrev också artiklar om konst, i essäsamlingen Bildens yta som kunskapsfält behandlade han bland annat Steiners konstfilosofi relaterad till några av den moderna konsthistoriens centrala konstnärer. I slutet av sitt liv grundade Köln Stiftelsen Karl Schultz-Köln och Marita Mörck-Schultz och köpte en gammal bryggeribyggnad i samarbete med ArtLab Gnesta. Här finns ett arkiv och stiftelsen förvaltar i dag parets konstnärliga kvarlåtenskap.

Red. BF

SVT dokumentär om Solvikskolan i Järna

SVT sände den 6 maj, den första av tre delar i dokumentären Dokument inifrån: De utvalda barnen.

De flesta känner nog till dokumentären vid det här laget, då den kommenterats i många tidningar och diskuterats flitigt på sociala medier.

Filmaren Jasper Lake, tidigare elev på skolan, tittar närmare på- och försöker genom intervjuer med lärare och tidigare elever förstå, vad det var de varit med om under sin barndom på Solvikskolan i Järna. Läs mer om det på sidorna 28-30.

Källa: svtplay.se. Red. JH

Antroposofi som strömmande liv

Blickvinklar – till Antroposofins metoder

Louis Defèche Redaktör och verksamhetsledare för veckotidskriften, forskar sedan några år på själva begreppet antroposofi. Han studerade psykologi i Nancy och språkgestaltning i Dornach.

av Wolfgang Held

I vår nya serie antroposofi som metod, ber vi människor att beskriva sina individuella förståelser av den antroposofiska metoden(erna) för oss. De försöker ur konkreta livsområden eller ur filosofiska temaområden greppa det antroposofin närs av. En bukett av blickriktningar, andliga skikt bjuder in er, kära läsare, att med oss bege oss in i en verkstadssituation. Som upptakt en intervju med Louis Defèche om hur begreppet antroposofi uppstått.

Hur kommer det sig att du befattar dig med begreppet antroposofi?

Sedan 20 år tillbaka befattar jag mig starkt med frågan om antroposofins offentlighet. Jag har intresserat mig för kritikernas argument: Man påstår att det bara är Steiner – som självutnämnd ”klarseende” – som arbetat fram vissa idéer, som han sedan har betecknat som ”antroposofi. Här identifieras antroposofin med Steiners verk och antroposofier av bägge könen beskrivs som blinda ”anhängare”. Det stämmer naturligtvis inte. Många har utvecklat egna åskådningar och har presterat en inre forskning. Det finns till och med sådana som inte stämmer överens med Steiner i alla detaljer. Antroposofi kräver också en kritisk blick, att göra individuella prövningar och människor som arbetar med antroposofi utför i regel detta individuella kunskapsarbete på många olika sätt. Man måste tillge att detta många gånger är underskattat eller negligerat i antroposofiska kretsar, vilket kan leda till dogmatiska hållningar. Antroposofernas mångfaldiga kunskapsarbete bildar antroposofins liv fram till dags dato. Därför är det för mig viktigt att lära mig urskilja: Vad är det väsentliga i antroposofins idé? Vad hänger ihop med personligheten och den forskandes eget öde? Vad är historiskt bestämt? Även om antroposofins uttrycksform, såsom den visar sig hos Steiner, är mycket betydelsefull, kan den inte betraktas som den enda. Det är viktigt att bemöda sig om en viss inre sund distans – även om man där hittar mäktiga impulser för det inre arbetet -, så att individuella, originella och tidsenliga uttrycksformer för antroposofin kan kännas igen och godtas.

Å andra sidan har jag arbetat på wikipediasidan ”antroposofi” på franska. Jag insåg att framställningen gällande antroposofi var sammansmält med Steiners liv. Antroposofins historiska ursprung är så att säga bortsopat. För ordet antroposofi har dykt upp mycket tidigare i historien och begreppet präglades långt före Steiner. Han har själv påpekat detta: det är ingen

spontan uppfinning av honom. När man studerar denna förhistoria kan man förstå väsendet antroposofi mycket bättre, framförallt dess förankring i den nyare tidens filosofi och dess historiska berättigande.

När dyker begreppet antroposofi för första gången upp i historien?

För några år sedan publicerade *Rudolf-Steiner-Archiv* ett för mig utomordentligt intressant häfte¹, där ordet antroposofins tillkomsthistoria hade undersökts. Ordet dyker upp redan under renässansen i boken *Arbatel*, en bok om vit magi². När man öppnar boken känner man sig genast försatt in i den värld som Faust levde i, inne i hans studerkammare – det lönar sig verkligen att läsa den. Senare dyker ordet upp om och om igen i den kristna teosofins kontext som den levde särskilt i tyskspråkigt rum och ofta med vissa förbindelser till rosenkorsimpulsen. Att begreppet ”antropos” just under renässansen sammanförs med begreppet ”Sophia” talar för sig själv. Det är en individualisering av förhållandet till vishet. Sålunda kan vi se hur antroposofi uppstår i den kristna teosofins sköte, som sedan – vilket är bekant – bildar en gemensam och viktig kulturbakgrund för den tyska naturfilosofins tänkare och konstnärer och för Goethtidens idealism. Vid denna tid visar sig begreppet ”antroposofi” inom ramen för filosofin.

Hur visar den sig inom den filosofiska kontexten?

Michael Foessel, en samtida fransk filosof, har skrivit en för mig utomordentligt upplysande liten bok.³ Han beskriver uppkomsten av den moderna Frihetens filosofi – inte Rudolf Steiners bok med samma namn, utan den historiska tankeströmmen. Han visar hur *Rousseau* identifierat frihetsbegreppet med människans väsen. Detta nya åskådningssätt gjorde ett starkt intryck på *Kant*. Kant betecknade *Rousseau* som ”den moraliska världens Newton”, eftersom han ersatte begreppet Gud med begreppet frihet. På det sättet, skriver Foessel, uppstår Kants verk som en frihetens filosofi, där det franska ”Lumières” förs vidare i den tyska ”Upplysningen”. Hegel för denna frihetsfilosofi till en höjdpunkt, friheten visar sig som världs- och historiegestaltare. Ande och frihet är för honom en och samma sak. Vi är nu mitt uppe i den tyska idealismen. Hos *Schelling* visar sig ordet antroposofi inom ramen för debatterna mellan idealister och romantiker. Hur kan frihet överhuvudtaget tänkas i en fysisk naturlig värld som lyder under kausalitetens mekaniska lagar? Männis-

kan är per se platsen där friheten lever i det fysiska. Människoväsendet förbinder ande och materia, frihet och nödvändighet i sig, därför behövs en antroposofi som samtidigt är både självkunskap och naturkunskap. Detta sammanfattar den schweiziska läkaren *Ignaz Paul Vital Troxler* på ett intrycksfullt sätt. Han var en begeistrad förkunnare av antroposofin: "Antroposofins karaktär är att vara en skapande, belivande och besjälande princip", skriver han⁴. Det lönar sig verkligen att studera hans verk. Idén om en antroposofi efterklingar hos flera av 1800-talets filosofer ända till *Robert Zimmermann*⁵, som var Rudolf Steiners lärare i Wien. Detta utarbetande av begreppet antroposofi sedan renässansen är, menar jag, inte godtyckligt, utan det beskriver dess födelse.

Om antroposofin på det sättet hänger ihop med frihetsbegreppet, har då var och en sin individuella antroposofi?

Ja. Och ändå handlar det om en antroposofi. Här ser man spänningsfältet. Eftersom den inte arbetar med ett abstrakt begrepp om anden, utan förutsätter och betraktar andens reala verksamhet i människan, är den obetingat förbunden med den enskildes lokaliserade öde. I antroposofins hjärta står den fria mänskliga individualiteten i sin konkreta uttrycksform – som ju bara kan vara originell.

Vilken är Steiners särskilda bidrag till denna utveckling av begreppet?

Jag menar att Steiner inkarnerade antroposofin. Han hade motsvarande krafter för detta. Intressant nog hänvisade Marie Steiner 1947 i ett förord till hans "järnhårda och ändå uppluckrade fysiska organism"⁶. Det är också tydligt att han förfogade över utomordentligt andliga förmågor. Han fick sin utbildning i Wien och Weimar, där alla dessa strömningar var koncentrerade. Han sammanfattade på ett storartat sätt de olika aspekterna och präglade sedan den teosofiska idévärlden med en mogen och djuplodande frihetsfilosofi. Han formulerade allt på nytt, men allt anknöt till de tidigare nämnda strömningarna. Och Steiner var inte borgerlig, han kom ur arbetarnas och teknikens värld. Antroposofin inkarnerade verkligen genom honom, blir tillgänglig för alla, inte bara för hemliga kretsar, inte bara för bildade människor. Han praktiserade den intensivt och skapade, i samarbete med många människor, en rörelse med konkreta platser, byggnader, projekt. Detta var även en framträdande so-

cial prestation. En Högskola grundades. Man lägger hos Steiner märke till en mäktig gestaltningsgest. För mig ter han sig som en jätte, som gestaltar världen och smider ett kärll för denna "Antroposofi", en konkret kropp.

Vilken vinst får man när man fokuserar på antroposofin som metod istället för på Rudolf Steiners forskningsresultat?

Jag menar att det är ett viktigt arbetsfält att om och om igen definiera och formulera antroposofin som individuell. Det är visserligen inte lätt, men å andra sidan är det lite för enkelt att citera Steiner, när man vill definiera antroposofin. Kan man framställa det med egna ord, tankar, upplevelser och egna referenser? Det tycks mig som om antroposofin förväntar sig att ständigt bli formulerad på nytt – den nås av individuellt kunskapsarbete. Det görs visserligen redan, men det kan bli ännu mer förstärkt med blick på framtiden. För att antroposofin inte ska bli en tro, vilket den ju enligt sitt väsen inte är, behöver det arbetas med metodiken. Antroposofi kännetecknas inte genom innehåll, utan snarare genom en gest, en andlig verksamhet och utöver detta, genom särskilda människor som varje gång utövar denna verksamhet på ett unikt sätt. Därför är det så intressant, när olika människor formulerar sina metoder och upptäckter. Denna mänskliga mångfald är den främsta substansen, den främsta rikedom och stimulerar den egna utvecklingen. Individuellt kunskapsarbete utgör grunden för friheten och just i dagens värld med sina aktuella kriser, är detta nödvändigt.

1 Anthroposophie. Quellentexte zur Wortgeschichte. Beiträge zur Rudolf Steiner Gesamtausgabe nr 121 Dornach, Herbst 1999.

2 Arbatel De Magia Veterum. Basel 1575.

3 Michael Foessel, *L'avenir de la liberté. De Rousseau à Hegel*. Presses Universitaires de France, 2017.

4 Ignaz Paul Vital Troxler, *Gewissheit des Geistes. Fragmente*. Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart 1958.

5 Robert Zimmermann, *Anthroposophie im Umriss: Entwurf eines Systems idealer Weltansicht auf realistischer Grundlage*. Braumüller, Wien 1882.

6 Maire Steiner, *Das esoterische Christentum und die geistige Führung der Menschheit*. GA 130.

Vem är människan?

Det är viktigt att förstå tiden vi lever i, inte minst för att kunna handla framtidsinriktat. Genom enorma tekniska framsteg ligger mänsklighetens vidare utveckling i våra händer. Många utvecklingar har accelererats i Coronakrisen. Vilka följder kan växa fram?

I samband med en ny serie samtal vid Goetheanum kring temat "liv och samhälle i omvälvning" talade Christiane Haid med Edwin Hübner, professor för mediepedagogik.

Frågorna ställde Christiane Haid.

Hur blir transhumanism till verklighet genom umgänget med Covid-19?

Enligt min uppfattning enbart indirekt därigenom att vi vänjer oss vid att minimera reala mänskliga kontakter samtidigt som vi ökar umgänget med maskiner. En enorm stegring uppnår för närvarande det industriella utbildningskomplexet vilket sedan årtionden arbetar på att forma om skolan till en beståndsdel av näringslivet. Sedan länge eldas hajpen på av IT-näringslivs intressen. Inflytelserika marknadsintressen vill teknisera bildningsprocesserna i skolor och högskolor. En tidskrift för media-pedagogik i Tyskland <Merz> publicerade i mars ett bidrag av Horst Niesyto, pedagog, med titeln: "Digital utbildning blir landningsbana för IT-ekonomi". Niesyto pekar på nödvändigheten att mediepedagogiken måste med tydlig kritik måste bemöta den digitala kapitalismens pågående exploatering av personliga virtuella data. Den pågående globala utvecklingen beskrevs 2018 väldigt tydligt av sociologen Richard Münch i boken "Der bildungsindustrielle Komplex" och påvisar att ett komplett kulturellt förfall hotar skolan om den behärskas av externa kriterier och profitintressen. En fara som Rudolf Steiner påpekade redan för 100 år sedan.

Stora förväntningar finns inom datateknikens och digitaliseringens utveckling i vilka transhumanistiska perspektiv får en mytisk-religiös aura. Vilken sorts framtid hoppas man på?

Transhumanismen utgår från att digitala redskaps komplexitet även i framtiden stegras exponentiellt. Från ett bestämt moment blir exponentiella förändringar så snabba att de växer utöver allt annat och inte går att komma ikapp. Detta moment väntas inträffa år 2045. I detta årtionde ska människan smälta samman med maskinen. Människa-maskin-intelligensen skall exponentiellt förbättra sig i fortsättningen till höga och högsta steg. En förväntan finns att en posthuman maskinintelligens i fjärran löser sig från jordens framtid och genomströmmar hela kosmos. Ray Kurzweil, en transhumanismens profet s.a.s. beskriver evo-

lutionens slutmål i sin bok "The Singularity Is Near": "I vilket fall kommer ´dum´ materia och ´dumma´ förlopp i universum att funktioneras om till ett slags högsta och upphöjd intelligens, vilken utgör informationsevolutionens sjätte epok. Detta utgör singularitetens och universums ultimativa öde."

Sedan början 80-talet är frågan efter artificiell intelligens ett tema. Vad har utvecklats de senaste 20 åren och hur påverkar detta våra liv?

Redan i mitten på 50-talet präglades begreppet artificiell intelligens (AI). På den tiden hade man ingen aning om svårigheterna som skulle uppstå inom detta forskningsområde. T.ex. trodde man i slutet på sextioalet att världsmästaren i schack skulle besegras av en dator men man var vid den tidpunkten långt ifrån att kunna det. Men trettio år senare hade man kommit så långt att IBM-maskinen "Deep Blue" besegrade dåvarande världsmästaren Gary Kasparov. Ytterligare spektakulära genombrott kom 2010: IBM-systemet "Watson" besegrade champions i det amerikanska quizspelet "Jeopardy" och ett google-dotterbolag utvecklade ett system som besegrade i maj 2017 besegrade världsmästaren i spelet "Go". Dessa genombrott blev möjliga eftersom man vid det här laget hade tillgång till enormt stora datamängder med vilka man kan träna självlärande system, som ständigt förbättras. Dessa system anpassar sig självständigt till förändringar och används numera på många olika sätt. Utan att vi märker av det använder vi dem i många av våra applikationer. Dessa system förändrar också vårt arbetsliv. Många författare räknar med att så småningom många enklare yrken ända fram till uppgifter inom management så småningom kommer att övertas av maskiner. 1918 talade Rudolf Steiner i ett föredrag om att det i framtiden kommer att bli möjligt att "nio tiondelar av arbetet som idag görs med människohänder inte behövs längre." (GA 186, s. 71 ff.)

I titeln av din nya bok "Mänsklig ande och artificiell intelligens" ställs två saker mot varandra. I många transhumanistiska pu-

blikationer och andra därmed besläktade suddas gränsen mellan konstgjord och mänsklig intelligens snarare ut eller de likställs rentav. Vad utgör för dig skillnaden mellan mänsklig och artificiell intelligens?

Datorer och konstgjorda neuronala nät för AI har framkommit genom mänskligt tänkande, de är liksom ett tankekoncentrat. Det som sker i dem är strängt kausala förlopp. Även om konstgjorda neuronala nät numera inte programmeras utan tränas och att dessa nät anpassar sig till bestämda uppgifter, är de alltid orienterade till dåtid. Fram till en bestämd tidpunkt slår sig ackumulerade data slår sig ner i enheters funktioner vilka kan optimera sig själv. Även artificiella intelligenser kan bara extrapolera för framtiden det som de har beräknat på grund av statistiska analyser av tidigare händelser. Poängterat uttryckt lyder mottot: "Som det var kommer det återigen att bli".

Nya utvecklingsimpulser har sitt ursprung alltid i människan. All framtid uppstår ur människans andliga väsen, som uttalar sig i hennes viljande aktivitet. Ibland tycks det som om artificiella intelligenser också kan imitera detta men mer noggrann iakttagelse visar att maskinella enheter i princip bara kan svara på stimulanser kausalt. Kategorin "tänka" eller "veta" passar principiellt inte på maskiner. Ingen maskin är i stånd till att fatta en saks begrepp och därmed förstå en företeelse intuitivt.

Människan utvecklar tekniken. I vilken mån är den spegel för den mänskliga utvecklingen och för självkänedom?

Ser man tillbaka på tidigare årtusenden kan man uppfatta teknikens utveckling som uttryck för människans rådande medvetenhetsutveckling. Det som människan i det inre har nått fram till lägger hon i tekniken fram på det yttre planet. Det gäller också för datateknologin. I en betraktelse av den "mekaniska hjärnan" formulerade teknikfilosofen Gottard Günther det mycket poängterat: "En mera intensiv innerlighet, som blir ljusare i större djup stöter med en suverän gest bort de till blotta mekanismer sjunkna former av reflek-

tion för att bekräfta sig själv i en djupare spiritualitet." (1976) och faktiskt: sedan början på nittonhundratalet söker många människor efter en möjlighet att utbilda högre steg i tänkandet. Antroposofiskt formulerat: I våra elektroniska enheter har vi materialiserat vårt förståndstänkande som artificiell intelligens in i yttervärlden. Numera återstår den mänskliga uppgiften att arbeta fram ett imaginativt medvetande, i vilket världens själsligt-andliga öppnar sig i bilder.

Med datorns och de tekniska hjälpmedlens tilltagande betydelse blir gränsen mellan människa och tekniken allt suddigare. Vilka utmaningar uppstår?

Utmaningen formuleras tydligt idag. WEF's (The World Economic Forum) grundare och ordförande Klaus Schwab beskriver 2019 i sin bok, "The Fourth industrial Revolution" vilka förändringar som kommer i framtiden genom nya digitala möjligheter. Där heter det: "Dessa utvecklingar väcker djupgående frågor: Var drar vi gränsen mellan människa och maskinen? Vad betyder det att vara människa?" Ett svar på frågan efter människan är tjugohundratalets centrala utmaning. Den kan bara hanteras på rätt sätt om vi övervinner materialismen på livets alla plan. I det gångna århundradet hade den antroposofiska rörelsen en betydande uppgift som man i vår tid måste greppa på nytt på en högre nivå. Ända in i vetenskapen måste den rena materialismen övervinnas. Det är en mammutuppgift, vi bör samordna våra svaga krafter om avgörande framsteg skall uppnås.

Vilken återverkan har ett intensivt nyttjande av tekniken på människan? Ändras hennes sociala beteende, hennes förmåga till mänskliga möten?

Vilken återverkan ett intensivt nyttjande av tekniken har på människan är väldigt beroende på hennes förmåga att utveckla inre utjämning. Grundproblemet är att människan framför skärmen liksom fjärras från kroppens vara. Det är bara ögonen som ser på skärmens yta där de ser en bild, sammansatt av di-

gitala informationer samt öronen som hör ljud från högtalaren. Det är liksom bara huvuden som möts via IT-teknologin. Sett helt kroppsligt är människorna ensamma. Om man möts online är man "gemensamt ensam" eller "förlorad bland 100 vänner", som boktiteln (på tyska) heter på en bok av den amerikanska psykologen Sherry Turkle. Om människomöten i större utsträckning bara äger rum online finns faran att människans förmåga att skapa och vårda reala möten kommer avta. I en studie i USA från 2010 som utvärderade data från mer än 14 000 College-studerande kom man fram till att unga människor betydligt mindre ofta säger att det är värdefullt att förstå en annan persons känslor eller att sätta sig in i dem. Studiens författare relaterar detta till brist på empati. Värden från 2010 var ca. 40% lägre än 1990. Sherry Turkle kommentar: "Medan många fascinerar av mängden av online-vänner tappar de intresset för vänskap". Uppgiften är att vi i vår kultur lär oss att uppmärksamma betydelsen av reala mänskliga möten i vardagen. Om vi övar detta och kan det så småningom komma att bli till stor hjälp för sociala nätverk. Här finns en betydande pedagogisk utmaning både för den undervisande och för pedagogiken.

Kan vi upprätthålla det humana i en digitaliserad värld och bidra en annan framtid än den som transhumanister eftersträvar?

Man får bli väldigt tydlig, den transhumanistiska ideologin är en människoföraktande motbild av det som antroposofin eftersträvar. Människan är transhumanistisk bara ett slags mellanväsen på väg till ett posthumant väsen. Det förefaller mig att Rudolf Steiner hade den utvecklingen inför sitt inre öga. Många av hans utsagor i föredragen är först förståeliga utifrån vår tid. "Vi lever i en värld av arimansk nedsmittning. Människorna märker inte alls att de egentligen drar sig ut ur världen och införlivar världen deras förstånd och skapar en värld bredvid sig som blir självständig." (GA 202, s. 50 f.) Steiner beskriver väldigt tydligt också fenomenet i sin tid hur människan helt har utlämnat sig till det som inte längre är mänskligt. "Hon gör även sitt öde avhängig av det som inte längre är mänskligt." (GA 197, s.184). och Steiner profeterar: "Det kommer att behövas en stark kraft att människorna vaknar och ropar till detta av det inte mänskliga bestämda ödet: Mänsklighetens öde måste åter bestämmas av människan! - Men det kan bara ske om människorna uppfyller sig med Kristuskrafter som åter närmar sig och som ger dem människokrafterna tillbaka." (GA 197, s.184 f.)

Det betyder att ett nytt förnimmande och tänkande måste drar in i mänskligheten. Bara om tillräckligt många människor har lärt sig att gestalta den mänskliga kulturen ur andliga källsprång kan mänskligheten komma framåt. Vi måste återupptäcka det humana som lever och verkar i var och en här i världen och ut ur dessa kunskaper skapa kulturen på nytt.

Transhumanistiska idéer utgår från att människan övervinns. Vad står på spel för människan och evolutionen?

Inget mindre än människans existens! Om människorna utvecklar teknologier som agerar helt fristående från människan då vet ingen vad som sker i maskinerna. Framför allt den militära insatsen av AI i sektorn massförstörelsevapen kan ha oöverskådliga följder. För tre år sedan diskuterade experter i USA under sekretess över AI's framtid. Deras gemensamma centrala budskap var: "Det ska finnas människor även efter 50 år."

I många föredrag har Rudolf Steiner hänvisat till teknikens utmaningar. Samtidigt antydde han att det inte gick att undvika den här utvecklingen. Det gällde att utveckla en motsvarande andlig motvikt. Var kan du hitta motsvarande frötillstånd?

AI kan öppna storartade möjligheter för mänskligheten om den används på rätt sätt. Men detta förutsätter att vi danar om vårt sociala liv från grunden. Vi bör tänka igenom vår kultur och våra värderingar och inkludera även andliga aspekter. Men framför allt gäller det att förändra näringslivet radikalt. Vi måste lösa förbindelsen mellan mänskligt arbete och inkomst när vi kommer in i den tidsålder som antagligen kommer att präglas av intelligenta maskiner. Då kommer det mänskliga livet att bli fri från tvånget att genom arbete tjäna in det egna livsuppehållet eftersom maskinerna kommer att överta en stor del av arbetet. Maskinernas ekonomiska avkastning måste flöda in i kulturlivet. Tidigare chefen för Google i Kina, Kai-Fu Lee, har i en mycket läsvärd publikation beskrivit AI's framtida utveckling sett utifrån ett kinesiskt perspektiv. Han yrkar på att det handlar om att skapa ett nytt samhällsligt fördrag vilket i framtiden kommer att belöna socialt produktivt arbete på samma sätt som idag produktivt arbete belönas i näringslivet. Vi måste "tillägna oss en ny kultur i vilken kärlek, att tjäna människor och empati uppskattas och får ett större värde än någonsin förr." (Kai-Fu Lee: AI Superpowers: China, Silicon Valley, and the New World Order), 2018 New York.

Det verkar som att Kai-Fu Lee med sin överblick över amerikanska och kinesiska förhållanden har utvecklat en mycket tänkvärd idé som visar paralleller till Rudolf Steiners tregreningsidéer. Det är också nödvändigt att en intensiv dialog med nutidssituationen uppstår inom den antroposofiska rörelsen, både med den materialistiska beskrivningen av människan och med de ansatser inom vetenskapen som vill övervinna materialismen. En nödvändig uppgift blir att bemöta dem positivt och söka vägar till hur man med hjälp av dem självständigt kan hitta motiven vilka Rudolf Steiner beskrivit i skrifter och föredrag. Eller anorlunda formulerat: Den antroposofiska rörelsen står inför nödvändigheten, att självständigt formulera den av Rudolf Steiner inaugurerade andevetenskapen och vidareutveckla den i mötet med samtida tankeinriktningar.

Källa: Das Goetheanum Nr. 12, 2021.
Översättning: Red. FN

ODLING

Intervju med Botulf Bernhard på Solmarka gård

Hans Johannesson

Två mil söder om Kalmar finns Solmarka gård. Här har biodynamiskt jordbruk bedrivits sedan 1976. Fastigheten ägs sedan 1982 av den allmännyttiga stiftelsen Arhystiftelsen som bl a har en pedagogisk vision. Fastighetsköpet var på sin tid omtalat genom att det till stor del finansierades genom gåvor från en vid krets av människor i "lånegemenskaper".

Botulf Bernhard och Ruth Doppstadt arrenderar gården sedan 1997 och har en stor krets medarbetare, många verksamhetsgrenar och intressanta planer. På och omkring gården finns även andra verksamheter med liknande värdegrund: bageri, mejeri, en waldorfinspire-rad förskola, ett LSS-boende för vuxna, en ekologisk granngård med kor m m. Inom ramen för den ideella föreningen Solmarka har under senare år en samverkan mellan verksamheterna börjat spira. Denna intervju gjordes i slutet av förra året och ingick i ett medlemsutskick i föreningen Solmarka.

Jag träffar Botulf en eftermiddag i en nyinredd sal, belägen ovanför mjölkrummet i den nya ladugården. Det är ett stort och vackert inrett rum som passar bra för att ta emot besökare. Genom en rad med fönster blickar man ner över djupströbädden och till höger, mot framsidan av ladugården, ser man foderbordet, dit korna går då de mjölkats. Andra sidan rummet finns fönster med vida utsikt över landskapet. Det dånar från mjölkningsmaskinerna. Jag börjar med att fråga:

Hur blev du intresserad av jordbruk?

Det var successivt. För 35 år sedan kom jag för att vara på Solmarka i tre månader.

Botulf, 1986

De första tre veckorna upplevde jag som väldigt jobbiga. Det var en väldigt stor omställning från att ha varit i skola till att arbeta hela dagarna. Just det där att "det aldrig tog slut", att dagarna var så långa. Jag hade hållit på med sport och sådant men det var ju något man höll på med i eufori i två timmar och pumpade ut sig helt och sedan var det färdigt. På Solmarka fick jag ligga i hela dagarna. Jag arbetade med Anne-Marie Hoem som på den tiden ansvarade för Solmarkas handelsträdgård, och det var roligt men hon var också krävande så det var tuft. Vi var ute och jobbade men snart började det kännas att det här var jättekul! Jag minns särskilt att man kunde vara sig själv, kunde bara gå upp på morgonen, hoppa i kläderna och blev jag smutsig var det bara att torka av sig på byxorna (minns just det hur skönt det var att man inte behövde fixa håret en halvtimme och fundera på vad folk skulle tycka om hur man såg ut och så där). Det var en befrielse att komma till det. Jag minns även entusiasmen att jobba ihop med Anne-Marie och särskilt i koppling till djuren. Jag hade ju hållit på med hästar och hundar och var redan intresserad av djur så den första riktiga kontakten till jordbruket gick genom djuren. Så var de första tre månaderna. Sedan kom jag tillbaka på hösten och då blev det direkt andra uppgifter. Man var ute och skördade och fick t ex hjälpa en granne att ta upp potatis. En stor förändring var när jag lärde mig köra traktor och utföra de klassiska maskinarbetena på åkrar. Långt senare 1997 när vi tog över gården blev jag mer intresserad av att vara "nära jorden" och numera har jag inte alls något behov av att köra traktor, utom när det är "specialsådd", då man går ur traktorn ofta för att titta hur det går. De bästa stunderna nu är när jag kan vara ute och skörda en söndag morgon utan att ha något annat omkring mig.

Jag minns från tiden när du kom hit, din relation till kor, visst var den speciell?

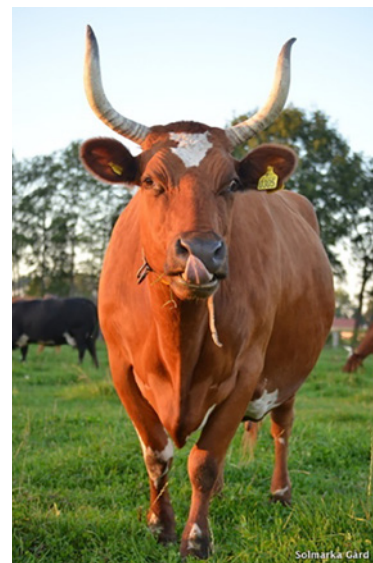
Jo, när jag gick i ladugården lärde jag mig snabbt vilka individer kor är. På Solmarka fanns det då cirka 28 kor. Man lärde sig deras namn och jag kunde känna igen dem bara genom att känna på deras juver. Jag arbetade ju ihop med Anne-Marie och vi gjorde lite tävlingar i att känna igen korna på det sättet! Sedan fick man "favoritkor" och jag hade en sådan favoritko som skulle kalva just då jag skulle åka härifrån i juni. Då var jag ute på betet med korna och sov i en höhäck för att inte missa kalvningen. Men så blev det inte för hon kalvade först då jag åkt härifrån!

Solmarka är ju inte bara en ekologisk gård utan även biodynamisk. Vad betyder den odlingsmetoden för dig?

För mig så är det biodynamiska inte omedelbart preparatanvändningen, även om mina tankar rör sig ditåt då jag får frågan. För mig är det just den här balansen att man har ett slutet kretslopp inom en ram, tänker mig det som en cirkel i vilken min gård ligger, oavsett storleken så är det likadant, att man har en strävan efter ett fint kretslopp med djur, att hushålla med näringen och härigenom få fram bra produkter. Mångfald av djur och grödor är också viktigt och att möjligheter skapas att vidareförädla det som produceras, t ex surkål. Det flätas ihop med det sociala, att ha intresse för elever och praktikanter som kommer till gården.

Ni har gjort stora anpassningar för att korna ska få behålla sina horn genom att bygga en lösdriktsladugård dimensionerad för kor med horn. Det är nuförtiden ganska ovanligt. Det är väl också en del av inriktningen?

Javisst, men det är inget som vi särskilt tänkt på, det har varit så självklart. Det är en grundbult i det biodynamiska och det

skulle kännas konstigt om man sade sig ha en biodynamisk gård där korna saknar horn. Det är viktigt att vi är medvetna om att vi människor utnyttjar djuren för vårt välmående och då bör vi också aktivt arbeta med en känsla av ansvar för djurens välbefinnande. Med jämna mellanrum bör vi ställa oss frågan: "Vad behöver djuren för att utifrån sina grundläggande behov må bra?"

Ruth

Vad inspirerar dig mest i arbetet?

Det har ändrat sig över tiden. Jag har ju varit här i 35 år. Nu sysslar jag mycket med försäljning och kundkontakter. Det kan vara ganska pressande och jag känner ofta att jag behöver få vara ute och t ex hacka ogräs eller skörda.

Hur har Coronaepidemin påverkat Solmarka?

Det visar sig nog först med några års perspektiv. Man tänker att det kanske även kommer något bra ut av detta. I början var jag orolig när jag märkte att försäljningen till restauranger minskade. Men sedan visade det sig att det kompensades av att en del "övertygade" butiker i Göteborg, Stockholm och Malmö har beställt mycket produkter. En annan faktor är nog att intresset för att hitta ut till en gård har ökat. En förändring på Solmarka är att kunderna nu fått det lättare att handla på gården. Förut hade vi en särskild hylla i kylrummet för gårdskunder. Det var inte så lätt för besökare som fick trängas med gårdsmedarbetare. Genom att vi byggde om den tidigare ladugården har vi kunnat iordningställa ett separat försäljningsutrymme intill grönsakskällaren. Bara denna "lilla" förändring har inneburit en ökning av kunder som köper direkt på gården, en jätteskillnad.

När vi får iordning en "riktig" butik så hoppas jag att det kan bli ännu mer.

För ett år sedan så förstördes företaget Lindbloms frö i en anlagd brand. De var den ledande leverantören av fröer till ekologiska odlare i Sverige. Vid den tiden talade jag med Ruth och hon visste inte säkert hur det skulle lösa sig med Solmarkas fröbehov. Hur har det gått?

Det var mycket lokaler och specialmaskiner som brann upp hos Lindbloms men de hade inte så stort frölager just då det brann. Deras egna leveranser kom först i januari så ägaren kunde i alla fall fortsätta med en viss försäljning genom en provisorisk lösning. Det innebar att vi kunde köpa en del från honom men vi kunde också komplettera från Bingenheimer Saatgut i Tyskland. Häromdagen kom det ett meddelande att Lindbloms ska öppna igen i Hammenhög i nya lokaler. Problemet är att Lindbloms i alla år har kunnat provodla massor av fröer här i Sverige och på det sättet anpassat sortimentet efter svenska odlingsförutsättningar. Det vet jag inte hur det kan gå vidare.

Jag läste nyligen i tidningen om fågelinfluensan och hur det påverkat Solmarka. Hur är läget?

Jordbruksverket hade noterat att det fanns fågelinfluensa i norra Tyskland och i Holland. De bedömde att det var nära

Botulf

Sverige och då tar de alltid det säkra för det osäkra och stänger ner all uteverksamhet. Jag skulle inte vara så orolig för våra djur för jag tror att de är mer motståndskraftiga eftersom de är ute hela tiden. Det är andra förutsättningar för äggleverantörer med höns som aldrig får vara ute. Det är också ofta stora enheter och då de är specialiserade på fjäderfån blir de mer sårbara.

Det kan kanske förekomma 50 000 djur på en gård och då kan det leda till massavlivning om det kommer in någon smitta. Om alla gårdar haft en mer balanserad mängd höns så tror jag det varit annorlunda och en mer spridd risk. För

Solmarka innebär det just nu att hönsen måste vara inne. Vi har ca 2600 höns i två mobila hönsbussar, var och ett med två avdelningar, en där de bor, får mat och lägger ägg och sedan en annan del, en vinterträdgård med dagsljus. De kan i alla fall vara i vinterträdgården. Vi vet inte om förbudet för utevistelse upphör snart eller om det kommer att pågå flera månader.

Nu vill jag fråga om jordbruksfakta. Du kan väl berätta om er verksamhet!

Vi har totalt 123 hektar. Uppdelat på vad som odlas så är det potatis och grönsaker 20 hektar, spannmål 40 hektar och resterande 60 hektar är vall/foder till korna. Ungefär hälften av spannmålsodlingen ges till hönsen som foder. Vi odlar fem sorters "gamla sädeslag" och det är verkligen en rolig sak! Dinkel (höstsädd) har vi haft länge. Sedan har vi börjat med Emmer, Dalavete och Ölandsvete (vårsädd). Från Kerstin Fredlund fick vi för tre år sedan en liten säck med Jacobiborstvete. Det har vi förökat upp så i år hade vi sått in tre hektar med det. Just Jacobiborstvetet vill jag lära mig mer om och ser fram emot att få fråga Kerstin. Det ser fint ut på åkern. Borsten gör att de griper tag i varandra och innan de tröskas så står de helt stilla, även då det blåser! Avkastningen är något lägre (3-5 ton/ha) än då man odlar andra nyare sädeslag. Helt ok med hänsyn till att vi odlar ekologiskt och inte tillför någon gödsel utifrån. Känns som om vi är på väg in i en situation där statusen för brödsäden stärks. Innan har vi upplevt att vi är beroende av grönsaksodlingen och hönsen rent ekonomiskt men nu har vi börjat ta hand om säden och gjort eget mjöl i rätt så stor omfattning. Känns roligt att spannmålen får den respekt den skulle förtjäna eftersom den är ett otroligt högvärdigt livsmedel. Roligt om Solmarka bageri köper vår säd men att vi även får kontakt med kunder som efterfrågar just Solmarkas säd.

Avtal med Arla uppsagt. Hur klarar ni situationen med mjölken just nu.

Vi har ca 42 kor. Byggnation av mejeri pågår men flera omständigheter har gjort att det blivit försenat. Var planerat att nya maskiner skulle ha kunnat tas i bruk. Det är tuftt. Kommer att ta tid att nå balans. Just nu bygger vi på med ostlager. Jag tror att vi är på rätt väg men vi måste ha tålamod. Gäller också att hitta rätt kunder.

Hur många helårsanställda är det? Vilka kommer tillfälligt under årsloppet?

De sista tre åren har det varit många byggprojekt, inte minst den nya ladugården. Det innebär att vi haft två snickare anställda. En av dem, Christian, är kvar och har även jordbrukskunskande. I övrigt är det Philip (byggprojekt/maskinskötsel), Enno, Tim och Elmar (åkerbruk/maskinskötsel), Natalka (kor och höns), Iuri (maskiner, stängsling m m), Ina (grönsaker), Laura ("skörd- och ogräshackchef") och Rasmus (lager/beställningar). Det är motsvarande nio heltidstjänster (år), förutom jag själv (försäljning) och Ruth (grönsaksansvarig).

Förutom dessa finns det säsongsanställda och universitetsstuderande (ofta lantbruk) som gör praktiktid 1-3 månader. Från Frankrike har det kommit teknikstudenter som av någon anledning vill arbeta på en gård några månader. Praktikanter kommer ofta från Tyskland men även från Frankrike och någon gång från Kanada. Sedan har vi haft studenter från Beras-projektet (organisation för "ekologiskt kretslopps jordbruk"). Många waldorfelever från Tyskland kommer för jordbrukspraktik (ingår i deras kursplan för åk 9 och det kommer 2-4 elever per

gång, april - juni och september, oktober). Två waldorfskolor är återkommande, Vidarskolan i Köpenhamn som haft klassbesök på Solmarka i 12 år. Sedan är det en waldorfskola i Örebro som haft klassbesök på Solmarka i 7 år. De kommer alltid på söndagar och åker hem efter fyra intensiva arbetsdagar på fredag. Under den tid på sommaren då det är som intensivast så kan det vara över 30 personer verksamma på gården.

Försäljningen, som är din huvudsakliga sysselsättning, hur sker den?

Vi kör ut och säljer till skolor, förskolor, gårdsbutiker, ICA-butiker (ca 15 i Kalmar, Växjö, Öland), restauranger och en del privatkunder. De största kunderna är butiker och - särskilt under sommaren - restauranger. En del butiker, t ex i Göteborg får två sändningar per vecka. Vi vill helst utöka leveranserna till butiker som t ex Haga i Göteborg och Cajsa Warg i Stockholm som har ett uttalat intresse för vår

inriktning. Generellt sett är det god avsättning men det innebär mycket arbete att upprätthålla alla kundkontakter.

Vad hade du gjort om du inte ägnat dig åt jordbruk, du har ju en väl utvecklad säljförmåga?

Känns nästan som att jag blivit "placerad" här. Under andra förutsättningar kanske jag haft en hästgård med trav och galopp! Vad jag behövde mest när jag var ung var att komma till en plats där det fanns trygghet och vuxna förebilder, där jag kunde "bli sedd". Om jag tyckt att omgivningen var bra så hade jag nog ansträngt mig att visa att jag var bra, att jag duger. Då hade jag nog även i andra situationer ansträngt mig och det hade nog kunnat leda till en massa olika saker (men jag hade inte blivit ingenjör!). Fastighetsmäklare hade nog också varit roligt.

Hur skulle du vilja karakterisera dina och Ruths framtidsplaner?

Den övergripande visionen är att allt vi gör här bör kunna vara möjligt att erbjuda omgivningen som en "Solmarka-produkt". Närmast är utmaningen mejeriet. Sedan kommer kötthanteringen. Nu är det kanske bara 10 av 35 djur som vi förmedlar till egna kunder på årsbasis. Målet är att inte behöva gå via ett slakteri som Scan KLS för då är det ju ett "anonymt" ekologiskt kött, inte ett "Solmarka-kött". Samma gäller för våra mejeriprodukter, grönsaker och spannmål. Spannmål kan ju bli en stor sak nu när vi kommit igång med egen förädling. Dessa målsättningar tycker jag inte är utopiska utan det borde kunna gå! Istället för att göra reklam är det bättre att vi växer genom att kunder rekommenderar andra att komma hit!

Foton: Laura Doppstadt, Beate Metzloff, Hans Johannesson

Skolelever efter morotskörd (2017)

Perspektivet

Fortsättning från sidan 3

Men man kan också säga att det är en rikedom att vi kan se varje livsväg som en unik väg till en förståelse av det andliga och själsliga. Det betyder att variationerna är oändliga. Detta tolkningsutrymme är saltet och gör rörelsen livskraftig.

Frågan uppstår: var är sanningen, de eviga andliga sanningarna och hur förhåller vi oss till dessa? Om man försöker förstå lagbundenheter gemensamt, har det redan högskolekvalitet. I högskolan finns strävan till det objektiva, det som finns utan mig och är oberoende av min förståelse eller närvaro.

Med tiden förändras relationerna mellan människor, mellan det andliga och människan och mellan krafter i andevärlden. Det som var spännande, häftigt experimenterande för bara några årtionden sedan, ter sig med dagens ögon som konstigt ända till felaktigt. Det som skiner igenom är att vi i första hand är människor. Men vi har också var sin livsåskådning. Vi kan hoppas att det antroposofiska innehållet förmår vidga människolivet och ge större perspektiv.

Man kan säkert inte äga antroposofin, men man kan förstärka solidariteten mellan människor och verksamheter i strävan efter att gemensamma sunda etiska värderingar efterhand uppstår.

I Antroposofiska Sällskapet finns många olika sätt att tänka och det resulterar ibland i motsättningar. Det är det vanliga när människor möts och arbetar tillsammans.

Strävan kan däremot vara att det sociala utvecklas mera och hitta gemensamma intressen och att det blir möjligt i världen att kunna samarbeta med människor från olika bakgrunder, etnicitet, ålder, kön sexuell läggning, religion mm. Antroposofernas strävan att synas och vara aktörer i samhället betyder också att man får tåla att bli kallad antroposof. Goda saker är vi stolta över, men när mindre smickrande ting sker, hur förhåller vi oss då till det? Är det inte individen som ska träda fram, inte "antroposofen"?

Avslutningsvis: Antroposofiska Sällskapet bör alltid ta avstånd från oegentligheter som görs av människor, oavsett vad de kallar sig.

Idéburet eller ideologi

Ruhi Tyson

Idéburen pedagogik och vård har en styrka i att man vilar på en tydligt uttalad värdegrund. Det är en styrka som ger dessa verksamheter en riktning, en koherens och en energi eller entusiasm som annars kan vara svår att uppbåda. Men samma styrka kan också lätt bli till en av våra största svagheter, att vi riskerar att bli stela och ideologiska istället för att idéerna berikar praktiken på ett levande och dynamiskt sätt. De av oss som en gång varit elever i waldorfskolor minns säkert en eller annan lärare som var känd för sin fyrkantighet och oförmåga att bemöta andra på ett inklämmande sätt. Själv tycker jag också så här i efterhand att jag särskilt som ung lärare hade lätt för att halka in under idéernas tyranni och bli svepande i mina omdömen (något jag inbillar mig har blivit bättre med åren).

Ju mer en världsåskådning gör anspråk på att kunna förklara eller berätta om världen och livet desto större är risken också att man blir ideologisk eftersom det blir allt enklare att stänga in sig i en bubbla där man själv vet allt och andra inget. Det blir inte bättre av att man då lätt halkar in i en sorts fundamentalistisk hållning där världen blir alltmer svart-vit och sanningen alltmer entydig. Rudolf Steiner, waldorfpedagogikens upphovsman, beskrev det en gång som att man gör världsåskådningen (antroposofin i detta fall) till en grammatik istället för att låta den vara ett drama man grips av och utvecklas genom.¹ Alltså egentligen en bildningsväg och som alla bildningsvägar, något högst personligt. Med "grammatik" menade han att man låter idéerna bli till ett system för att beskriva och förklara allt, en risk han var väl medveten om låg i det han presenterade som antroposofi. Ändå bedömde han att det var värt den risken. Vi som nu förvaltar och utvecklar denna idéburna pedagogik behöver förstås vara uppmärksamma på att vi inte förmedlar en ideologi men idéer, vars innehåll förhoppningsvis leder till en praktik som är rikare på bildningserbjudanden. Hur detta ska gå till är en ständig fråga i praktiken och vi på Waldorflärlarhögskolan funderar i skrivande stund på att erbjuda en onlinekurs i kritiska perspektiv på pedagogiken där vi

dels sätter waldorfpedagogiken i en fördjupad kritisk kontext och dels diskuterar de olika svårigheter som ibland uppstår i arbetet med idéburna verksamheter.

Ett annat exempel på när det blir ideologi av något är ovanan att ur ett omfattande material välja ut ett citat som alldeles särskilt passar ens perspektiv i en fråga. Det här händer hela tiden. Bibeln kan citeras för att ge stöd åt i stort sett vad som helst. Rudolf Steiner likaså. Med över 6000 publicerade föredrag och 40 skrivna böcker har han hunnit uttala sig om praktiskt taget allt vid något tillfälle. Därför kan man se lösryckta citat cirkulera, förr på stencilor och muntligt traderat, numera i diverse facebookgrupper, som blir absurda, tagna ur sitt sammanhang. Under dessa pandemitider har det exempelvis handlat om några citat ur en föredragsserie där Steiner förutspår att vaccin kommer att tillverkas i framtiden som gör människor ointresserade av det själsliga.² Man befarar sen att just Covid-vaccinet skulle ha detta som bieffekt (misstänker emellanåt att det rör sig om en konspiration). Detta visar på en fundamental brist i kritisk hermeneutisk läsning. Man tar något ur sitt sammanhang och så förbigår man vad som sagts i andra sammanhang som eventuellt skulle motsäga detta, dessutom ignorerar man vad andra med särskilt kompetens och insikt i frågan (antroposofiskt utbildade läkare i detta fall) säger. Det framgår av föredragen som helhet att Steiner befarar att vi i framtiden kanske kommer att reducera människan till en biologisk varelse utan själ eller ande. Att tala om själen skulle då betraktas som sjukligt i psykiatrisk mening och därför värt att medicinera bort. Jag har svårt att se dagens situation som ett uttryck för detta men det framgår inte heller hur långt in i framtiden han tänkte sig att det rör sig om. Han kanske också helt enkelt hade fel. Att förutspå så pass konkreta saker kan rimligtvis aldrig vara mer än en kvalificerad gissning om man inte vill bekänna sig till en ganska stark determinism, något som Steiner entydigt inte gjorde. Om Steiner gjort anspråk på ofelbarhet hade saken varit annorlunda. Men han har entydigt uttalat motsatsen och var snarare tydlig med att all erfarenhet, sinnlig såväl som översinnlig, måste bearbetas av det mänskliga, felbara, omdömet. Det enda Covid-vaccinerna har gemensamt med vad Steiner säger om vaccin på dessa ställen är just begreppet vaccin.

Jag har uppehållit mig med flit vid en av de "hetare" kontroverserna beträffande Steiner och antroposofin idag eftersom den så tydligt illustrerar en ovana som förekommer inom den antroposofiska rörelsen (och givetvis även på annat håll). Det idéburna blir alltså lätt till ideologi

Andligt arbete

Gerald Häfner, Goetheanum

I Goetheanum, som är stängt för offentligheten enligt de corona-19-föreskrifter som *Schweizer Bundesrat* har utfärdat, fortsätter högskolearbetet även under Lockdown-perioden.

Även vi i Goetheanum måste hålla oss till gällande pandemibestämmelser. I Schweiz, respektive hemkantonen Solothurn gäller för närvarande: alla kulturinstitutioner är stängda. Således också Goetheanum.

Men stämmer det? Nej. Huset är bara stängt för publik verksamhet. Föreställningar och möten är inte – eller bara virtuellt – tillåtna. Det är mycket smärtsamt. Trots detta arbetar vi vidare så mycket vi kan och får. Styrelsemedlemmarna, Goetheanumledningen, sektionerna och många av husets avdelningar fortsätter sin verksamhet – i *homeoffice* och, när det är nödvändigt, även i huset.

Men hur går det med det mantriska arbetet inom ramen för högskolan, exempelvis med klasstimmar som hålls regelbundet i Goetheanum? Är inte detta också förbjudet? Lika kristallklart som det rättsläget tvingar oss till, var det samtidigt klart för oss: Vad som än sker – vi kan och vill inte upphöra med klasstimmar – denna levande arbetsström måste fortsätta. Men hur?

Vård av klasstimmarström

Efter att ha samtalat om detta i högskoleledningen beslöt vid jultiden Michaela Glöckler och jag själv att hålla våra annonserade timmar.

Det betyder att vid den avtalade tidpunkten genomförs timmarna i Goetheanum även under coronatiden. De medlemmar som vill, förbinder sig med detta i sina privata bostäder. På det sättet träffas man vid avtalad tid i Högskolan som andligt mötesrum.

Det var en egendomlig känsla att vid kvällstid gå ensam till det stängda, mörka och tomma Goetheanum, låsa upp och sedan låsa dörrarna igen och sedan börja timmen. Just för att ingen var fysiskt närvarande, hälsade jag mycket mer intensivt än annars de närvarande välkomna, inbjöd också de rumsligt och tidsmässigt

frånvarande medlemmarna, levande som döda, och tänkte på den sedan årtionden levande arbetsströmmen i Mikaelsskolan, liksom människorna, som fram till vår tid vårdar den.

Den upplevelse som nu anslöt sig kommer jag aldrig att glömma: med öppnandet av timmen tycktes rummet fyllas. Lika mycket som jag ytligt höll timmen ensam, lika mycket kände jag mig innerligt buren och förbunden med alla de, som nu i snart ett århundrade vårdar strömmen av klasstimmar i Goetheanum, liksom med de som i nutid – just i pandemitider – särskilt medvetet vårdar denna ström.

Michaela Glöckler upplevde sin timme på liknande sätt: ”Det var på inget sätt pinsamt”, skriver hon. Snarare hade hon ”intrycket av en mångfald av icke synliga närvarandes ögon.”

I varje ögonblick nytt

Goetheanum tillhör inte oss. Det tillhör – i största omfattande mening – hela mänskligheten. Och det är sätet för Fria Högskolan för Antroposofi, som Rudolf Steiner instiftade. Denna Fria Högskola är ett världsomspännande arbetssammanhang. Den lever ur viljan hos de som i varje ögonblick nybildar, befrämjar och därmed utlöser verksamhet i detta sammanhang, som Jörgen Smit kallade ”detta skal”.

Källa: Anthroposophie weltweit, Nr. 1-2, 2021.
Översättning: Red. GN.

på åtminstone två vägar. Den ena genom att idén tyranniserar verkligheten. Den andra genom att man godtyckligt väljer en liten bit ur en helhet och upphöjer den till ideal eller norm. I ena fallet har en sorts glömska inträtt, glömskan inför den egna förbindelsen med en konkret situation. I det andra fallet har en sorts bekvämlighet inträtt, en bekvämlighet som gör att man ogärna låter sin fantasi tyglas av det konkreta sammanhanget och ett kritiskt kunskapssökande.

Till sist, den tyske diktaren och dramatikern Goethe skrev en gång: Kärleken härskar inte men den bildar och det är förmer. Bildningen förhåller sig alltid till den konkreta, specifika, praktiken. Bildningsprocessen är i grunden biografisk och därför också helt personlig (konkret, specifik, praktisk). Jag föreställer mig att Steiner hade detta i åtanke när han sa att egentligen har waldorfpedagogiken ingen fastlagd och allmän kursplan, vi måste ”läsa” oss till den ur det enskilda barnet (i sin lösryckta form tas detta ibland till intäkt för att man inte behöver någon undervisningsplanering eller liknande, det räcker med stundens intuition, ännu ett exempel på bekvämlighetens tyranni). Den sortens ”läsande” det rör sig om förutsätter kärlek i form av det Steiner kallade moralisk fantasi. Det är (bland annat) förmågan att ta en generell idé och konkretisera den på ett för situationen berikande sätt, alltså motsatsen till den ovannämnda glömskan. Eller att i en vag och obestämd situations helhetsbild ”se” vilka idéer som är relevanta för välbefinnandet av de som är delaktiga, alltså motsatsen till den ovannämnda bekvämligheten. Ideologer saknar just moralisk fantasi. Man låter istället idén tyrannisera praktiken (man vill härska i namn av en eller annan princip och både glömska och bekvämlighet är härsklustna egenskaper i oss).

Bara för att man läst allt som finns att läsa om waldorfpedagogik och antroposofi så blir man tyvärr inte automatiskt mer fantasifull. Tvärtom, idéerna kan snarare fjättra fantasin. Det är förstas inget skäl till att bli antiintellektuell. Men det är ett skäl till att vårda och utveckla den moraliska fantasin parallellt med kunskapen. Hur vi arbetar med det i praktiken på Waldorflärlarhögskolan får bli föremål för en egen diskussion. Det är hur som helst något varje praktik behöver ta på allvar, i synnerhet de idéburna!

1 Steiner, R. (2005). *Wahrpruchworte*. Dornach: Rudolf Steiner Verlag, s. 224.

2 Steiner, R. (1966). *Die spirituellen Hintergründe der äusseren Welt. Der Sturz der Geister der Finsternis*. Dornach: Rudolf Steiner Verlag.

JUBILEUM

Allt är skulptur!

Berit Frøseth

Joseph Beuys föddes 12 maj 1921 i Krefeld och var bredvid Picasso, Marcel Duchamps och Andy Warhol en av de mest inflytelserika konstpersonligheterna i förra århundradet. Så småningom blev han en övertygad antroposof. För konsthistorikern Georg Jappe berättade Beuys att han redan vid ungefär sju års ålder hade haft ett sorts möte med Rudolf Steiner: *"Jag löpte över en äng i Kleve, en bild, och då åkte ett tåg förbi (...), en fullständigt tom äng, bara tåget vid horisonten. Tåget stannar, en herre stiger ut, helt klädd i svart, med en cylinderhatt, kommer han mot mig – och säger: Jag har försökt med mina medel, försök nu du med dina medel (ler). Det var allt!"*¹

I ett brev till en bekant heter det: *"Käre herr Schradi. (...) Dina ord berörde mig djupt, då du så att säga ropade ut Rudolf Steiners namn till mig, ett namn, som jag tänkt på allt sedan min barndom. Så långt jag förstår, utgick ett uppdrag från honom, uppdraget att med tiden på mitt sätt undanröja människornas alienation och misstro gentemot det andliga. I politiken, i åkern som jag varje dag måste bearbeta, gäller det att så snabbt som möjligt låta tregreningstanken bli verklighet. Denna idé måste hämtas ur människan, då den inom den enskilde är utbildad i olik grad. Den måste uppstå som människans egen fria handling. Steiners stora verk är inte att ha uppfunnit något, utan att (bara!) ur sin oändligt stegrade varseblivningsförmåga föra fram det som är människans högre längtan, även om hon inte ens vet det själv!"*²

Trots Beuys' revolutionerande betydelse för konstutvecklingen och inspirationen från Rudolf Steiner, tog det tid innan den antroposofiska rörelsen kunde inkludera honom bland sina. Hans konstnärliga idéer och gränsöverskridande verksamhet, grundad på insikten, "varje människa en konstnär", rörde sig i gränsområdet mellan konstarna och mellan konst och politik. Flera såg honom som en oreglerlig schaman och trollkarl, som saboterade konstens sanna väsens kärna. Man betraktade honom med ironi och upplevde det som en paradox att den karismatiska ledargestalten med sin skara av beundrare och följare talade så intensivt om likhet och frihet. Medan andra har vittnat om Beuys' kärleksfulla förhållningssätt. Hur han vände sig mot människan på ett sådant sätt att det skapades ett rum, som man tidigare inte kunnat mäta upp,

och där det alltid uppstod något nytt: Att det under den skyddande hatten och de skugglika ögonen fanns en otrolig sanningenlighet och värme. Med tiden blev Beuys' genius också erkänt bland antroposofier. Idéer från Fluxus-rörelsens experimentella konstscen, installation och performancekonst, gav upphov till nya kreativa uttryck inspirerade av antroposofi. Nu såg man släktskapet mellan postmodernerna impulser och flera av de tankar som Steiner utvecklade i början av 1920-talet.

Beuys' konst spänner över ett stort register, den är till stor del konceptuell och instrument för förändring. Han arbetade med transformation genom inre motbilds-processer och talade om en närvaro i frånvaron: *I frånvaron lovar den gamla en ny värld (...) som består av oaser av tomhet, inte bortom, utan mitt i allt överflöd, övergångsplatser, där tingen genom betraktaren förvandlar sig till det som de är.* Steiners kristologi fick stor betydelse i Beuys' konstnärskap. Han uttalade själv att essensen i hans konst var uppståndelse-principen, *där den gamla döende och stelnade formen omvandlas till en levande, pulserande gestalt, som främjar det själsliga och andliga livet. Detta är det utvidgade konstbegreppet.*

Beuys lyfte fram människan som konstverk och utforskade den skapande principen i alla livsprocesser. Han kallade sig inte konstnär, utan "transformer" och sa; "det är tröskeln som leder mig". För Beuys var/är konsten ett "tröskel-ställe", ofta en balansakt ett steg från avgrunden. Samtidigt hävdade han att lärargärningen var hans viktigaste konstverk. I sin undervisning hämtade Beuys inspiration från Steiners tregreningsidé, människobild och evolutionsteori. Mest känt är kanske hans begrepp *social skulptur* eller uttalandet allt är skulptur! Beuys skulpturala teori innefattar idén att allt

hänger samman i ett skulpturalt skeende utifrån det gemensamma ursprunget. I själva tänkandet såg han en utveckling ur den "skapande urpotensen", från kaos till rörelse och form. Tänkandet kan betraktas som skulptur, hävdade Beuys, när människan inte är beroende av den yttre objektvärlden eller sin omgivning, utan är helt och hållet oberoende och fri. När inget enskilt objekt i yttrevärlden påverkar tänkandet och detta bara uppstår ur en skapande punkt inom en själv, då ställer man något nytt in i världen.

Det är dock inte tänkandet ensamt som ligger till grund för den kreativa processen. Bakom tänkandet står känsla och vilja. Vilja till skapande genom kärlek till saken. Det är den osjälviska viljan som skapar grunden för handlingens frihet. När det inte längre finns något tvång i produktionen och den kreativa källan lämnas fri, vad är det då som leder människan att skrida till handling? Frågade Beuys. Då verkar hjärtat mellan tanke och vilja, då är kärlek till saken den enda motivationen.³

Beuys strävade efter en omvärdering av alla värden och är känd för sina originella, humoristiska och provocativa formuleringar. Uttalanden som bjuder till upptäckter, men framför allt till kreativitet och förändring. Några av hans yttranden har blivit upphov till nya begreppsbyggnader inom både konst och politik: "Konst är kapital. - Skydda flammen! (Anställ) det nyfödda barnet som verkställande direktör. - (Förslaget) att höja Berlinmuren med 5 centimeter ur estetisk synpunkt. - Mitt bidrag till Kristusbilderna är det utvidgade konstbegreppet. - Vi måste göra det allra heligaste till verklighet och göra hemligheten produktiv. - Friheten är sitt eget innehåll! - Vill ni göra revolution utan skatt? - Konsten finns, så att man inte skall gå under av sanning". Detta som ett litet axplock, det är fritt fram att tänka, formulera, samtala och skapa vidare!

1. Wolfgang Zumdick, Rudolf Steiner und die Künstler, s. 117, Pforte Verlag 2005

2. Ibid. s. 117

3. Wolfgang Zumdick, Joseph Beuys als Denker, s. 57, Verlag Johannes M. Meyer & Co. 2002

Sakramentet som susar genom trädskronorna

År 1984 ägde ett tänkvärdt samtal rum i Frankfurt: Jesuiten, teologen, utställningskuratorn och följeslagaren Friedhelm Mennekes frågade Joseph Beuys om hans förhållande till Kristus. Artikeln "Sakramentet som susar genom trädskronorna" ger en bild av det som Beuys kallade sitt bidrag till Kristusbilderna och det utvidgade konstbegreppet. Här är ett utdrag.

KONFERENS

Den levande jorden

Charles Eisenstein
refererat av Wolfgang Held

Att andas med klimatkrisen

För första gången digitalt och för första gången tillsammans med Ungdomssektionen arrangerade Lantbrukssektionen sin årliga konferens från 11 - 14 februari 2021 i Goetheanum.

Konferensen tematiserade ekologiska och spirituella initiativ och idéer för att begränsa klimatförändringarna.

Ett av bidragen stod Charles Eisenstein för:

Moderator Johannes Kronenberg presenterade Charles Eisenstein, en av USA's mest inflytelserika ekologiska tänkare och uppmärksammade hans publikationer, som "Ekonomi som förenar (engelska: Sacred Ecology) eller senast "Vrede, mod, Kärlek!

I stickad tröja framför en gobeläng med träd och människor som motiv, bilder av en "naturlig" värld, tar Eisenstein till orda. Det handlar inte om att bli lite klokare i umgänget med jorden, utan mycket mer om att på ett nytt och grundligt sätt omdefiniera vårt förhållande till jorden – hur vi förstår den och oss själva. "Varför är vi egentligen här? Vad är meningen med mänskligheten?" För två generationer sedan var svaret på dessa frågor lättfunna: Vi är jordens härskare, jordens herrar. Vi måste bära vår intelligens utöver alla gränser och leda in den i jorden, eftersom denna saknar intelligens. Denna hållning, att erövra naturen, såg skenbart ut att vara helt problemfri. Och att delta i dessa erövringar, menar Eisenstein, var en fråga om personliga ambitioner. Ja, dessutom upplevde man sin egen betydelse, som ett resultat av denna dominans.

Nu upptäcker vi att jorden är levande och det som ger livet mening är att kunna bidra med något till jordens liv, jordens skönhet. Den tanken är naturligtvis inte ny utan har funnits i de skilda kulturerna sedan årtusenden. Eisenstein öppnar sina armar: "Det finns väsen på hela jorden och jorden själv är ett väsen, växterna, djuren, vinden, molnen. Allt detta är levande, har ett medvetande och är heligt." Alla väsens och naturens uppenbarelser tilltalade på ett så enkelt och elementärt sätt och samtidigt utan minsta patos, är Charles Eisensteins gåva.

Jorden blir som vi tänker den

Det har alltid funnits personligheter, så fortsätter han, som påminde oss om denna jordens livaktighet. Rudolf Steiner hörde dit och det biodynamiska jordbruket, som han grundade, ser jorden som ett väsen och dess praktikmetoder bidrar följaktligen till jordens livstillstånd. I motsatsställning till detta står dagens naturvetenskapliga föreställning om en död jord. Detta betraktelsesätt, denna den moderna vetenskapens myt som berättas jorden runt, är mycket mäktig och har stor genomslagskraft. Om berättelsen lyder: "jorden är död!", om vi skulle forma jorden efter den bilden och det behövs inte mycket för att idag se tecken på en sådan död värld: monokulturer ödelägger landskapen, människofödan produceras i fabriker. En mekanistisk världsbild kräver i relation till klimatförändringarna en minskning av mängden CO₂ i atmosfären. En världsbild som fokuserar på jordens livssituation kräver att vi höjer klimatets, markens, havens, skogarnas, alla djurs hälsosituationer. En sådan världsbild inser att alla väsen är förbundna med varandra. Om vi bara reducerar utsläppen av växthusgaserna till noll och samtidigt fortsätter att skada och döda jordeorganismens organ, genom att vi behandlar djuren som om de vore pesten själv, dränerar träskan o.s.v., då orkar organen allt mindre, för att till slut totalt ge upp.

I anslutning till detta jämför Eisenstein jorden med ett djur, vars kropp man tillfogar miljoner små snitt. Därför får man inte nöja sig med att fokusera endast på klimatväxlingen, annars löper man faran att vara helt nöjd när klimatuppvärmningen minskar. Det handlar om att förstå att jorden är ett väsen med en fysiologi, där de heliga platserna måste skyddas. En sådan berättelse om jorden vägleder oss till att läka jorden, marken, eftersom vi förstår att vi är förbundna med jorden. Det vi gör för marken befrämjar också oss själva. Dagens industriella jordbruk producerar många kalorier, massor av näringsämnen. Ytligt betraktat verkar det vara framgångsrikt. Men just för att vi inte är åtskilda från jorden och marken, upptäcker vi att markens utarmning i vårt samhälle också utarmar våra kroppar. Vi försöker möta det med kultur och meditation, men det räcker inte, så länge vi fortsätter att skada jordens liv.

Sedan talar Eisenstein om det biodynamiska jordbruket. Det meningsfulla i det som praktiseras där, synliggörs först när man förstår att jorden är ett levande väsen. Bara så uppfattar man det värde-

Friedhelm Mennekes: Vilken betydelse har ur din synvinkel Kristusgestalten för de lidande i dag? Vilken relevans har Kristus för varje människa som lever med en känsla av maktlöshet och är berövade sin frihet?

Joseph Beuys: Kristus visar att just lidandet kan hjälpa människan. Den som har fastnat i lidande för också något vidare, till trots för sitt lidande kan han berika världen. Det skulle kunna vara en stor fråga vem som berikar världen mest: Den som är aktiv eller den som lider? Min slutsats har alltid varit: den lidande. Den aktiva kan uppnå oändligt mycket för världen. Men ett sjukt barn som ligger i sängen under hela sitt liv och inte kan göra något, det lider och uppfyller världen med reell kristen substans. Genom lidandet fyller man världen med kristen substans. Med andra ord så har lidandet en viktig funktion. Eller, om man dessutom vill uttrycka det med en formel: Människan har två sätt att förhålla sig kreativt, som naturligtvis finns i alla schatteringar och olika blandningar i varje biografi: Det ena är handlandet, det andra är lidandet. Båda öden kan leda till att världen berikas, och båda sätt att fungera är en garanti för människans framtid.

Därför att lidandet naturligtvis finns som en bestämd ton i världen. Det är hörbart. Man ser det väl också. Den som någon gång anstränger sig, ser i lidandet en ständig källa till förnyelse. Lidande är en källa av kostbar substans som lämnas till världen. Man kan uppleva att det är en osynlig – synlig sakramental substans. Och de som märker detta i dag är inte så mycket människorna, som träden. Jag är ingen trädgårdsmästare som planterar träd, därför att träd är vackra. Nej, jag säger att träden i dag är mycket mer intelligenta än människorna. När vinden susar genom kronorna, då susar på samma gång det som de lidande människorna har gett till jorden genom träden som en substans. Det betyder att träden sedan länge har kunnat förnimma detta. Och de är också i ett tillstånd av lidande. De är fräntagna sina rättigheter. Jag skulle vilja skapa rättvisa för dessa djur och träd. Det är en självklar mänsklig plikt. När människan förnimmer sin sanna kristna uppgift här i världen och den verkliga kristna substansen, det vill säga sakramentet som susar genom trädskronorna, då måste hon förhålla sig på ett motsvarande sätt. Och då måste hon börja använda sin intelligens för att långsamt återskapa rättvisa för träden.

Ur: Friedhelm Mennekes, Beuys om Kristus, Verlag Katolisches Bibelwerk Stuttgart 1989/Info3, april 2021. Översättning: Red. BF.

fulla här. Både hans far och han själv i sin ungdom upplevde lantbrukaryrket som tillhörande det lägsta skiktet i samhället, "bonde" var ett nedsättande ord. Följaktligen pekade allt mot att man borde låta sina egna barn studera i städerna till jurist eller ingenjör eller liknande. De skulle inte behöva "smutsa ner" sina händer och skulle kunna lämna den sortens materia bakom sig. När nu allt fler människor åter söker en relation till naturen, till landsbygden, visar sig en ny målinriktning för mänskligheten, en riktning som handlar om livet. Detta gemensamma mål skänker oss en mening, ett motiv till varför vi är på jorden. Med dessa ord avslutade Eisenstein sitt inlägg, därefter följde en frågestund:

Vilket är ditt budskap till den biologiskt-dynamiskt arbetande lantbrukaren?

Ert arbete är viktigt! Ofta hör vi stämmor som får oss att tvivla: Vad tjänar det till att jag, på min lilla gård, min trädgård arbetar biologiskt? Men: jag talar nu om jorden som ett väsen: hur skulle jag själv känna mig om jag vore i detta väsens ställe? Om jag ständigt skulle förgiftas och plågas, om jag skulle vara tvungen att uppleva så stora bördor och så mycket nöd och sedan skulle se att någon faktiskt respekterar mig, betraktar min kropp som helig? Då skulle jag säga: "Kanske älskar de mig ändå! Kanske finns det fortfarande hopp!" Därför bidrar varje liten tjänst, varje liten gärning till jordens liv. Du själv handlar ur en ström, ur en berättelse som säger att jorden lever. Man skulle överhuvudtaget inte kunna bedriva biologiskt-dynamiskt jordbruk, om man inte förnam att jorden är levande. Att gräva ner ett kohorn fyllt med kogödsel, gör man verkligen bara för ett väsen.

Hur ska vi föra fram dessa insikter till beslutsfattarna inom politiken?

Det viktigaste är att vi som gemenskap påminner varandra om att vi inte är tokgiga. I England finns ett språkuttryck som säger att man inte ska predika bara för den egna kören, utan för hela församlingen. Det är det rätta, men samtidigt ska vi ändå vända oss till kören, så att vi stegar och förbättrar livet mellan oss, att vi har en skön samvaro. För det drar till sig utomstående människor. Det första steget är aldrig att omvända en "mäktig" person, så att denne ändrar sin politik, för dessa kan reagera med berätta något om tvingande situationer, EU-riktlinjer och finansmarknader. Förvandlingen sker inte där, utan där vi förändrar oss själva under inflytande av kulturen, där vi serverar mat som är mer vital. Den som lärt sig äta och uppskatta demeterprodukter,

kommer att utveckla motstånd mot nästa EU-förordning.

Hur ska man kunna få tag på land, då det är så få som är jordägare?

Jag känner bara till amerikanska förhållanden. Där är genomsnittsåldern hos lantbrukare 70 år. Barnen flyttar till städerna. Vem ska då överta marken? För marken är det egalt om man äger den eller inte. Om man engagerar sig uppstår möjligheterna.

"Tillbaka till landet" är ett privilegium mindre – eller?

Vi måste då fråga oss varför de ekonomiska möjligheterna bara finns i städerna? För att kort besvara det: det ekonomiska systemet och frihandelsavtal är inget annat än kolonialism och imperialism. De gör lantbruk i den globala södern omöjligt, det tvingar lantarbetarna att lämna sitt land och dra till städerna. Exempelvis försöker Bill Gates Foundation sig på en slags markkonsolidering, där marken blir privategendom och de som ursprungligen brukade jorden drivs bort. De lantbruksmässiga programmen med gentekniskt förändrade organismer gör att priserna faller, så att bönderna drar på sig skulder. På gårdar som i mer än 20 generationer har hört till en familj, begår lantbrukarna suicid. När det handlar om privilegier måste man krasst betrakta hur rikedom hämtas från utvecklingsländer och skapar välstånd i väst och driver på urbaniseringen. Flykten från landet började för övrigt redan under 1600-talet och nu har den hela jorden i sitt grepp. För 30 år sedan var 80 % av befolkningen i Kina bönder, nu är den bara 40 % bönder. I USA är den bara 1 %. Vi måste vända på denna utveckling. Lantbruket behöver större uppmärksamhet och ett medvetande om att det här inte handlar om industriell produktion, utan om jordens möjliga liv. Då kommer man att inse att det som gäller på en ort, inte måste gälla på en annan ort 15 mil bort. Den industriella revolutionen har lärt oss att alla processer som kräver mycket arbete är dåliga. Hur kan vi göra det med mindre arbetsinsats? Det blev en kärnfråga. Men varför ska lantbruksarbete vara något dåligt? Att ekonomisera monokulturer är givetvis långtråkigt. Min bror har en gård där också jag arbetar. Där räknas diversitet, naturens mångfald. Som samhälle borde vi sträva efter att den där enda procenten som arbetar i lantbruket, igen blir 10 %. Och minst 50 % borde ha en trädgård!

Det vi upplever som privilegium har att göra med våra värderingar, först ur dem uppstår ett privilegium. Ett sådant pri-

villegium är att beställa allt man behöver via en computer och inte ens behöva lämna sitt hus. Betyder det lycka? Är det ett fullödigt liv, glädje? – Nej!

När ska vi börja berätta lantbrukets nya historia?

Klimatfrågan är en del av denna historia. Den enda vägen att hämta ner CO₂ ur atmosfären, är att igen binda den till marken genom lantbruket. Det är mycket viktigt att bibehålla de system som fortfarande är levande: Amazonasområdet, Kongobäckenet, dessa jordens organ som fortfarande är friska. Lika viktigt är att läka de skadade organen. Det som förändrar världen är inte siffrorna, talen, utan berättelserna som berör det som lever i medmänniskorna, just i de medmänniskor som själva engagerar sig för livet.

Källa: Das Goetheanum Nr. 12, 2021.
Översättning: Red. GN

PANDEMI

Covid-19 – blick på framtiden

Samtal med Georg Soldner
Ledare för Medicinska sektionen,
Dornach, Schweiz

Medicinska sektionen har publicerat ett ställningstagande och ett utförligt uttalande angående vaccinering mot coronaviruset. Georg Soldner går närmare in på detta i samtalet med Wolfgang Held (chefredaktör för tidskriften Das Goetheanum).

Hur är den nuvarande situationen?

Georg Soldner: Med tanke på de många sjuka och döda måste vi medicinare och de politiskt ansvariga handla, även om vi fortfarande ännu inte har tillräcklig kunskap – en situation som för övrigt inte är så ovanlig inom medicinen. Också inom den antroposofiska rörelsen måste vi ta till oss detta att-inte-veta och ännu-inte-förstå. Jag blir ofta överraskad över med vilken säkerhet man bedömer de olika vaccinererna – en säkerhet som jag, som själv vaccinerar, och som sedan årtionden håller på med vaccinering, inte har.

Vi är mitt inne i en process att lära oss förstå, där såväl faktakunskap som öppenhet räknas.

Vad betyder det att många människor nu blir vaccinerade?

Det är avgörande att svåra sjukdomsförlopp och dödsfall blir allt färre. Denna förhoppning gäller först och främst vaccinerade, framförallt äldre vuxna. Men vi vet inte hur långvarigt skyddet kommer att vara. Gentemot muterade virus kan skyddet visa sig vara svagare. Ekologiskt sett utövar själva vaccineringen ett tryck på viruset att mutera. Vi måste också se som sannolikt att det finns vaccinerade som för viruset vidare/smittar – även om aktuella data talar för att det är väsentligt mer sällsynt än för ovaccinerade. Världen över kommer vi länge ha att göra med detta virus.

Hur ser vaccinationsreaktionerna ut?

Vektor- och mRNA-vaccinerna tolereras inte så bra, visar det sig. Yngre människor reagerar starkare på vaccinationen, med smärtor, viss utmattning, feber. Organismen stimuleras ju att bilda coronavirusets "spike protein" och detta provocerar immunsystemet till motreaktioner och till att utveckla en immunitet. Denna reaktion är i allmänhet häftigare hos en yngre organism. Från en klinik i Berlin, där personalen vaccinerades visades följande data: 36 % av de vaccinerade kände sig sjuka under flera dagar, 12 % sjukskrev sig kortvarigt. Studierna för att godkänna vaccinet visade liknande resultat. Dessa vaccinationsreaktioner är i allmänhet akuta, de försvinner efter några dagar. Men om organismen redan är försvagad kan vaccinerna också påverka den mer långvarigt. Framförallt för gamla, bräckliga människor manar experterna till försiktighet. Medicinska sektionen rekommenderar att man alltid gör en bedömning om man är tillräckligt frisk för att klara av reaktionen på vaccinationen.

Hur kommer det att gå vidare med pandemin?

Vi borde sikta mot ett mål för pandemin och titta mindre på de dagliga siffrorna: för de människor där coronasjukdomen betyder en hög risk på grund av deras ålder eller deras redan etablerade sjukdomar, innebär vaccinationen en värdefull möjlighet. Också inom den antroposofiska rörelsen borde vi inse att människor i hög ålder genom vaccination kan skyddas mot de svåra, ja dödliga följderna av sjukdomen. Samtidigt är det en central angelägenhet att varje enskild människa ska garanteras suveränitet, frihet och värdighet i vårt samhälle, varför beslutet att

vaccinera sig måste vara fritt och inte får undergrävas av ett system med indirekt vaccinationsplikt. Vårt mål måste vara att minska risken för svår sjukdom och även för följsjukdomarna. För att uppnå detta är vaccinationen och den kunniga integrativa behandlingen, även med antroposofiska läkemedel, en väsentlig byggsten. Om vi lyckas med det, ter sig pandemin annorlunda, utan överfulla intensivvårdsavdelningar och situationer som den var i Bergamo.

När det gäller barnen så kommer de praktiskt taget alltid väl tillrätta med SARS-CoV-2. När alltså de uppväxande människorna för det mesta går igenom sjukdomen obemärkt och blir immuna på det sättet, har vi ytterligare en anledning att på hållbart sätt övervinna pandemin. När barn har far- och morföräldrar i riskzonen, kan barnen vaccinera sig. Man borde inte avhålla en hel generation uppväxande människor från naturlig immunisering, istället för att på grund av en förmodad fara för andra, immunisera dem med en vaccination som är oprövad gällande hur länge den verkar och som är svår att tåla. Det menar jag är oetiskt. Dessutom visar studier att lågstadie- och mellanstadiebarn sällan smittar vuxna, förmodligen för att de frisätter mindre doser virus. Vi måste befria barnen från att vara gisslan för de äldre generationernas hälsa, vilka ju kan låta sig vaccineras. På Filippinerna måste småbarn bära masker, barn får inte vistas på offentliga platser och alla skolor är stängda. Dessa för det mesta fattiga barn blir berövade sin barndom! Om man gör människor till föremål för en skyddspolitik, som fråntar dem väsentliga rättigheter, utan att deras hälsa egentligen är hotad och utan bevis för att de hotar andra, är inget annat än orättfärdigt.

Hur går det att leva vidare med pandemin?

Vi kommer att lära oss leva under lång tid med detta världsomspännande virus, det kommer inte att försvinna i första taget. Männslighetens stora sjukdomsbelastning är framförallt icke-infektiösa kroniska sjukdomar: 2030 räknar man med att det i USA finns 55 miljoner människor med diabetes; för Indien räknar man med en fördubbling från 72 till 134 miljoner från 2017 till 2025. Dessa pandemiskt ökande kroniska sjukdomar har en gemensam nämnare, de hänger ihop med en livsstil som är orienterad mot materiell konsumtion och orsakar en stegrad sjukdomsbyrå, som de yngre generationerna måste bära. Fixeringen på Covid-19

gör att vi bortser från storleken på dessa medicinska problem och även på pandemins följsjukdomar, såsom depressioner hos unga människor. Vi kommer att kunna hantera dessa utmaningar när vi lär oss förstå att den ekologiska vändningen också blir en medicinsk vändning som medvetet orienterar vår livsstil till hälsa, konstnärlig kreativitet, andlig aktivitet och socialt engagemang, alltså till ickemateriella värden, när vi varseblir den andliga realiteten hos våra medmänniskor och i varje levande väsen och också handlar därefter. Bara på det sättet kan vi förebygga framtida pandemier.

Vad kan man säga om pandemins spirituella dimension?

Att förstå de spirituella kvalitéerna betyder till att börja med att vara närvarande hos de sjuka och de döda, hos deras lidande, deras död. Detta framkallar allvar, men också mod och förtroende. Budskapet är att det kommer an på vår hållning, vår praktiska solidaritet, vårt omsorgsfulla lyssnande på vad andra varseblir, och att vi är observanta på om vi själva blir varseblivna som hjälpsamma. Varje samhälle som vill umgås med detta virus behöver samtalsgrupper, medborgarfora, där de olika generationernas röster kan höras och civilsamhällets medlemmar församlas och rådgöra så utförligt med varandra om vad som behöver göras, tills man förmår sig att tro på den andre, att hon eller han menar gott med sitt engagemang. Ur detta uppstår mångfald istället för enfald. Spiritualiteten i umgänget med Covid-19 visar sig för mig mindre i hur ofta jag ägnar mig åt redan välkända andliga förklaringar, utan på vilken moralisk fantasi vi utvecklar för hur vi ska kunna ta oss ur den kris vi hamnat i. Låt oss vända oss till barnen, som Rudolf Steiner under hela sitt liv engagerade sig i. Låt oss stimulera deras utveckling, låt oss konsekvent tänka över vilken värld vi vill överlämna till dem. Vi äventyrar våra barns framtid, inte tvärtom.

Vidare information: G. Soldner och D. Martin: Vaccinationsfrågor i samband med COVID-19. www.anthromedics.org

Källa: Das Goetheanum Nr. 10, 2021.
Översättning: Red. GN.
Språk- och fackgranskad av Kristian Holmberg.

PANDEMI

Vad kan man göra . . . ?

Ur tidskriften Antroposofisk Selskab Danmark, Nr. 1, 2021.

De följande uttalandena har i stort sett gjorts av människor som stod Rudolf Steiner nära. De påvisar att det inte bara är de yttre handlingarna som betyder något, men även i hög grad de inre. Det kan vara bra att påminna sig detta.

Stor betydelse för den andliga världen

"Efter ett föredrag där Rudolf Steiner hade talat om krigets orsaker, sade han följande till en liten grupp människor, som stod kring honom och frågade om allt möjligt: Man frågar mig ofta om vad man kan göra? Man kan inte tävla med en övermakt, man kan bara göra en sak - att tänka sanningen till det aktuella; därför har jag hållit dessa föredrag för er. Därefter vände han sig med följande ord till en herre, som stod till höger om honom, och om vilken han visste att han var mycket tyskfiendtlig: "Om ni till exempel genom dagens föredrag ändrar er hållning och sedan efter 14 dagar igen faller tillbaka till er tidigare hållning, så har de 14 dagar som ni tänkte med i sanningen, allaredan en stor betydelse för den andliga världen". En äldre dam som stod lite längre bak, ropade lite påträngande: "Varför det?" Dr. Steiner upprepade med stort allvar: "Varför det? För att tankar är dynamiska krafter och, - i den andliga världen räknas det inte". (*Schweizer Mitteilungen aus der anthroposophischen Gesellschaft nr 64 påsken 1978*)

Det är det den andliga världen har användning av

"En mångårig medlem dök upp hos Rudolf Steiner och viftade med en dagstidning upprörd över de lögnare som stod i den. Den omtalade damen tryckte på med att det måste göras något mot detta. Rudolf Steiner svarade att om hon ville göra något reallt mot detta, rådde han henne att sätta sig vid skrivbordet där hemma och skriva om artikeln, så att sanningen uppenbaras. Sedan skulle hon kasta bort den. Det är vad den andliga världen har nytta av". (*Brev från Erik Theo. Från Erde und Kosmos. 1/1987*)

Det griper in i de andliga världarna

"Antroposofiskt arbete är realitet i de andliga världarna. Det griper in i de and-

liga världarna, i väsendena från de högre hierarkiernas liv. Genom riktigt antroposofiskt arbete kan mycket av det dåliga som sker i världen utjämnas för de andliga världarna, som trots allt ihärdigt griper in i allt."

(*A Petersen i Erinnerung an Rudolf Steiner, Verlag Freies Geistesleben 2001*).

. . . så gör denna människa mer för världen . . .

"Folk vet det inte och vill egentligen inte heller gärna höra det, men det är på det sättet: när en människa sitter stilla på sin kammare och med verkligt inre allvar med hela sitt hjärtas hängivenhet läser och genomlever t ex Johannesevangeliet eller någon antroposofisk text, så gör den människan mer för världen och för mänsklighetens räddning, än många, som gör sig viktiga inför sig själv och andra med antroposofisk beskäftighet. Men (för att kunna göra det) må man känna till de högre väsendenas realitet." (*Samma som föregående*)

En enkel meditation

"Studiet är lika nödvändigt som övningarna. Vi måste studera och öva oss för att rusta oss för kampen. En enkel meditation verkar ofta mer i världen än många handlingar som utåt sett verkar stora". (*GA 266/1 sid 267*)

Det är inte möjligt att överdriva

På ett annat ställe talar R.S. om vad det betyder om det inte finns grupper av människor som studerar och tar upp andevetenskap. ". . . kunde det inte göras någonting för människornas vidare spirituella utveckling; människorna skulle då helt förfalla till materialismen; framtida generationer skulle bli sjuka kroppsligt och själsligt. De barn som föds bland oss skulle inte hitta de tankar i den spirituella atmosfären, som de behöver för sin riktiga utveckling, om det inte fanns kretsar som tar upp spirituella kunskap, även om denna kunskap inte förs ut i världen. Materialismen syndar så mycket, att man inte alls kan göra tillräckligt i denna riktning, att överdriva är verkligen inte möjligt. Även om det studerades tio eller hundra gånger så mycket, skulle det fortfarande inte vara för mycket för att utjämma det, som syndas i världen genom materialismen".

(*28.10.1911. Citerat ur Hella Wiesberger: Rudolf Steiners esoterische Lehrtätigkeit. Rudolf Steiner Verlag 1997. sid 250*)

Översättning från tyskan Niels Henrik Nielsen.
Översättning från danskan: Red. GN.

PANDEMI

Vaccinera eller inte vaccinera?

Ludwig Hellmundt,
narkosläkare på ett universitetssjukhus

Hittills har jag inte låtit mig vaccineras mot detta "nya virus". Bland mina kollegor på arbetsplatsen är jag förmodligen den enda. Man känner på dem att de nu som vaccinerade å ena sidan skulle vilja låta bli ansiktsmasken, å andra sidan fortfarande befarar vaccinationssvikt och eventuella virusmutationer mot vilka vaccinationerna kanske inte hjälper. Några vet om att jag inte är vaccinerad men det märks inte i deras beteende mot mig. Vad tänker de? Utgör ovaccinerade en allmän fara för dem? Osociala element? Dumma som de helst vill se svårt sjuka i Covid-19? Man bara må föreställa sig att jag får feber, stannar hemma, testas positivt och kanske till och med kommer in till sjukhuset med andnöd, i värsta fall hamnar på IVA. Hur skulle de reagera? Hur skulle de bemöta mig efteråt?

Det är den sociala sidan av frågan vaccinera eller inte vaccinera i sin primära form. Realistiskt sett skulle jag inte behöva bry mig om den för att jag inte utgör någon större fara för min omgivning än de själva är. Jag kan bli smittad så som de. Jag kan smitta andra så som även de kan. Att jag möjligen kan bli sjukare i Covid-19 än de är inte så säkert att man kan betrakta det som bevisat. Dessutom är jag ingen riskpatient (<50, ingen övervikt, inga diagnoser, icke-rökare) och blir sannolikt inte svårt sjuk om inte ödet har tilldelat mig ett undantags-immunsystem med en okänd brist som låter mig hamna i multiorgansvikt. Men om ödet senare.

Flockimmunitet

Den sekundära sociala sidan av frågan om vaccination är mänsklighetens önskan att med dess hjälp komma till den s.k. flockimmuniteten, att utrota viruset och att sedan kunna återgå till ett liv utan restriktioner. Var och en som inte vaccinerar sig är osocial för att målet kanske inte uppnås på grund av dessa "osociala". Men målet nås ändå inte. Vill ni veta varför? Låt mig räkna upp: 1. För att det finns vaccinationssvikt (5-25 %?); 2. För att vaccinationen förmodligen inte håller i sig länge (få månader till 1 år?); 3. För att viruset kan ges vidare genom vaccinerade (hur många procent?); 4. För att

det hos många finns kontraindikationer som gör vaccinationen riskabel (sjukdomar, immunbrist, graviditet, hög ålder, sjuklighet,...); 5. För att vaccinationen är frivillig och ska förbli så (redan nu inte längre fallet överallt, tyvärr); 6. För att vaccinationen går för långsam (så att de första förlorar skyddet igen innan de sista har fått det); 7. För att viruset muterar och vaccinationen förr eller senare blir overksam (om den inte redan är det); 8. För att viruset smittar djur varifrån det återgår till människan; 9. För att många länder inte eller nästan inte alls (kan) vaccinera och viruset återkommer därifrån (ofta muterat). Att låta mig vaccineras för att bidra till flockimmuniteten är meningslöst. Den punkten är avklarad.

Det förkunnas att insjuknandet i symptomatisk Covid-19 medicinskt sett får en hög riskreduktion genom vaccination. Kanske är vaccinationen inte så bra som tillverkarna meddelar och framförallt är det oklart hur den verkar i ett ser längre perspektiv. Sedan finns det som sagt föreställningar om att man åtminstone är skyddat mot svår sjukdom. Men det är inte säkert bevisat och det finns till och med den motsatta föreställningen att man triggar immunsystemet på ett sätt som gör att man blir sjukare om det har gått en längre tid sen vaccinationen. Där kommer sanningen fram.

Biverkningar

Den andra sidan av den medicinska aspekten är biverkningarna. De indelas vanligtvis efter frekvensen de uppträder. Men man borde egentligen indela dem också efter tidpunkten de uppträder, om det är tidiga eller sena biverkningar, om de är övergående eller förblir potentiellt kroniska. De tidiga börjar vi förstå, av de sena får vi låta överraska oss. Vad man redan nu kan säga är att tidiga biverkningar med lätt till måttlig intensitet uppträder ofta och är mest övergående och att fatala förlopp uppträder sällan. Hur mycket "sällsynt fatalt" kan accepteras? Gällande de sena biverkningarna finns det allvarliga misstankar som beroende på inställningen till Covid-19 och vaccin betecknas som absurda, osannolika eller sannolika. Även här kommer sanningen att komma fram allt eftersom. Men hur ska man handskas med problemet att vaccinationen kan skada eller döda människor som av sjukdomen kanske inte skulle blivit skadade? *Primum non nocere*, först av allt inte skada, har varit en grundsats för läkarna i årtusenden.

Pro och kontra

Nu kunde man göra ett försök – som brukligt genom en avvägning av för och

emot – att preliminärt ge ett omdöme i frågan vaccinera eller inte vaccinera. Låt mig försöka:

- Gällande massvaccination av hela mänskligheten ett klart <inte vaccinera>, ty vinsten är minimal och kostnaden är för hög (mänskligt, ekonomiskt och medicinskt).

- Gällande mig själv ett <inte vaccinera> som kan bli ett <vaccinera> ifall det objektivt kan bekräftas att effekten är mycket god och långvarig och svåra och långvariga biverkningar är extremt sällsynta. Inte heller det skulle leda till ett <vaccinera> för mig förutom att jag som läkare skulle kunna vara intresserad av en riskreduktion i förhållande till eventuellt ovaccinerade riskpatienter jag möter.

- Sedan skulle jag önska mig att det fanns en grupp människor där jag klart och tydligt kan plädера för ett <vaccinera>, där vinsten är maximal (liv räddas) vid minimal insats (förhoppningsvis knappt några biverkningar alls och god effekt). Men jag tror att man måste börja om med definitionen av riskgruppen som är starkt hotad av Covid-19 men har låg skaderisk genom vaccinationen när det pågående massexperimentet går mot sitt slut.

Meningen med virussjukdomar

Det tillkommer två aspekter som jag hittills inte tagit hänsyn till, nämligen den potentiella meningen med vanliga febrila virussjukdomar för mänskligheten och för individen. Man kan ge olika svar på det, för meningen på mänsklighetsnivå går det med ett reduktionistiskt-materialistiskt-darwinistiskt svar. För individen behövs det enligt min uppfattning åtminstone ansatser av en vetenskap som inkluderar det andliga som reallt existerande. Gällande mänskligheten må man i det reduktionistiska svaret beklaga förlusten av människoliv och friska levnadsår som uppstår genom virussjukdomar. Men man kommer i ett vidare perspektiv att behöva acceptera dessa sjukdomars existens, nödvändigheten att träna immunsystemet och tyvärr även selektionen av starka individer för mänsklighetens fortbestånd. Reducerar jag genom fysisk distansering och vaccination virussjukdomar under en viss frekvens och sjukdomsintensitet stiger långsiktigt och globalt risken av en ökad morbiditet och mortalitet bl.a. på grund av virusmutationer och avtagande immunkompetens i mänskligheten.

Beträffande individen gäller dessa argument förstås också men det tillkommer något som jag får beskriva med hänsyn till en existentiell eller bättre sagt, spirituell/andlig dimension hos människan och i världen. Individen utvecklas under livets gång i mötet med glädje och lidande,

genom insikt, erfarenhet, skolning och handling, som leder till ökande frihetsgrader om allt går bra. Sjukdomar är en naturlig del av livets många olika utmaningar. Vi möter sjukdomarna som allt annat i livet. "Sjukdomsbiografin" är lika individuell som personligheten som får den. Sjukdomar främjar den fortsatta individualiseringen när de möter ett aktivt jag och ger vid god resiliens chanser till andlig tillväxt. Bara vid frånvaro av ett jag som t.ex. hos djur har de inte denna potentiellt positiva mening. Just febrila virussjukdomar med ett kortvarigt starkt ingripande av det själsligt-andliga, samtidigt som en relativt liten inverkan sker in i det kroppsligt-vegetativa innebär en stor "skolningspotential genom sjukdom på prov".

Ödet

Sedan kan man även ta med begreppet öde eller karma i frågan. Människor och händelser som jag möter har en mening som hänger ihop med det förgångna och leder mot en meningsfull framtid. Här kommer man inte vidare utan att som ett faktum acceptera existensen av andliga väsen så som även människan är ett. Hon är mellan födseln och döden dock bunden till en jordisk kropp. Att bege sig in på frågan varför jag nu får just den sjukdomen får jag överlämna till individen. Hur jag däremot handskas med sjukdom och lidande i detta jordeliv har sina följder och min väg formar sig därefter, i det här jordelivet och efter detta. Att bara undvika utmaningar som är överkomliga försvagar, att med alla medel undvika infektionssjukdomar likaså. Men jag måste också välja mina strider. Jag måste titta bakom det aktuella motståndet och för mitt livs och mänsklighetens högsta ideals skull anta vissa utmaningar medan jag får undvika andra. För att hitta rätt behövs självkännedom, insikt och mod. Feghet och våghalsighet är naturliga men inte bra. Det gäller även i mötet med sjukdomar, likaså för Covid-19.

Vaccinera – inte vaccinera

Vaccinera eller inte vaccinera? Jag skulle kunna skriva en bok om den frågan men det får duga med en väldigt stringent slutsats: Den pågående kollektiva massvaccinationen är för mig ur medicinska och sociala grunder inte försvarbar eftersom bakomliggande drivkrafter kommer ur falska förhoppningar, obekräftade antaganden och överdrivna rädslor, om inte i vissa fall ur ännu sämre motiv. Min förhoppning är att framtiden må visa att vaccinationen mot Covid-19 är en god möjlighet för enstaka svagare individer att förbli verksamma på jorden. Jag vill just nu inte ha vaccinationen.

PANDEMI

Rudolf Steiner om vaccination

Wolfgang Held

1924 fick Rudolf Steiner frågan av några läkare: vilken inställning har antroposofin till vaccination? Steiner berättade om hur han under sin tid som privatlärare i en familj inte blev smittad av smittkoporna, vilket mamman till hans elever hade fått. Man skulle kunna minimera risken för infektion genom sin psykiska inställning (oräddhet). Men i områden där befolkningen har utvecklat rädsla för att bli smittade är sådana "allmänna råd" meningslösa: "Då måste man just vaccinera. Det är den enda möjligheten. Att inta en fanatisk hållning mot en sådan åtgärd är något som jag, inte av medicinska skäl, men på grund av allmänna antroposofiska skäl, absolut inte skulle förorda. (. . .) Det är helt absurt att inta en sådan fanatisk hållning."¹

Hedda Hummel, en av Steiners viktigaste stenografer, berättar: "Det är bekant att (Antroposofiska) Sällskapet vid den tiden drev en barnkrubba. I en stadsdel i Berlin hade smittkoporna brutit ut. Så vitt jag kan minnas blev barnen vaccinerade i skolor och daghem. Doktor Steiner ordnade så att barnen i vår barnkrubba blev vaccinerade och även de människor som gick in och ut där. Också doktor Steiner vaccinerade sig och även fru doktor Steiner och också alla, nästan alla, av oss som gick in och ut i huset. Doktor Steiner fick själv känningar av det i sin arm, koporna slog till som talesättet säger. Man skämtade om att doktor Steiner medverkade i kvinnorörelsen – som bestod i att vi alla, mest kvinnorna just ojade oss över den sjuka armen."²

¹ GA 314

² Hedda Hummel, Erlebnisse mit Rudolf Steiner. Opublicerat manuskript, sid 7, Rudolf Steiner-Archiv Dornach. Avkortat tryckt i: Wolfgang G. Vögele (utgivare), Sie Mensch von einem Menschen!, Basel 2012.

Källa: Das Goetheanum Nr. 13, 2021.
Översättning: Red. GN.

7 frågor

Ruhi Tyson, bokbindare, waldorflärare, lektor på Waldorflärlarhögskolan och Stockholms universitet.

1. Hur - var mötte du antroposofin?

Det korta svaret är att jag nästan strax innan eller efter att jag fyllde 17 kom på idén att jag ville läsa nåt av den där Rudolf Steiner, som jag hört var waldorfpedagogikens upphovsman (jag gick på Kristofferskolan) och så gick jag till biblioteket, lånade tre böcker av honom lite på måfå och kunde inte lägga dem ifrån mig när jag väl hade börjat läsa. Så vitt jag kan minnas var det verkligen så att jag satt och tänkte för mig själv: hmmm vad ska man läsa nu då? Av någon anledning reflekterade jag inte ens över att mamma hade några böcker av Steiner hemma redan från sina studier på lärarseminariet, utan jag gick till biblioteket istället.

2. Vad gör du just nu?

Undervisar i bokbindning på Kristofferskolan, har diverse saker för mig på Waldorflärlarhögskolan, håller i en kurs om konfliktlösning i arbetslivet på Institutionen för pedagogik och didaktik på SU, samverkar med Folkbildningsrådet i ett projekt som heter FAMN som handlar om metodutveckling för undervisning av nyanlända (där jag konsulterar lite utifrån mitt forskningsarbete om bildning och praktisk kunskap) och så skriver jag en bok om bildningsdidaktik tillsammans med en kollega från Malmö Universitet. Ja, och snart ska jag förhoppningsvis göra klart resten av de nya stolarna till bokbindningen på Kristofferskolan, de är gjorda i de sju planetträslagen och jag är helt enkelt väldigt glad över att den idén har realiserats (se nästa fråga)!

3. Vad får dig att känna dig levande?

Allra mest kanske estetisk-praktiska projekt med elever och studenter, i bästa fall sådana som också resulterar i social och kulturell utveckling. Alltså till hälften

en dröm än så länge. Annars har jag generellt sett lyckan att nästan alla mina arbetsuppgifter är väldigt berikande och intressanta!

4. Vilket verk har gjort intryck på dig?

Svårt att besvara kortfattat, det beror ju även på materielområde och liknande. Shelley Sacks har gjort en del projekt inom social skulptur (inspirerade av Beuys) som jag återkommit till regelbundet. Även Wolfgang Laib och Andy Goldsworthy har gjort starkt intryck på mig med hur de arbetar med naturmaterial. Detta skrivet helt ogenomtänkt, utifrån vad jag kom på i stunden.

I litteraturen är det så mycket att jag inte vet vart jag ska börja, men Walter Ljungquist, som jag band in till mitt gesällbrev en gång i tiden, skriver fram sina karaktärer så att de liksom blir helt levande inom en och det glömmar jag aldrig.

5. Är det något du saknar i den antroposofiska kulturen?

Jag generaliserar ogärna men i de sammanhang jag rört mig i och den litteratur som jag tagit del av så har jag ofta saknat redogörelser av de egna spirituella erfarenheterna. Till och från dyker det upp skildringar där man inte bara talar om antroposofi i abstrakt mening utan även går in i att beskriva en eller annan faktisk erfarenhet. Då blir traditionen eller kulturen levande genom den egna bildningsvägen tänker jag och det intresserar mig.

6. Vad är du tacksam för?

Väldigt mycket, jag har så många att tacka för allt det jag berikats av i livet. Men det är svårt att bli mer konkret och man vill ju inte heller komma med en bunt plattityder. Jag satt med frågan längre än alla de andra sammantaget, men allt det jag hade velat berätta hade blivit för långt och för personligt och allt det andra verkade jämförelsevis ovidkommande. Tacksamheten man känner för den man blivit, det man fått möjlighet att bistå andra i, m.m. är, åtminstone för min del, bland det mest intima och ödesmättade som finns.

7. Var ser du framtiden för antroposofin?

Ärligt talat, ingen aning. Inte för att det saknas en framtid, men för att jag inte vet hur den kan tänkas se ut. Man vill ju så gärna ge ett klokt svar på en fråga som denna men om jag tänker efter så är mina svar mer en reflektion av vad jag kan tänkas bidra med snarare än ett mer generellt svar.

ANDLIG BIOGRAFI

Vidar och mänsklighetens föryngring

Harrie Salman

Vidar är en av den germanska gudafamiljens tolv Asagudar. Han omnämns endast vid ett fåtal tillfällen i Eddan, den samling av mytologiska berättelser och dikter som nedtecknades på Island under tolvhundratalet. Enbart tack vare Rudolf Steiner har vi blivit närmare bekanta med Vidar och hans uppgift - en uppgift som är nära förbunden med antroposofin. I följande essä kommer vi att lära känna Vidar genom olika aspekter av hans andliga biografi.

Den tyste Asaguden från Eddan

Vidar är son till Asarnas högste gud Oden och jättinnan Grid. Han lever i området Videt, i det "vida landet", som är "övervuxet av högt gräs och buskar" dvs ute i det öppna landskapet. Han har en sko som blivit tjock tack vare läderremmar som människor skurit av när de tillverkat sina skor. Vidar är nästan lika stark som sin bror Tor (vilken har samband med egots utveckling) och gudarna förlitar sig på honom i tider av nöd. Voluspan (Valans spådom) beskriver att när de onda makterna attackerar gudarnas boning Asgård blir nästan alla gudar dödade. Vidar dödar Fenrisulven som slukat Oden. Efter den gamla världens ödeläggelse, som kallades Ragnarök (gudarnas öde) lever Vidar vidare i en ny grön värld med sin bror Vale, tillsammans med Balder och Höder, och Magne och Mode, Tors två söner.

Det gamla och det nya klarseendet

I sina föredrag om Folksjäälarnas Mission förmedlade Rudolf Steiner i Oslo (juni 1910) en fördjupad insikt angående meningen i Eddans mystiska bilder. Vidar är en ärkeängel som tillsammans med det nordiska skandinaviska folket sändes upp till ett särskilt område "från vilket Europas olika ärkeänglar tog emot sin inspiration". Enligt Rudolf Steiner låg mittpunkten av detta område i Detmolds och Paderborns region i norra Tyskland, där alltsedan gamla tider ett mäktigt inspirationscentrum var beläget, utifrån vilket Europas andlighet strålat ut. Det är här som vi finner Externsteine. Ovan denna region fanns Asgård's eteriska värld, de germanska gudarnas boning.

Steiner menade att de germanska stammarna hade migrerat från Asien till norra Tyskland och Skandinavien under århundradena kring Kristi födelse.¹ Modern historisk forskning visar att denna migration av människor från Ukraina, vilka talade det tidiga germanska språket, ägde rum mycket tidigare - antagligen i början av det tredje årtusendet före Kristus. Vidars mission som den "Nordiska folk-anden" kan därför ha tagit sin början i de förkristna århundradena. Hans mission utgick från denna norra region och innefattade utvecklingen av förmågor vilka han lärde ut till sitt folk och som beskrivs i den nordiska mytologin. Enligt Steiner hade detta folks utveckling stannat kvar på en barndomens nivå. I en bemärkelse hade de dragit sig undan, bortom det "skuggartade inflytandet" från den eklektiska kristendomens ande. Steiners budskap i Oslo var att dessa förmågor måste förstås och utvecklas vidare. I denna artikel kommer de att undersökas.

För att förstå germansk mytologi förklarade Steiner att Fenrisulven representerar sanningslöshet. Det är en ahrimansk konsekvens av det trefaldiga luciferiska inflytande som Loke (den germanske Lucifer) förde in i världen. Detta inflytande gav upphov till Fenrisulven, Hel och Midgård'sormen. Loke var ansvarig för guden Balders död, den gud som representerade det gamla klarseendet. För att döda Balder använde Loke en mistelpil som han lurade den blinde guden Höder att skjuta. Germansk mytologi beskriver hur goda och onda makter, i kamp med var-

andra, bestämde utvecklingen av den fria självmedvetna mänskliga personligheten. Bilderna från den bibliska berättelsen om Syndafallet, där ormen (Lucifer) förlöder Eva och Adam, är annorlunda - men konsekvenserna för mänsklighetens utveckling är desamma. Ordet synd (engelska "sin") är relaterat till verbet att söndra (engelska "to sunder"). Det är separationen från gudavärlden, vilken inte längre kunde uppfattas av människorna på grund av det förlorade klarseendet. Eddan beskriver detta som raserandet av gudarnas gamla värld. Gudarna gavs andra uppgifter och människan kunde utvecklas fritt genom tidens gång. Men det gamla klarseendet försvann inte på en gång. Fenrisulven (i antroposofin tas hans roll av Ahriman, ett väsen ur iransk mytologi) gör det gamla klarseendets uppfattningsförmåga kaotiskt och förhindrar utvecklandet av ett nytt medvetet klarseende, något som människan behöver för att finna vägen tillbaka till den andliga världen - vägen till det förlorade paradiset.

Vidar var inte intrasslad i Odens familjs förbindelser med de onda makterna. Det är hans plikt att kämpa mot Fenrisulven, som han i Eddan dödar. Denna kamp har pågått ända in i vår tid och den nutida människan är inbegripen i den. I kampen kommer, under Vidars vägledning, det nya klarseendet att utvecklas.

Nordens ande

I norra Europa började det gamla klarseendet att försvinna när den romerska kristendomen under 800- och 900-talet gjorde sitt intåg i denna del av Europa. Detta var början på gudarnas skymning. Den keltiska kristendomen hade för övrigt kommit till Skandinavien några århundraden tidigare. Kelternas måste ha känt till Vidar, om Pfalzfeld-pelaren² - en keltisk stele från fjärde århundradet före Kristus - verkligen är det föremål med Vidars bild, vilket Rudolf Steiner antydde i Oslo den 17 juni 1910. Enligt den norske läkaren och antroposofiske forskaren Are Thoresen indikerar huvudets stora "öron", som avbildas fyra gånger, att han manifesterar sig eller härskar över elementarvärldens andra lager.³

Steiner berättade att Vidar hölls hemlig i mysterieskolorna och endast i framtiden skulle komma att ta emot sitt uppdrag. På nittonhundratalet skulle Vidar som "är gemensam för oss alla i Nordeuropa och Centraleuropa", åter stå inför den klarseende människan. Detta skulle inträffa i samband med återkomsten av Kristus i det eteriska - när Kristus inkarnerar i

Karl Schultz-Köln
100-års jubileum. Läs notis på sida 5, bild
framsida och bildtext på baksidan.

Karl Schultz-Köln, Cyklisten 1953

Filip Karlsson
* 1921 10 15, † 2020 04 12

Siri Karlsson
* 1925 02 10, † 2021 03 19

Läs nekrologen på sidan 39.

Leif Nilsson
* 1937 06 09, † 2021 03 07
Läs nekrologen på sidan 39.

Elly Berner
* 1924 04 06, † 2021 01 18
Läs nekrologen på sidan 41.

Susanna Pertoft
* 1947 07 17, † 2021 03 26

en eterisk organisation (figure) - vilket driver ut det resterande gamla klarseen-det (representerat av Fenrisulven). Denna eteriska organisation tillhör Vidar, vilken Rudolf Steiner i detta föredrag kallade för den "aktive vännen".

I detta magnifika föredrag som hölls den 17 juni 1910 och som representerar höjdpunkten av Folksjäls-cykeln uttrycker Steiner förhoppningen att Vidar "som har utökat sina undervisnings- och ledarskapsaktiviteter" tvärsöver Norge, kommer att "genomsyra den moderna andliga forskningen med det som han har utvecklat som sina förmågor genom århundradena". På så vis kommer Vidar att gradvis förvandla sig själv till en zeitgeist.

Vi kan förstå betydelsen av detta som att Vidar i den andra hälften av medvetenhetssjälsens tid kommer att kunna ersätta den nuvarande tidsanden, vilken tjänar som vägledare under den första hälften av denna period. Steiner beskrev denna zeitgeist som ärkeängeln för ett av de germaniska folken, vilket framträdde ur nationernas folkvandring. Vidar kommer sedan att möjliggöra för hela mänsklighetens kultur att det som "profetiskt spirade som ett andligt element i den slaviska filosofin och folkliga känslan" fortfarande kan äga rum i denna andra hälft. På så vis kommer Vidar att bygga bron till den kommande, slaviska kulturen.

Mänsklighetens förnygring

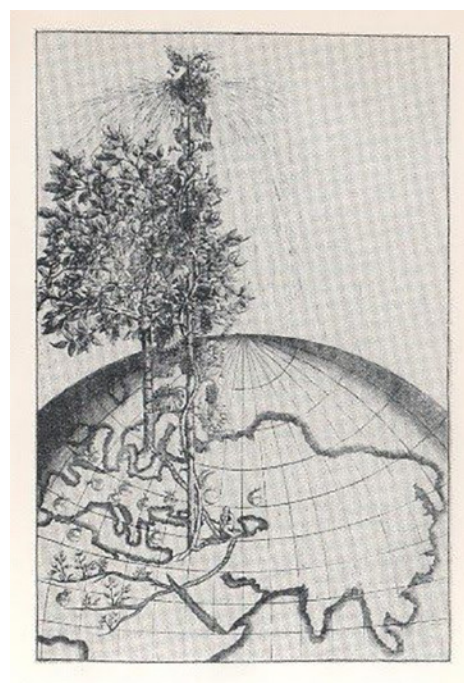
Under invigningen av Vidar-gruppen i Bochum (Tyskland) den 21 december 1913 yfte Rudolf Steiner fram en ny aspekt. Han talade om Vidar som "gudomen som i norr ses som den gudom som ska föra tillbaks förnygrande krafter, andliga barndomskrafter, till den åldrande mänskligheten. För Steiner är det de nordiska själarna som har särskild vördnad när de talar om det som flyter ut från Kristus Jesus-väsendet, och som kan föra fram budskapet om ett förnygrande till mänskligheten.⁴

Dessa förnygrande krafter kommer att återknyta mänskligheten till Livets Träd ur paradiset. Vidars uppdrag måste därför vara nära förbundet med detta träd. I tidiga århundraden antogs Livets Träd ha stått i norra Europa eftersom Hyperborea, den grekiska mytologins solskensland, menades ha varit beläget där. Inom antroposofin kallas tidsåldern före Atlantis och Lemurien, då jorden fortfarande var förbunden med solen, för den hyperboreiska tidsåldern. I en skiss från boken *Atlantica* av den svenske vetenskapsmannen Olof Rudbeck från Uppsala, publicerad 1675-1698, står Livets Träd i södra Sverige (och Kunskapens Träd i Mellanöstern).⁵

Denna idé stämmer överens med upplevelsen av naturens extraordinärt starka livskrafter i norra Europa (Skandinavien, Finland och norra Ryssland). Det är här som de förnygrande och helande eteriska krafterna finns, vilka tillhör Videts land, Vidars hemland.

Genom Vidar kan mänskligheten åter anknyta till den ursprungliga oskuld som förlorades genom syndafallet. Enligt Rudolf Steiner blev i syndafallet en del av Adams kosmiska väsen separerad; en del av den fysiska, eteriska, astrala och jagsubstansen inbegreps inte i syndafallet. I ett föredrag om Lukasevangeliet år 1909 talade Steiner om "Adams syster- eller brodersjäl, vilken förvarades i "Mänsklighetens stora Moderloge", i det stora solorakel som leddes av Manu.⁶ Enligt Valentin Tomberg och Michael Debus har denna rena ursprungliga själ flera aspekter. Den första aspekten är en maskulin eterisk aspekt, känd som (ärke)ängeln Jesus, vilken inkarnerade för första gången i det natanska Jesusbarnet.

Den andra aspekten är en feminin astral aspekt, vilken som (ärke)ängeln Sophia omgav Maria, modern till detta Jesusbarn - och som senare förband sig med det modern till det salomonska Jesusbarnet. Som

en tredje aspekt nämnde Tomberg den kosmiske Adams "fantom"-kropp (vilken blev Kristus uppståndelsekropp).⁷

I ett annat föredrag om Lukasevangeliet talade Rudolf Steiner om de friska ungdoms- och barndomskrafter som kommit in i världen genom det natanska Jesusbarnet. Denna händelse hade betydelse för hela mänskligheten. Sedan dess finns

det, enligt Rudolf Steiner, någonting i varje människa som är av jungfrulig födsel och som man inte tar emot från sina föräldrar; någonting som har en förbindelse med fröet till den nya människan. Något som hör till det himmelska kungariket. Människor kan förstöra det genom att vända sig bort från Kristusprincipen, men de kan också "ge det näring genom att genomsyra sig med det som flyter ut från Kristusprincipen"⁸

Vi kan förbinda denna närande kraft med den Sofia-kraft i vår själ, som kom in i världen när Sofia omgav den natanska Maria. Denna inre Sofia är det moderliv där fröet till den nya människan kan växa.

Kristuskraften kan anknyta till det som är barnligt i människor idag. Med det natanska Jesusbarnet har vår barnlika natur fått ta emot en sista rest av människan före syndafallet. Detta är början till födelsen av den "nya människan", vilken transformerar den gamla människan i oss och som åter får tillgång till Livets Träd. Efter att Adam och Eva hade ätit av frukten från Kunskapens Träd -Kunskapen om Gott och Ont - nekades de tillträde till Livets Träd. Rudolf Steiner förklarade att med Livets Träd menas den del av eterkroppens krafter, vilka bevarats i "Mänsklighetens Moderloge". Det syftar på de två högsta eteriska krafterna (livseter och klang - eller kemisk eter) över vilka människan förlorade kontrollen. Dessa krafter ställs genom Kristus åter till människans förfogande.

Livets Träd har att göra med den visdom som avslöjades av Gud och med de krafter som regenererar människan under sömnen. Enligt Rudolf Steiner är detta träd en bild för eterkroppen. Efter syndafallet skulle inte människor få kunskap genom eterkroppen (dvs från Livets Träds område) efter de hade förförts av Lucifer till att få kunskap genom den fysiska kroppen. Inom esoteriken är Kunskapens Träd en bild för vår fysiska kropp.⁹

Av de fyra eterarterna är värmeatern förbunden med den mänskliga viljan och ljusetern med känslan. Människan kan individuellt förfoga över sin vilja och känsla. De andra två eterarterna har emellertid tagits bort från den mänskliga viljan och har verkat omedvetet inom människan ända sedan dess. Klangetern har att göra med tänkande och tal, och livsetern med "tänkandets inre mening, med det som ger mening till våra tankar", som Rudolf Steiner sade.¹⁰ Detta kan även ha att göra med tankesinnet (den omedelbara och inre varseblivningen av andra människors tankar).

Det faktum att Vidar för med sig föryngrande krafter från Livets Träds område till oss och hjälper oss att vinna herravälde över klangetern och livsetern i vår utveckling som ”nya människor”, kastar ett oväntat ljus över Vidars tystnad i den germanska mytologin. Vem som helst som håller sig tyst under en lång tid kan tänka och tala bättre. Den tyste Asaguden Vidar, som i tystnad så att säga förberedde för mänskligheten det medvetna talet och den medvetna förståelsen av tankarnas inre mening, kommer att undervisa oss i dessa förmågor.

Kristusoffren

I sina föredrag om *The Preliminary Stages on the Mystery of Golgotha* (GA 152) beskriver Rudolf Steiner de offer som Kristus gjorde för att återställa konsekvenserna av syndafallet. I detta syfte tog hans själ boning i (ärke)ängla- väsendet Adams systersjäl, som senare förkroppsligade sig i det natanska Jesusbarnet. Detta genomträngande har ägt rum fyra gånger. Steiner nämner bara att Vidar är inbegripen i det femte offret, Kristi återkomst i det eteriska. Det är möjligt att Vidar även spelade sin egen roll i de tidigare offren, eftersom han enligt Steiner för med sig de föryngrande krafter som är förbundna med den natanske Jesus.

Dessa offer utgör steg mot återställandet av människans sanna form, som har blivit skadad på grund av motståndarnas ingripande. Det första offret har att göra med harmoniserandet av sinnessens aktivitet (?) och uppresandet av människan till vertikal position i den lemuriska perioden. I det andra offret, i den tidiga atlantiska perioden, harmoniserades livskrafterna och människan fick förmågan att tala. Genom det tredje offret, mot slutet av den atlantiska perioden, blev själskrafterna harmoniserade och språket kunde gripas genom tänkandet. Det fjärde offret ägde rum på Golgata. Här blev det mänskliga egot återanslutet med det högre jaget i den andliga världen.

Efter sin uppståndelse uppenbarades Kristus i eterisk form genom ett änglaartat väsen, synbarligen (ärke)ängeln Jesus. Saul var med om den första uppenbarelsen, nära Damaskus. Enligt Rudolf Steiner visade sig Kristus i Krishnas ljus. I det forntida Indien hade Adams systersjäl framträtt i Krishnas fysiska form, för ett andligt uppdrag. Sedan dess har Krishnas ande förblivit förbunden med (ärke)ängeln Jesus.¹¹

Enligt Steiner upplevde Kristus en andra korsfästelse i det eteriska på artonhund-

ratalet genom forndet av ”en svart sfär av materialism” i den andliga världen. Kristus absorberade denna sfär in i sig själv. Det änglaartade väsendet genomled ett utsläckande av medvetandet. Detta är Kristus femte offer. När Kristusmedvetandet återuppstår i människor kommer ett nytt klarseende att utvecklas från och med nittonhundratalet genom vilket de kommer att kunna uppleva den eteriske Kristus. (10) Vidar omnämns inte här, men Rudolf Steiner förutsade i Oslo år 1910 att den eteriske Kristusgestalten skulle inkarnera i sin eteriska form.

Kaspar Hauser

Kaspar Hausers (1812-1833) öde står i relation till detta femte Kristusoffer. Enligt Steiner tryggade Kaspar Hauser att förbindelsen mellan den andliga världen och jorden inte skulle brytas under artonhundratalet. När detta ”Europas Barn” dök upp i Nuremberg år 1828 berördes många människor på djupet. Läraren Daumer upplevde honom som en ”änglaartad ren människa med den finaste art av moral och den mest rigorösa sanningskärleken”. Enligt sin första beskyddare, Von Tucher, uppvisade Kaspar Hauser ”på det mest perfekta sätt bilden av den första människan i paradiset före syndafallet”.

Kaspar Hauser tillbringade många år i fångenskap, sittandes i tystnad, och därför hade aldrig den uppräta hållning som han antagligen förvärvat som litet barn blivit normal för honom. Han hade heller inte lärt sig att tala och tänka ordentligt. Dessa är de tre gåvorna från de ovan nämnda Kristus-offren, vilka han erövrade på kort tid efter 1828. Han förlorade inte sina paradisiska kvaliteter trots omgivningen där han växte upp. Vid 21 års ålder utvecklades hans jagmedvetande, men de mörka Fenris-krafterna tillät honom inte att utföra sin livsuppgift.

För Karl König, grundare av Camphillrörelsen, var Kaspar Hauser en ”beskyddare av Guds bild, ett barn som ville komma med frid på ett Buddha-lik och merkurialt sätt”. I dessa kvaliteter kan vi uppleva Kaspar Hauser som representanten för en föryngrad mänsklighet. Runt omkring honom levde det natanska Jesusbarnets andedräkt, men även Vidars, vilken som ärkeängel återför de andliga barndomskvaliteter som fanns synliga i Kaspar Hauser innan han blev mördad. På vilket sätt han var förbunden med den natanske Jesus, med Vidar och med Buddha är ett mysterium som vi ännu inte slutgiltigt kan lösa.

Eftersom enligt Rudolf Steiner den natanske Jesus vid sin födelse överlystes av Gautama Buddhas översinnliga kropp (Nirmanakaya), och Oden som ärkeängel inspirerade Gautama innan han uppsteg till Buddha-värdighet menade Sergei Prokofieff att Vidar, som Odens son, var Gautamas ängel. Det finns emellertid inga avgörande bevis för detta i Rudolf Steiners arbeten. Sådana bevis saknas också i den tyske antroposofiske historikern Karl Heyers åsikt att Gautamas ängel (utan att kalla honom Vidar) blev den nya tyska folkanden år 1879. I början av oktober hade Karl Köning i sin anteckningsbok beskrivit denna Buddhas ängel som den ängel ”som skulle bli den tyska nationalanden”.¹³

Vidars förmågor

Vidar verkar från Europas norra delar med förmågorna som han har givit till sitt folk. Först och främst har det nord-europeiska folket, medvetet eller omedvetet utbildade av sin mytologis bilder, en disposition för det nya klarseendet. För det andra öppnar det upp dem för andevetenskap och möjliggör för dem att transformera den till en folklig kraft. För det tredje kan dessa människor naturligt utveckla de förmågor som leder till varselblivning av återkomsten av Kristus i det eteriska. Av denna anledning talade Rudolf Steiner för första gången i offentliga föredrag om Kristi återkomst, i Stockholm den 12 januari 1910 och i Oslo den 13 juni 1910.

Vidar kämpar inte endast mot den gamla Fenrisulven, men också mot Ahrimans nutida aktiviteter. Dessa aktiviteter syftar till att hindra mänskligheten från att föryngra sig själv genom förbindelsen med Livets Träd - förbindelsen som återställdes genom den natanske Jesus. Man skulle kunna tro att Vidar redan har dödat Fenrisulven, men hans kamp mot ulven, i antroposofin kallad Ahriman, började först i slutet av medeltiden. Fenrisulven är ännu inte död. Därför kallar Vidar på oss för att vi ska bekämpa den. Sedan artonhundratalet har denna kamp också inkluderat teknologins fält, vilket vi måste lära oss att moraliskt hantera. Annars kommer teknologin att ta vår själ i besittning, vilket Anton Kimpfler och Johannes Greiner har beskrivit i *Elektronische Gefangenschaft?*¹⁴

Vidar inspirerar nordeuropéer, men även centraleuropéer och medvetna världsmedborgare att ansluta sig till denna kamp. Vi återfinner Vidars inspirationer i miljörelsen, i fredsrelsen och i rörelsen för mänskliga rättigheter. I den nor-

I kölvattnet av en uthängning

Kent Holmström

På 1970-talet kom jag i kontakt med waldorfpedagogiken och det läkepedagogiska arbetet i Sverige.

Läkepedagogiska institutioner hade etablerats framförallt i Järnatrakten och utgjorde då ett mycket tydligt alternativ till de olika institutioner för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättningar som var vanliga då. Det som var banbrytande var den miljöterapeutiska inriktningen. De nya institutionerna byggdes upp med hög kvalitet och betoning på skönhet och funktionalitet. Tanken var att alla, oavsett funktionsförmåga, innerst inne har en frisk och levande kärna som man ska tilltala. Då sa man t.ex. att en människa inte ÄR utvecklingsstörd. I stället lyfte man fram att det i första hand handlar om en människa, ett barn och att vederbörande HAR en nedsatt funktionsförmåga. Det är idag fullständigt självklara hållningar från alla som arbetar inom detta yrkesfält. Rätten till eget boende, tillgång till kultur, socialt liv etc. betraktas som givna rättigheter för alla. Även om inte beslutsfattare och lagstiftare har refererat till den läkepedagogiska grundsynen så är det solklart för alla som var med, att den läkepedagogiska modellen var viktiga trenderbrott och inspirerade till en ny humanistiska vårdideologi.

Läkepedagogik och waldorfpedagogik är två fruktbare grenar av samma träd. De har gemensamt den grundläggande tilltron till människans inneboende utvecklingsmöjligheter. Intresset för barnets möjligheter, vägen in för individens unika förmågor och en djup respekt för de olikheter som kommer till uttryck i en grupp elever eller vårdtagare.

Länge fanns bara ett fåtal waldorfskolor i Sverige. I Stockholm fanns Kristoffer-skolan, i Järna fanns Järna Waldorfskola och i Göteborg Rudolf Steinerskolan. Med Martinskolan i Hökarängen kom 1977 för första gången det läkepedagogiska och waldorfpedagogiska arbetet in under samma organisation och tak. Här etablerades begreppet "lillklasser" och parallellt med "vanliga" skolklasser byggdes små enheter upp för att ge elever möjlighet att få waldorfpedagogisk skolgång baserat på deras förutsättningar. Det fanns små klasser med inriktning på att skolas in i sin större klassgemenskap och andra grupper där man såg till att barnen fick en långsiktig trygghet i ett specialpedagogiskt klimat. Samverkan

mellan de olika grupperna var självklar och i lärarkollegiet var alla medarbetare i skolan självskrivna – oavsett vilken typ av arbete man hade ansvar för.

Med tiden har det waldorfpedagogiska arbetet fått ändrade förutsättningar. Dels har lagstiftningen inneburit att den pedagogiska friheten kraftigt har inskränkts. Den "kursplan" som länge var waldorfpedagogikens kännetecken är idag i stort sett uttraderad till förmån för en läroplan som alla godkända f-gskolor i Sverige är skyldiga att följa. Det som introducerades i världen 1919 som den första enhetskolan med 12-årig skolgång har splittrats upp till grundskola och gymnasieskola. Att ha en skolgång med pojkar och flickor i samma klass under tolv skolår, få samma undervisning i alla ämnen oavsett kön, etnicitet eller social bakgrund var vid tiden för waldorfpedagogikens början revolutionerande. Det förekom endast i waldorfskolor. Idag en självklarhet i varje allmän svensk skola.

"Waldorfrörelsen" har inte helt och hållet lyckats med denna transformation. Jag vill påstå att det inte finns någon tydlig "rörelse". Anpassningsivern har från ganska många waldorfbyråkrater och lärare varit anmärkningsvärt stor. I takt med skolornas framväxt har också lärarnas waldorfpedagogiska expertkunskaper tunnats ut. Många refererar till waldorfpedagogiska metoder men saknar den djupare förståelsen för barnets utveckling så som den skildras i en antroposofisk utvecklingssyn. Många tar öppet avstånd från denna människosyn och tror att de därmed blir mer oantastbara för kritik och invändningar. Antroposofin ifrågasätts av både "waldorfpedagoger" och pedagogikens motståndare. På lärarmöten har lärare oemotsagda kunnat raljera över "otidsenliga anvisningar" av Steiner, utan att i själva verket ha förstått det principiella resonemang som kritiserats. Exempelvis tar lärare avstånd från den spirituella kunskap som visar hur människans andliga och fysiska existens gestaltar sig i det som skildras som "barnets temperament". I stället för att initierat skildra vad man faktiskt kan iaktta och finna fruktbart att ta hänsyn till, väljer man att framställa hela idén som otidsenlig. Att man som lärare arbetar med individperspektiv och grupperspektiv är nödvändigt. Iakttagelserna som vi kallar "temperament" är en fantastisk verktygslåda för den som väljer att se det.

De mest inbitna motståndarna letar febrilt efter "uttalanden" av Rudolf Steiner där man kan beslå honom – och därmed hela den antroposofiska rörelsen i alla dess yttringar – med rasism, elitism, sexism etc. Och det lyckas man naturligtvis med. Dels eftersom ALLA skrifter av Steiner är offentliga och dels för att han naturligtvis i många avseenden var en person som levde i sin tid. Och för den som inte ids eller vill

ske ekofilosofen Arne Naess biografier kan vi se hur den svenske diplomaten Dag Hammarskjöld och flera skandinaviska politiker som arbetat för lösningar på världsproblem varit djupt förbundna med sina länders natur och hur de fick sina inspirationer från den eteriska världen.

Den eteriska världen som fick nytt liv genom Kristus är landet Videt, Vidars land, med sitt överflöd av vitalitet och helande krafter. Vidar tillhandahåller naturens helande krafter för de sjukdomar som orsakats av motståndarmakterna. Från det eteriska landet Videts helande källor kommer misteln, som Volker Fintelmann och Steffen Hartmann i sin bok *Mit Widar Zukunft schaffen* har presenterat. Enligt ett uttalande av Verena Staël von Holstein håller Vidar en mistel i sin hand.¹⁵

Mänskligheten behöver helande - fysiskt, eteriskt och andligt. Detta helande finns tillgängligt för jagmedvetandet som öppnas upp för Kristus helande krafter. Antroposofin finns för att inspirera detta. Vidar är förmedlaren som för tillbaka till den åldrande mänskligheten de förnyande krafterna och de andliga barnomskrafterna från Livets Träds område.

[Den tyska originalversionen av denna artikeln är publicerad i boken: Steffen Hartmann och Anton Kimpfler (editors), *Einstehen für die Zukunft mit Michael und Widar*, Edition Widar, Hamburg 2020.]

Översättning: Maria Linden.

1 Rudolf Steiner, föredrag den 15 mars 1924 i: *Arbetar-föredragen* (GA 353).

2 Bild 1: Pfalzfeld-stelen

3 I privat samtal med artikelförfattaren

4 Rudolf Steiner, föredrag den 21 december, 1913, i: *Die Welt des Geistes und ihr Hereinragen in das physische Dasein* (CW 150).

5 Bild 2: Livets Träd och Kunskapens Träd (från Olof Rudbecks bok *Atlantica*)

6 Rudolf Steiner, föredrag den 18 augusti 1909, i: *Lukasevangeliet* (GA 114).

7 Valentin Tomberg, *Christ and Sophia*, Great Barrington 2011, p. 147f; Michael Debus, *Mary and Sophia*, Edinburgh 2018, p.144-151.

8 Rudolf Steiner, föredrag den 26 september 1909, i: *Lukasevangeliet* (GA 114).

granska antroposofin på ett intellektuellt hederligt sätt finns många köttben att gräva upp. Källorna är ofta citat ur föredrag. Steiner höll under sin livstid mer än 4000 offentliga föredrag. De flesta föredragen stenograferades av åhörare. När de så småningom gavs ut i tryckt form skedde det utan att föredragshållaren själv granskat eller korrigerat anteckningarna. Det finns därför alltid med en brasklapp i början av alla utgivna föredrag. Där framgår att föredragshållaren inte kan ta ansvar för eventuella felaktigheter eller felcitat. Man uppmanas att alltid vara kritisk till Steiners utsagor och själv noggrant pröva det berättigade i det som framförs. Föredragen hölls i olika sammanhang. Ibland i en ganska snäv krets av fackfolk där förkunskaperna var stora. Ibland hölls föredragen för en bredare allmänhet och var då mycket mer bildrika och pedagogiskt upplagda. Att citera stenografernas nedtecknade ord för att triumfatoriskt beslå Steiner med politiskt inkorrekta åsikter är inte så svårt för den som vill raljera. Man kan om man vill ägna mycket engagemang åt att beslå den tidens olika kulturpersonligheter med allsköns fördomar och idag opassande åsikter. Att döma waldorfpedagogiken eller de olika antroposofiska yttringarna utifrån förmenta formuleringar som idag väcker anstöt är omoget – men ganska framgångsrikt.

Om man läser de böcker som Steiner själv skrivit och granskat så finner man då och då tidstypiska generaliseringar och ganska förgärliga ordval – och som naturligtvis inte anses lämpliga av den som idag vill representera antroposofins tankegångar.

Waldorfskolorna saknar i enlighet med sin verksamhets väsen en toppstyrning. Det finns ingen "waldorfskolöverstyrelse" som delar ut direktiv hur pedagogiken ska utföras för att kvala in som "waldorf". När Waldorffederationen bildades skedde det efter livliga diskussioner i föregångaren "Waldorfskolornas samarbetskonferens". Där fanns namnkunniga och respekterade kollegor som ivrigt förfäktade en strikt och styrande organisation med makt att besluta om vilka skolor som skulle få kalla sig waldorfskola. Detta fick inte bred uppslutning och man valde att bilda det mer frihetligt orienterade "Federationen" vars stadgar utformades av Ivar Heckscher och under-tecknad som vid tillfället var ordförande för sammankomsterna.

Efter Steiner har många hyllmeter av litteratur utgivits där pedagoger, forskare och kritiker vidareutvecklat de skissartade riktlinjer som utvecklades i början av förra seklet (1919-1923). Den som inte har mer att komma med för att representera waldorfpedagogiken eller för att tillintetgöra den än citat ur Steiners föredrag från den tiden har missat målet med råge.

Jag har inte siffror som visar hur många elever som passerat waldorfskolor, waldorfförskolor och läkepedagogiska skolor och institut. Inte heller vet jag hur många som arbetat som lärare eller vårdare genom åren i Sverige. Eftersom jag själv blev waldorfpedagog i mitten av 1970-talet så kan jag referera till egna iakttagelser. Jag har också haft möjlighet att vara förälder och vårdnadshavare till barn, ungdomar och vuxna som varit elever i dessa verksamheter. Det gör att jag sammantaget sitter på oändligt många berättelser som kan illustrera waldorfpedagogik och läkepedagogik. En slutsats jag dragit är att waldorfpedagogikens företrädare inte är en homogen grupp. Här finns fanatiker, dogmatiker och fundamentalister som rötägga bland idealister, fördomsfria och inspire-rade pedagoger. De senare dominerar.

I dag finns det häpnadsväckande nog röster inom de waldorfpedagogiska institutionerna som representerar främlingsfientlighet, social intolerans, avståndstagande från homo-, bi- och transsexualitet. Det finns lärare som uttrycker könsförakt mot kvinnor och det finns lärare som baktalar och svartmålar föräldrar som inte stryker medhårs och accepterar missförhållanden som visar sig. Det finns lärare i waldorfskolor som har inlett olämpliga förhållanden med äldre elever, lärare som använt fysiskt våld i sina ambitioner att skapa ordning. När min dotter var elev i waldorfskolan skrev hon som 12-åring ett brev till skolans kollegium där hon kritiserade att en lärare varit hårdhänt mot hennes yngre bror. Hon fick då svaret av kollegiet att hon skulle vända sig direkt till den hårdhänta läraren. Många exempel på olämpliga vuxna har jag mött och tyvärr har det inte varit särskilt smickrande för skolorna hur de hanterat dessa avvikelser. I avsaknad av tydlig värdegrund och genomarbetad policy har personal i waldorfskolor fått härja ganska fritt. Ytterst få är de fall där en lärare tvingats sluta på grund av sitt beteende mot barn eller föräldrar. En vanlig känsla är att kollegiet mobiliserar stöd till den som trampat fel och föräldrarna eller barnet blir ifrågasatt. Samtidigt finns det otaliga exempel på föräldrar som valt att placera sitt barn i waldorfskola utan att ha den mest grundläggande insikt i hur pedagogiken ser ut. Det har resulterat i huvudlösa raseriutbrott, kränkande påhopp och rena förföljelserna av lärare. Jag har själv som lärare tvingats be kollegor att sitta med i klassrummet som medborgarvittne för att skydda mig från föräldrars sjukliga angrepp på min person och min kompetens. Jag har sett föräldrar dundra in i klassrum och läst lusen av barn och lärare i någon irrationell avsikt att skydda sitt eget barn från dåligt bemötande. Ja det finns många berättelser att berätta – eller inte berätta...

Efter den "dokumentär" om Solvikskolan som nyss visats i SVT blir det tydligt att den bild man har av verkligheten är en bild av verkligheten. Verkligheten kräver många bilder och i slutändan finns det kanske ingen tydlig gemensam historieskrivning. Jag sällar mig till den skara som naturligtvis fördömer de missgrepp som barn utsatts för i sin skola – oavsett om det skett avsiktligt eller inte. Den största skam som vi vuxna ska känna när vi inte lyckas ge barn trygghet och skydd, den är här på sin plats. Men jag noterar också den svepande och totala sågning av allt som den skolan har utvecklat och utvecklar än idag. Kategoriskt dundrar nu självutnämnda auktoriteter ut sina avståndstaganden. Mest kränkande för dagens elever och lärare i Solvikskolan måste det vara när kollegor från andra skolor manifesterar sin avsky till skolan. Räddhåset skriver rektorer och utbildare till sina medarbetare och föräldrar för att försäkra att det Solvikskolans nu vuxna elever visar sig ha upplevt VERKLIGEN INTE är något som gäller oss. Personer som tagit för sig av auktoritet deklarerar med stora bokstäver att Solvikskolan minsann inte är någon waldorfskola och har aldrig varit det. Den mobbning som man anser att Solviksskolan härbergerat ligger mycket nära de utpekande och avståndstagande attityder många präktiga småborgerliga företrädare marknadsför från sina arbetsplatser. I ett samtal med fyra elever som alla går i nionde klass i två waldorfskolor i Järna blev det smärtsamt tydligt. De står gapande inför lärare som helt ogenerat hänger ut varandras skolor och tar avstånd i förklenande ordalag. Ungdomarna är vänner till varandra – och till sina skolor. Bilden av deras vuxna "ideologiskt tydliga" lärare är inte smickrande för de vuxna.

Jag och ungdomarna saknar den kärleksfulla och lyssnande ton som man borde uppbringa när man som antroposof och waldorfpedagog ser en kompis, bror eller syster i nöd. Frågan som man så gärna raljerar med när man talar om medlidande – parsifalfrågan – den lyser med sin frånvaro. Man barrikaderar sig och vänder bort blicken. Det där är dom – inte vi. Var och en får bära ansvar för sina övertramp och felsteg. Det kan vi inte lyfta från förövaren. Men vi kan alltid bjuda in våra kamrater och medmänniskor till samtal och visa vårt deltagande. Varför har det blivit så här? Hur mår du? Hur kan vi hjälpas åt så våra elever kan få känna stolthet över oss och sina skolor? Du som inte är skyldig till det som skedde för 35 år sedan – vad gör vi för att hjälpa processen framåt? Och du som kanske är skyldig till felgrepp och rena galenskap – ska du nu rullas i tjära och fjädrar?

-Den som är utan skuld...

WALDORFSKOLAN

Antroposofi och Waldorf- pedagogik

Richard Farman,
styrelseledamot

Frågan om antroposofins förhållande till waldorfpedagogiken och waldorfpedagogikens förhållande till antroposofin har återigen aktualiserats.

För att komma till rätta med en sådan fråga krävs en kritisk hermeneutisk läsning. Man behöver förstå den kontext ur vilken både antroposofin och waldorfpedagogiken växte fram och grundades. Man bör även göra sig bekant med själva tidsandan och de frågor som var levande och aktuella just då. Man bör också förstå att även antroposofin och waldorfpedagogiken har utvecklats under dessa drygt hundra år och att det har bedrivits en, i det närmaste, oöverskådlig mängd forskning och utvecklingsarbete inom bägge områdena.

Den första waldorfskolan i Stuttgart grundades ur en fråga. 1919 ville fabrikören Emil Molt starta en skola för sina medarbetares barn och riktade då den frågan till Rudolf Steiner. Resten är, som man säger, historia! Waldorfpedagogiken är sprungen ur den tyska bildningstraditionen (Goethe, Schiller och den tyska romantiska- och idealistiska filosofin) och mycket av det pedagogiskt didaktisk metodiska har sin grund i Goetheanistisk fenomenologi.

Waldorfpedagogiken är även framsprungen ur en stark social impuls vilket har gett riktning åt både hur man arbetar med barnen och hur man organiserar sig och ser på sitt samhällsuppdrag. I Sverige finns det idag 70 förskolor, 40 skolor och ett flertal särskolor. Internationellt finns det drygt 1000 skolor och de nya verksamheterna växer framförallt i Asien och Afrika. De flesta av världens alla Waldorfskolor har grundats ur föräldrainslagivning.

Elevernas utveckling mot de nationella målen och respekten för varje enskild elev utgör grundläggande målsättning i varje skola. Omdömen och läsårsbrev ges under hela skoltiden och betyg utfärdas i årskurs 9 eller när ett ämne avslutats. Alla skolor har rektor, skolchef och följer de skärpta kraven på huvudman enligt ägar- och ledningsprövning. Efter årskurs 9 och gymnasiet är waldorfelever behöriga

att söka till vidare utbildningar med sina betyg. WSF:s dokument En väg till frihet (2016) används som underlag för planering av undervisningen och som komplement till Lgr11 och visar hur pedagogiken kan realiseras inom skollagens ramar.

Enligt Rudolf Steiners intentioner skulle waldorfskolan vara allt utom en "världsåskådningsskola" och den skulle alltid vara progressiv och utgöra en levande del av samtiden.

"Lär människan känna sig själv, blir självet värld för henne lär människan känna världen, blir världen själv för henne." Rudolf Steiner.

Rudolf Steiner föddes i Kraljevec 1861 och växer upp söder om Wien. Han studerar på tekniska högskolan i Wien och får tidigt uppdraget av K.J. Schröer att ge ut och kommentera Goethes naturvetenskapliga skrifter.

Steiner arbetar även på Nietzschearkivet och publicerar även på Nietzsche, ein Kämpfer gegen seine Zeit 1895. Han publicerar även Kunskapsteori (Erkenntnistheorie der Goethe'schen Weltanschauung mit besonderer Rücksicht auf Schiller) 1988 och är verksam på Goethearkivet i Weimar från 1890. Publicerar Sanning och Vetenskap (Steiners doktorsavhandling): förspel till en frihetens filosofi 1891 och Frihetens Filosofi: Grunddrag av en modern världsåskådning: iakttagelseresultat enligt naturvetenskaplig metod 1894 och Goethes Weltanschauung, 1897.

Redaktör för Magazin für Literatur och lärare på Arbeiterschule i Berlin. 1902 blev han Generalsekreterare för det tyska teosofiska sällskapet och umgicks i kretsar kring Christian Morgenstern, Franz Kafka och Wassily Kandinsky med flera.

Efter många år av motsättningar och delade uppfattningar så lämnade han det teosofiska sällskapet 1912 och startade det antroposofiska sällskapet som fick sitt centrum i Dornach i Schweiz. Steiner fungerar som inspiratör inom olika konstformer: dramaturgi, rörelsekonst, arkitektur, bildande konst och inaugurerar efter första världskriget olika praktiska institutioner: inom pedagogik (waldorfskolan, läkepedagogik och socialterapi), medicin, jordbruk (biodynamisk odling), samhälle (tregrening av den sociala organismen), med flera. Steiner skrev 40 talet böcker och det finns över 6000 publicerade föredrag av honom och han har i princip uttalat sig om allt mellan himmel och jord (och mer därtill...).

Nygrundandet av allmänna antroposofiska sällskapet skedde under jultiden 1923 i Dornach. Ordet antroposofi kom-

mer ur grekiskans antropos – människa och sophia – vishet, men kan också ha innebörden "medveten om vad det innebär att vara människa".

"Antroposofi är en kunskapsväg som vill föra det andliga i människan till det andliga i världsalltet", Rudolf Steiner, 1924

I Allmänna Antroposofiska Sällskapetets principer finns bland annat följande paragraf:

Antroposofiska Sällskapet är inte något hemligt sällskap utan fullt offentligt. Medlem kan utan åtskillnad beträffande nation, samhällsställning, religion, vetenskaplig eller konstnärlig övertygelse var och en bli som ser något berättigat i en sådan institution som Goetheanum i Dornach som fri högskola för antroposofi. Sällskapet avböjer varje sektaristiskt strävande. Politik betraktar det icke som sin uppgift.

Antroposofi undervisas aldrig i Waldorfskolorna, däremot så utgör Antroposofi ett bildningsperspektiv för existentiella frågeställningar och en filosofisk och teoretisk grund för de undervisningsmetoder som används i waldorfskolorna.

Om någon lärare, mot förmodan, i någon form skulle undervisa antroposofi så skulle det strida mot hela intentionen med waldorfpedagogiken.

Här följer några utdrag från ett halvoffentligt föredrag av Rudolf Steiner mellan 3:e och 4:e utbildningsdagen, söndagen den 24 augusti 1919 med titeln "Vilka synpunkter är grundläggande för grundandet av waldorfskolan?"

"...

Sid 190 – 191:

Idag har jag framförallt karakteriserat det motstånd som man kommer att behöva kämpa med, när man vill bygga upp en sådan skola, som waldorfskolan vill vara. Den är motsträvig mot människornas tankar, även tankarna hos de bästa människorna. Den måste vara motsträvig; för skulle den inte vara det, skulle den inte arbeta i riktning mot framtidsutvecklingen. Men den kommer att arbeta i denna framtidsriktning, måste arbeta så, just på de andliga, uppfostringsmässiga och pedagogiska områdena.

Vi vill verkligen inte grunda en världsåskådningsskola. Den som tror att vi vill grunda en "antroposofskola", den som sprider ut det, sprider ut förtal. Det vill vi på inget sätt göra och vi kommer att visa att vi inte vill det.

För möter man oss så som vi vill möta allt, då kommer religionsundervisningen

i waldorfskolan för de evangeliska barnen att utföras av de evangeliska präster eller den kyrkoherde som lever på orten, den katolska undervisningen ska utföras av katolska präster, den judiska av rabbiner. Det vill säga, vi kommer på inget sätt att grunda någon slags världsåskådningsskola, vi vill inte föra in antroposofins innehåll i vår skola, vi vill något annat.

Antroposofi är liv, är inte bara en teori. Och antroposofi kan flyta in i en gestaltningförmåga, i hur undervisningen genomförs – i den mån antroposofin kan bli pedagogisk, i den mån man genom antroposofi kan förvärva färdigheten att till exempel lära ut räkning bättre, än det hittills gjorts, detsamma för skrivning, språk, geografi o.s.v.

Vi strävar alltså i riktningen att så långt det går skapa ett metodiskt upplägg ur antroposofin för denna skola. Vi strävar efter metodik, undervisningspraktik, som kan skapas ur en verklig kunskap om det andliga. Vi kommer att lära ut läsning, skrivning o.s.v. motsvarande det mänskliga väsendet.

Genom detta kommer vi att undvika det, som man förmodligen kommer att påstå om oss: att vi genom en skola vill göra propaganda för antroposofi redan hos barn. Det vill vi inte göra. Vi vet mycket väl att motståndet, som vi redan möter, kan öka omätligt. Vi kommer bara att sträva efter att undervisa och uppfostra som man kan, när man levandegör antroposofiska impulser.”

Ur: Studienausgabe till hundraårsjubileet 2019:

Rudolf Steiner Allgemeine Menschenkunde (GA 293)
Methodisch-Didaktisches (GA 294)
Seminar (GA 295)
Rudolf Steiner Verlag, Basel, andra upplagan 2019

Översättning: Red. Göran Nilo.

7 frågor

Tove Tidholm, lärare i svenska, arkitektur och psykologi

1) Hur - var mötte du antroposofin?

Min fröken i klass 1 på Gustav Vasa skola i Stockholm rekommenderade Kristofferskolan för det där barnet som satt och läste och ritade längst bak i klassrummet! Mitt möte med antroposofin skedde på det viset genom hela den lilla åttaåringen som var jag, som från första stund blev helt omhändertagen och uppfylld av alla sinnliga och andliga upplevelser som waldorfskolelev i klass två. Kristofferskolan var alldeles underbart för mig! Antroposofi funderade jag sedan inte vidare på, så lite som möjligt faktiskt, förrän långt senare, som vuxen, när Eric Westerberg (arkitekt och waldorflärare i Stockholm) fyllde åttio och firades i skolans café. Jag jobbade på ett byggkonsultföretag då och hade mött Eric på Arkitekturmuseum, och han bjöd in till firningen. Någoting sköljde över mig där när jag såg åttaåringen stå och fnissa som en skolpojke med sina kompisar (som också var i åttioårsåldern). Livet, nyfikenheten! Tänkte att det var något i ordets allra bästa och viktigaste betydelse lekfullt som gav dem den där kraften och det där ljusa, och om det var antroposofi, tänkte jag, så blev jag nyfiken på att veta mer.

2) Vad gör du just nu?

Navigerar mellan distansundervisningens grynnor, njuter av det som fungerar! Ska just försöka ha en Parsifalperiod med en elva som undervisas hemifrån varannan dag... Det jag INTE gör är att skriva färdigt en konstig bok om Schiller, pedagogik och hjärnan som jag hållit på med i sex år! Jag fixar inte mera framföratorsittande än det redan är på grund av pandemin.

3) Vad får dig att känna dig levande?

Att gå i skogen! Bada i en sjö! Sova med en bebis på magen! Samtala med vänner och kollegor! Musik i olika former! Att undervisa :)

4) Vilket verk har gjort intryck på dig?

Av Steiner, antar jag? Pedagogisk ungdomskurs. Allmän människokunskap. Men innan jag försiktigt kunde närma mig dem läste jag Agnes Nobels Filosofens knapp! Det var en nödvändig bro för mig mellan mitt vardagsliv och de där böckerna som fortfarande kan skrämja mig med sina kategoriska formuleringar ("MAN kan egentligen aldrig förstå xx om man inte..." "MAN måste...") och också med ett ockult innehåll... För mig är andlighet allt stort, omätbart, som finns i världen och hos människan också. Det är livsviktigt. Det som har med en ockult andlig värld att göra är bortanför någon sorts gräns för mig. Jag håller mig helst hitom den, med full respekt för att andra människor har mer tillit och förmåga att tro på och uppleva en översinnlig verklighet.

5) Är det något du saknar i den antroposofiska kulturen?

Förr i världen kunde jag sakna humor och någon sorts pragmatism/självdistans, hos några, men inte alls hos alla! Men nu mest tiiiid, ro och praktiska möjligheter att träffa alla de här spirituella människorna och samtala eller höra dem berätta...

6) Vad är du tacksam för?

Att jag hamnade på Kristofferskolan och fick gå där trots att min mamma tjänade så lite att hon inte hade råd att betala någon skolavgift. Att jag nu får vara lärare på Kristofferskolan! Alla samtal, som vederkvicker mer än guld, som Goethe skrev... Naturen och kulturen.

7) Var ser du framtiden för antroposofin?

Jag känner mig inte vuxen en sådan fråga! Men nog vore det stort om en växande miljömedvetenhet, och insikt om att KULTUR spelar en avgörande roll för människan, kunde locka fler, bygga broar, så att antroposofiska verksamheter fick fortsätta att blomstra och inspirera! I Sverige går det delvis i motsatt riktning. Jo, det är nog mitt svar, eller min förhoppning: i praktiska verksamheter kring odling, omsorg, undervisning, i globala nätverk kring de praktiska verksamheterna - som får genomsyras av andlighet så som de alltid har gjort.

MYSTERIEDRAMA

Drama aktuellt

och några funderingar efter 10 år mysteriedrama på Kulturhuset

Ulrike von Schoultz

Strandade förhandlingar

I mitten av mars 2021 strandade förhandlingarna mellan Kulturhuset AB (Peter de Voto och Anders Kumlander) med mig som produktionsansvarig för det fortsatta arbetet med Rudolf Steiners fyra mysteriedramer.

Budgetförslaget som presenterades innehöll ett pris för varje repetitionsdag på 8000 kr vilket skulle innebära stora summor enbart för repetitioner för innevarande år. Förslaget var inte förenligt med dramagruppens intention att under tre års tid åstadkomma en stor kvalitetshöjning av alla fyra dramer med hjälp av Paul Klarskovs regiarbete.

Det hade till följd att arbetet med mysteriedramerna flyttade till Arken på Solbergahemmet.

Arbetet framöver

Vi är tacksamma att vi kan vara på Arken och väldigt glada för bidraget vi har fått från Antroposofiska Sällskapet till sektionen för talande och musicerande konster. Bidraget möjliggör Paul Klarskovs fortsatta regiarbete med andra dramer "Själens prövning".

Arbetet kommer att resultera i uppvisning av några utvalda dramabilder den 15 och 16 juli.

I slutet på höstlovet vill vi uppföra hela dramet. Arken tillåter intimitet och närhet mellan åskådarna och handlingarna på scenen som kan bidra till att kärleken till dramerna växer. Vi ser framemot att Corona tunnast ut så mycket att vi kan välkomna en publik på många besökare till varje föreställning i början av november.

Historik

Arbetet med mysteriedramerna på kulturhuset tog sin början 2011 och har sina rötter i mångåriga tal och dramaövningar som Hans Lindmark och en rad medlemmar i det antroposofiska sällskapet har genomfört i Kristensamfundets lokaler i Järna.

Hans Lindmark, Michael Debus och jag själv som "den frågvisse" utgjorde tillsammans en konstellation som möjliggjorde att mysteriedramer började ta plats i dramatisk form på Kulturhusets scen.

Att arbeta på Kulturhuset var oreflekerat och byggde i sin självklarhet på det faktum att antroposofins hus byggdes för bland annat eurytmi och mysteriedramer som tillhörande den antroposofiska konstimpulsen.

Hans Lindmark engagerade skådespelare ur talgestaltungsgruppen och registrerade arbetet fram till 2016.

Nuvarande regissör Paul Klarskov tog sedan vid, först med enstaka övningsperioder och regisserade första dramet "Invigningens Port" i sin helhet med en föreställning oktober 2020.

Mina erfarenheter

Vad jag nu kommer att berätta hänger ihop med oväntade erfarenheter i samband med att mysteriedramerna blev en faktor på Kulturhuset. Kulturhuset AB är Peter de Votos bolag som i huvudsak arrangerar musikevenemang och har därför ingen organisation som är upplagd för att öva och uppföra mysteriedramer.

När vi augusti 2013 spelade hela första dramet kom en medlem emot mig och sa med tårar i ögonen:

"Tänk att vi få se mysteriedrama i det huset som är byggt för det."

Orden skakade mig i grunden. Varför?

Jag hade ju som jag nämnde inte medvetet tänkt på just det.

Men visst, jag borde ha gjort det!

Personliga reflektioner

Så småningom förstod jag att vi "störde" allt som hade utvecklats och etablerats i huset och fått sina egna juridiska och ekonomiska former. Det saknades även fruktbara vänskapliga och öppna kontakter mellan olika aktörer på Kulturhuset som naturligtvis hade underlättat allt.

Men arbetet med dramerna var så inspirerande att jag märkligt nog stod ut med alla yttre motgångar. Det fanns människor och antroposofiska grupper i landet som genom sitt stöd gav mig varje år nytt mod att tillsammans med hela dramagruppen arbeta vidare.

Det var trots allt mödosamt att få till stånd en fungerande ekonomi som byggde på gåvor, att få fungerande övningstider på scenen och etablera ett fungerande samarbete med en reception som tillhörde Kulturhuset AB och kännetecknades av ständiga personalbyten.

Men vi som får arbeta med dramerna känner kraft och närvaro av levande antroposofi i vår gemenskap. Därigenom har vi kunnat utveckla en bärande trohet till det vi gör och till varandra. Det fyller oss med tacksamhet.

Men jag förstår nu:

För att kunna utveckla Dramerna på Kulturhuset hade det behövts samarbete mellan Stiftelsen Antroposofins Hus, Antroposofiska Sällskapet och Vidarstiftelsen tillsammans med Kulturhuset AB.

Tidigt i dramaprocessen försökte jag skapa möten och samtal i de konstellationer som bortom egenintressen skulle kunna anknyta till det som en gång inspirerade så många människor att bidra till Antroposofins Hus.

Men vad var det som i grunden inte tillät ett samarbete i god anda under de tio åren som dramerna har funnits på Kulturhuset?

I olika samtal om situationen hörde jag mig allt oftare säga:

"Det råder en medeltida anda över det vi gör här på platsen."

Så småningom började jag undra varför jag uttryckte mig gång på gång på samma sätt. "Tjatigt" kunde jag tänka om mig själv!

Vad är signifikant för den medeltida andan?

I mysteriedramat "Själens prövning" följer vi historikern professor Capesius tillbaka till medeltiden i hans imaginationer.

Där befinner vi oss i den historiska konflikten mellan tempelriddarna och dominikanerna.

Vad var kännetecknande för den tiden? Människornas samverkan hade medeltida förtecken. Man kunde vara härskare genom sin härkomst med nedärvd rikedom eller genom att vara företrädare för den katolska kyrkan eller också rangordnat hos tempelriddarna. Kvinnor kunde ha makt genom sin härkomst men var helt utslutna ur kyrkliga sammanhang eller Tempelriddarnas liv och invigningsritualer.

Vad är det viktigaste i vår tid?

Som grundpelare för FN's riktlinjer står idag alla människors lika värde.

Vår tids viktigaste utvecklingsmål är på grund av dessa riktlinjer samarbete mellan könen och mellan människor från helt olika delar av jorden med helt olika förutsättningar.

Antroposofin kan bidra till dessa framtida mål genom sin innersta väsenkärna.

Kulturhusets anda

Inte mycket av det som karakteriserar vår tids utvecklingsuppdrag går att upptäcka i arbetet på Kulturhuset.

Där råder den medeltida andan som tilldelar nedärvt rikedom med oinskränkt makt.

Andan som en gång i tiden byggde Kulturhuset var "alla människors lika värde" Många av oss som har sökt sig till Järna

UTSTÄLLNING

Tankar kring Tuvstarr

Hugh Dransfield

I Bröderna Grimms saga om Törnrosa stiger flickan uppför den smala vindlande trappan i tornet för att möta sitt öde: att sticka sig på den vassa sländan och falla i sömn. Det är en av många berättelser om hur barnet lämnar och glömmer dess andliga ursprung allt eftersom det träder in i den värld vi alla lever i mellan födelse och död, detta 'grönsaksuniversum' som William Blake uttryckte det. Sen sov prinsessan i 100 år tills prinsen kommer och förlöste henne. Men varifrån kommer prinsen?

Prinsen är den andra sidan av människans själ, den frimodiga ynglingen som med sitt förstånd och sin förnuft, och ofta med mycket hjälp från olika hjälpsamma djurgestalter och vänner, kämpar sig igenom denna vår världs olika svårigheter för att slutligen nå fram till slottet vid världens ände och förlösa sin andra hälft.

De nordiska sagorna sagorna följer i stort samma mönster, även om omgivningen blir mera karga barrskogar och berg, tomtar och troll än den i de sydligare sagorna.

Sagorna lär härstamma från medeltiden, och har illustrerats många gånger under århundraden, men under de årtionden före och efter 1900 fick de en uppgång i nationalromantiska nyanser häruppe i norr. Då skrevs det också nya sagor, som i stort följde samma mönster som förr, även om jag får en känsla av att sagoskri- varna var osäkra om sagornas egentliga betydelse.

ville bidra till Antroposofins hus som ett Nordens Goetheanum med inspiration för framtida mål.

Men den rådande medeltidsandan med arv och självpåtagen makt har under de senaste 30 åren bidragit till en sönderfall och ett förfall av sociala och mellanmänskliga ansatser som inte bidrar till en fruktbar kulturell framtid.

Är den rådande medeltidsandan huvudskälet till Ytterjärnas nedgång och sönderfall? Är det en av orsakerna till att antroposofiska bidrag på olika livsområden inte heller efterfrågas i vår samtid?

Det har funnits flera försök under åren att öppna antroposofiska framtidsfrågor för yngre människors engagemang på Kulturhuset.

Två repliker la jag på minnet som kan vara representativa för många:

"Det finns ingen luft som inspirerar till fria initiativ"

Eller: "Det luktar makt..."

Jag vet att vi ser olika aspekter i vår antroposofiska biografi i Järna. Bra att vi gör det.

Själv ser jag den beskrivna aspekten övertydlig och berättar därför om den.

Jag vill avrunda med en bild ur andra dramats medeltidsscener:

Munken är ensam i Tempelriddarnas sal och väntar full av fasa över omgivningen han hamnat i på ledaren av tempelriddarnas förbund.

Då talar plötsligen Benedictus ur den andliga världen till honom.

Han avslutar med tänkvärda ord:

Till höga mål har orden (tempelriddarna) vänt sig.

De människor som viger sig åt dem, förnimmer i en aning nya jordetider.

Och deras ledare har redan skådat

De frukter vilka mognar i en framtid.

Ty då skall vetenskap och levnadssätt

Förvandla formerna och målen.

Och vad förbundet, vilket du förföljer,

nu känner som sin plikt att göra,

det tjänar den förvandlingen.

Och endast om de mål som våra bröder tjänar

Kan till ett fredens verk förena sig

Med målet, vilket kättarna här följer

Kan jordens framtid gå mot blomstring"

Utställningen 'Trollbunden' på Waldemarsudde har samlat ihop många av de nordiska konstnärernas skildringar av dessa olika berättelser. Jag har besökt utställningen flera gånger (den är corona-säker!) och har blivit nästan trollbunden själv av vad jag fått se. Men mitt intryck är att konstnärerna har huvudsakligen utgått från den synliga rent fysiska mänskliga kroppen i sina bilder av sagans olika mänskliga och mystiska innevärdare, för att därefter försöka att 'eterisera' sina subjekt. Alltså, oavsett hur konstnärligt utformade de än må vara, är bilderna uttänkta utifrån ett intellektuellt 'grönsaksuniversums' perspektiv, för att sedan placeras i en fantasy värld.

Det finns dock strålande undantag och det är många av John Bauers bilder. Han har illustrerat många sagor, men hans bilder, trogna som de ändå är till berättelserna, visar även djupare insikter. I motsats till de flesta andra konstnärerna, har Bauer tydligen utgått från ett själsligt förnimmande av sagans innevärdare för att sedan förkroppsliga det själsliga endast så mycket som är nödvändigt för att innehållet ska vara begripligt.

I sagan är Törnrosa typ femton år när hon faller i sömn, men det är sluttampen på en längre process, som är den långa övergången från barndomen till tonåren. Kallar den vad man vill men det är många som har uppmärksammat övergången från det bildliga tänkande till det vassa intellektuella hos den unga människan. En kollega sa en gång att om ett mindre barn är olycklig kan man alltid härleda känslöstämningen tillbaka till något som har hänt barnet, medan med äldre barn är det inte alltid möjligt; hos dem kan det plötsligt bubblar upp känslor ur den oöverskådliga inre.

John Bauers troll lever i sin egen värld, med sina uppgifter och sitt sätt att vara. Det späda ljusväsen som dyker upp ur intet hos dem är inte något litet fysiskt barn; det är den unga själen i tio- till tolvårsåldern som, osäker och vilsen, plötsligt befinner i en tidigare okänd inre värld. Trollen blir även de överrumplade, de tittar på det lilla lysande människoväsen och undrar var det kom ifrån.

'En sådan eländig liten bleknos!' kan de förundrat utbrista när de får syn på henne. Viktor Rydbergs tomte ställer också samma fråga: 'men hvarifrån kommo de väl hit neder?'

Men den lysande lilla människosjälen finner sig så småningom tillrätta i denna

värld och förvandlas till den frimodiga själen som ger sig ut på äventyr, precis som de i Grimms sagor.

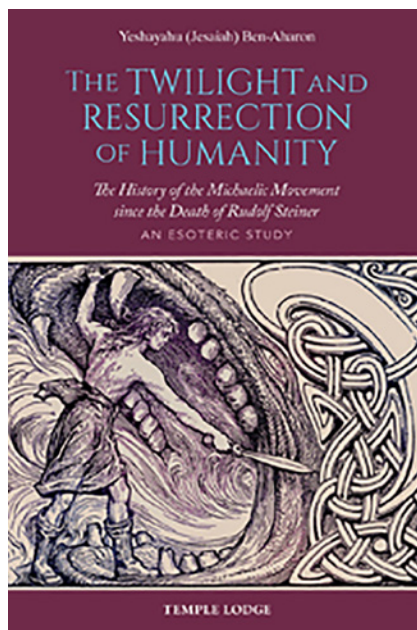
Tuvstarr är den lilla prinsessan, klädd i vittaste vitt och med sin gyllene krona, som lämnar Drömslottets borg och övertalar älgen Långeben Skutt att ta henne med sig ut i den stora världen. Han tvekar, världen är ju kall och stor, full av elakt och ont, men ger sig till slut, och de två ger sig ut i den mörka skogen. På resans gång förlorar hon sin krona och sina vita kläder till illasinnade varelser, endast sitt guldhjärta på en kedja runt halsen har hon kvar. När de stannar vid en klar tjärn så glider guldhjärtat ner i vattnet. Prinsessan tittar ner i vattnet efter sitt hjärta och blir trollebunden av det hon ser i vattnet.

När jag står inför dessa små tavlor och betraktar dem, slås jag av den hjärtslitande tragedin som människan (jag) lever i, som skildras i bilden av Tuvstarr; jag som också är fången i illusionen. Sedan tittar jag på bilden på Långeben Skutt och blir nästan överväldigad av att stå inför en sådan påtaglig och väldig urkraft. Bauer har inte målat en älg, han har i några få drag fångat Älgen, väsendet som är Tuvstarrs mäktiga beskyddare. Det är som att uppleva det som Tuvstarr i sin förtrollning ibland själv kan uppleva - Skutts närvaro, en fläkt av någonting som är så mycket större än allt i den vardagliga verkligheten.

'Ännu sitter Tuvstarr kvar och ser undrande ner i vattnet efter sitt hjärta'. Tuvstarr har fallit i sin törnrosasömn, men här slutar sagan. Den förlösande prinsen har inte kommit än. Helge Kjellin, som skrev sagan var en modern människa; han såg inte längre hur det hela brukar kunna sluta i sagans egen värld.

Var finns prinsen då? Vi alla har vår Tuvstarr dolt djupt inom oss, och var och en av oss är den frimodiga som kämpar sig genom livets snårskog och höga berg; eller så sitter vi ännu kvar vid de svalnande resterna av gårdagens eld, som en drömmande Askepåten.

'Förtrollningen ligger därnere. Långt, långt därnere ligger ett bortkommet hjärta.'

BOKANMÄLAN

Ett upprop till solbyggarna

Torbjørn Eftesdøl

Bokens titel:

Skymning och återuppståndelse inom mänskligheten, den mikaeliska rörelsens historia efter Rudolf Steiners död, en esoterisk studie.

Originalalets titel (tyska):

Yeshayahu Ben-Aharon: Menschenedämmung und Auferstehung der Menschheit, Die Geschichte der Mikael-bewegung seit dem Tod Rudolf Steiners. - Eine esoterische Studie.

Författare:

Yeshayahu Ben-Aharon

Förlag:

*Ereignis Verlag, 2021, (Tyska)
Temple Lodge, 2020, (Engelska)*

Detta är en bok som presenterar ny original andlig forskning ur aktuell imaginativ erfarenhet och kommunikation. Bokens undertitel uttrycker forskningens tema: Den mikaeliska rörelsens historia efter Rudolf Steiners död. Denna historia kan man inte finna i den fysiska världen. Den finns i den eteriska världen, och för att berätta om den presenterar Ben-Aharon stora händelser och processer i det eteriska i förhållande till det fysiska. Men viktigast av allt; Ben-Aharon framställer denna historia som en pågående process, där alla aspekter, vare sig i det förflutna, i nutid eller framtid, tillhör vår tid och

de närmaste uppgifterna inom antroposofin. Vi kommer alla in i världen med ett öde, tillsammans med utmaningen att uppfylla och realisera en uppgift, och denna bok är författad för alla som känner att deras öde är förknippat med antroposofin. Vad är då uppgiften eller målet? Imaginativt uttryck är det detta:

Den jordiska mikaeliska gemenskapen måste bygga ett eteriskt-mänskligt soltempel på jorden. Detta måste byggas medvetet i människornas eteriska hjärtan, som tillsammans kan forma det eteriska hjärtat inom den eteriska jordisk-mänskliga solen. (233)

Detta betyder att skapa en levande gemenskap med individer som har förmågan att lyfta medvetandet till det eteriska, och genom de olika sätt som detta visar sig kan skapa en rik och kraftfull gemenskapsbro. En sådan bro kan bli till en gemensam eterisk kropp, som förenar det fysiska och det eteriska, och i vilken Mikaelsskolan kan inkarnera i framtiden. En eterisk kropp som i allt större utsträckning skapas genom mänsklighetens högre natur för att bli till en jordisk-mänsklig sol. Från skymningen (Götterdämmerung) och katastrofen inom mänskligheten i det 20. århundradet, skulle mänskligheten kunna börja en process av återuppståndelse.

En sådan gemenskapsbro, skriver Ben-Aharon, "är den enda sanna uppgift som tillhör Skolan och rörelsen för andeveten-skap" i vår tid (233). Hur upphöjd denna uppgift än kan verka för några, så uttrycker Ben-Aharon det nödvändiga och brådskande i att börja denna byggprocess här och nu och varje dag. Boken framställer därför ingen andlig kunskap som inte är omedelbart och direkt relaterad till konkret andlig aktivitet. Varje idé och insikt tjänar ett syfte, och det att läsa boken betyder att engagera sig i en process.

Efter grundandet av och händelserna under Julmötet har antroposofen en uppgift att fullfölja, men denna uppgift är lämnad orörd och är inte heller förstådd, enligt Ben-Aharon. Några kan tycka att detta är en sträng bedömning, men för dem som i likhet med mig själv upplever att det fattas verkligt andligt liv och entusiasm i de "antroposofiska" institutioner och initiativ som man har att tillgå, så klingar Ben-Aharon's arbete inte bara som sant, utan det väcker nytt hopp och ny tro på den antroposofiska vägen. Jag är ingen neutral läsare av boken, om en sådan position överhuvudtaget finns, men jag tror verkligen att Ben-Aharon representerar en vattendelare i det antroposofiska livet efter Rudolf Steiner, och att denna bok

ger en omfattande och inspirerande introduktion till en pågående möjlig intensifiering i samband med återuppståndelsen av antroposofins ande.

Boken består av nedtecknade och utvidgade föredrag hållna på det årliga mötet i Global School for Spiritual Science i Sverige 2019. Skolans gemenskap gestaltas omkring bekräftelsen av och engagemangen i samband med boken 1900-talets andliga händelse, som Ben-Aharon publicerade redan 1993. Innehållet i den föreliggande publikationen utvecklades ur ett ständigt försök att förverkliga målet och forskningen i denna. Uppgiften att skapa en mikaelisk gemenskap belyses i boken ur olika perspektiv, samt i relation till flera centrala andliga vetenskapliga teman. Dessa kan naturligtvis bara antydas ganska kort här. De innefattar bland annat Kristi återkomst i det eteriska som den viktigaste andliga impulsen i vår tid; den "spirituella ekonomi" av krafter och kroppar som lever i den nuvarande evolutionen inom den mikaeliska rörelsen; motståndsmakterna och den uppgift vi möter i arbetet med att övervinna dem; kärlekens omvandling till sin motsats och helandet av egoismens sår i framtiden; den germansk-nordiska mytologin och hur gudarnas skymning hänger samman med degenereringen av människans konstitution; andlig geografi och dess sammanhang med de krafter som strömmar samman och konstituerar den mikaeliska strömningen; evolutionens utveckling i bestämda tidsintervaller i relation till antroposofiska uppgifter på jorden.

Som läsare av antroposofi vet, så är allt detta centrala teman inom andlig forskning. Här presenteras vi för dessa i den omfattning som kan relatera till bokens innehåll och kan hjälpa oss att navigera och förstå den nuvarande uppgiften. Man bör också nämna Ben-Aharon forskning i samband med de två viktigaste grupper som gestaltar den mikaeliska strömningen, aristoteliska och platoniska själar. Om man följer den andliga händelsen i det 20. århundradet, skriver Ben Aharon, då vill man se att ett nytt andligt koncilium ägde rum i den eteriska världen, där en ny plan blev utarbetad för framtiden, och att denna i dag innefattar ett möjligt möte mellan dessa två grupper på jorden. Detta är samtida forskning som talar till vårt öde.

Ben-Aharon publicerade sin första bok 1993 och 1994, där han redan då uppenbarade ny andlig forskning. Boken Skymning och återuppståndelse inom mänskligheten vittnar om en obruten linje av lojalitet och hängivenhet inför den Händelse som presenterades den gången, nu uppdaterad som en mer omfattande och

detaljerad bild av vad det betyder att förverkliga Kristi återkomst i det eteriska på jorden. Som en del av denna bild lär vi också känna mer intima aspekter av Kristi mission och detta väsen. I detta sammanhang finns en mycket intressant bearbetning av initiationens natur; skillnaden mellan en som är initierad, en "vanlig människa" och den nya naturgivna Kristus-initiationen, som några läsare kommer att känna igen som Ben-Aharon egen andliga väg.

Den omfattande bild av den mikaeliska rörelsen, som beskrivs i Skymning och återuppståndelse inom mänskligheten, har enligt min åsikt ingen parallell i någon litteratur efter Rudolf Steiner. Den framställer inte bara ny andlig forskning, den ger en förnyad bild av vad det betyder att engagera sig i antroposofi utifrån en verklig hjärtinnerlig förståelse född ur antroposofisk kunskap och andlig erfarenhet. Publikationen visar också i sin helhet den antroposofiska mikaeliska rörelsens potential. När man läser boken slås man av uppgiftens brådskande karaktär och den möjlighet som ligger i vår tid, tillsammans med en djup känsla av ansvar. Om jag skall uppsummera det som denna bok handlar om, så är det en uppmaning och en invitation att bli till en solbyggare på den jordisk-mänskliga solen.

Som solbyggare måste vi känna att vi är, kära vänner, när vi samlas för att gestalta vår gemenskap ... för att tillsammans skapa detta sol-rum och denna sol-tid, detta sol-liv och sol-ljus, i vårt aktiva arbete med varandra. (108 – 109)

Torbjørn Eftesdøl är PhD stipendiat vid Musikhögskolan i Norge och medlem av Global Event College.

Översättning: Red. BF.

BOKANMÄLAN

Kärnan i Rudolf Steiners livsgärning

Jürgen Vater

Bokens titel:

*Antroposofiska ledsatser
Antroposofins kunskapsväg
Mikaelmysteriet*

Författare:

Rudolf Steiner

Förlag:

Antroposofiska Bokförlaget, 2021, 242 sidor.

"Antroposofin är en kunskapsväg som vill föra det andliga i människan till det andliga i världsalldet." Denna smält legendariska inledning öppnar en samling ledsatser som så småningom kom att omfatta 185 stycken. Det handlar alltså om ledord som inte bara skulle utgöra en sorts introduktion till antroposofin, utan också om "råd angående den inriktning som Antroposofiska sällskapets grupper kan välja för sina föredrag och möten". Samtidigt betonas det att dessa råd inte skulle "utöva något som helst tvång". De behövdes helt enkelt därför att sällskapet hade vuxit starkt och var verksamt i många länder. Då kunde det naturligtvis också hända att enstaka medlemmar och föredragshållare förlorade kontakten till källan och ibland visade tecken på aktiviteter som svårligen var förenliga med antroposofins grundläggande impulser.

Rudolf Steiner publicerade de första tre ledsatserna den 17 februari 1924. Se-

dan trycktes ledsatser under ett drygt år vecka efter vecka i bilagan till tidskriften *Das Goetheanum*. De kompletterades av en rad utförligare ”brev till medlemmarna”.

Ett år efter den ödesdigra branden av första Goetheanumbyggnaden hade det Allmänna Antroposofiska sällskapet grundats på nytt under Julmötet vid årsskiftet 1923/24. Medlemmarna var ännu djupt skakade av brandkatastrofens chockverkan och sökte efter en ny framtidsinriktning. För att säkerställa en gemensam struktur i sällskapets arbete skrev Rudolf Steiner nu ledsatserna och breven. Sällskapet hade ju förgrenat sig i flera europeiska länder där ett intensivt grupparbete pågick under ledning av självständiga lokala medlemmar. Ledsatserna och breven skulle nu hjälpa att ställa dessa ibland disparata insatser på en gemensamt ordnad bas utan att inskränka enskilda medlemmars och gruppers frihet.

Trots Rudolf Steiners enorma engagemang under den här tiden – föredrag, skrifter, möten, resor – publicerades ledsatserna och breven i en obruten veckorytm. Det är desto mer imponerande då han själv från Mikaelidagen 1924 var tvungen att tillbringa återstoden av sitt liv i sjuksängen som sedan också blev hans dödsbädd. Vi kan alltså utgå ifrån att allt som skrevs ungefär från och med oktober det året tillkom i sängen. Efter Rudolf Steiners död den 30 mars 1925 publicerades de sista ledsatserna och breven postumt. De torde med andra ord tillhöra det allra sista han gjorde.

Boken är naturligtvis långt mer än en introduktion i antroposofins tankevärld. Vi vet ju inte hur omfattande boken hade blivit om Rudolf Steiner hade fått leva längre. Likväl ger den inget oavslutat intryck, eftersom den innehåller en överblick över de mest grundläggande elementen som utgjorde kärnan i Rudolf Steiners livsgärning. Boken börjar med den principiella skillnaden mellan sinnesvarseblivning och den kunskap som tagits fram på spirituellt sätt. Sedan går den in på människans väsensled, skolningsvägen, reinkarnationstanken, de andliga hierarkierna, mänsklighetens kulturepoker, Mikaelmysteriet, de luciferiska och ahrimanska krafterna och mycket mer. Antroposofins praktiska arbetsfält tas dock inte upp: pedagogik, lantbruk, medicin, sociala frågor. Men boken innehåller snart sagt alla väsentliga delar i den antroposofiska tankebyggnad som bildar verksamhetsområdets fundament.

Det gör boken till ett oundgängligt studiematerial – vilket är precis vad den var avsedd för. Därför har den också från första början stått i centrum för antroposofiska

studier och har sedan dess används av generation efter generation. Man kan med fördel, ensam eller i grupp, läsa en ledsats i taget, komplettera den med motsvarande fördjupning ur Rudolf Steiners omfattande föredragsverk eller hans ”grundböcker” och därmed tränga allt intensivare in i helheten.

På det viset blir *Antroposofiska ledsatser* också till en fullständigt tidlös arbetsbok: den är lika aktuell i dag som på 1920-talet.

Tidlösheten gäller dock inte språket. Naturligtvis uttryckte sig Rudolf Steiner på ett sätt som var brukligt under hans livstid. Även den svenska översättningen från 1978 som hittills varit tillgänglig är ett barn av sin tid. Men språket har utvecklats, och formuleringar som förr var gängse är oanvändbara i dag om vi inte vill skada Rudolf Steiners anseende. Medan det för hundra år sedan var fullt möjligt att till exempel tala om ”raser” måste vi i dag självfallet hitta andra uttryckssätt.

Eftersom en översättning ofrånkomligen också är en bearbetning kan vi ta oss friheten att frångå en ordagrann överföring. Originallets författare görs i stället till en samtida med dagens läsare. Vi slipper formuleringar som nuförtiden upplevs som pinsamma och behöver inte försvara författaren mot kritiker som absolut vill missförstå honom.

Samtidigt kan vi förenkla förståelsen av krångliga uttryckssätt och därmed göra tankarna tillgängliga för våra medmänniskor. På det viset kan *Antroposofiska ledsatser* bilda utgångspunkt och sammanhållande länk i fördjupningsarbetet hos ytterligare några generationer antroposoffer.

BOKANMÄLAN

”En bro mellan konstnärskap och klarseende”

Äntligen på svenska: *Konst och konstkunskap*

Ulf Sand

Bokens titel:
Konst och konstkunskap

Författare:
Rudolf Steiner

Förlag:
*Antroposofiska Bokförlaget, 2021,
inbunden, 201 sidor,
(nio föredrag, GA 271).*

De nio föredragen i denna upplaga av *Konst och konstkunskap* handlar, enligt utgivaren till pocketutgåvan av samma verk, på tyska tredje upplagan Dornach 1991, om Rudolf Steiners syn på konst. Föredragen är kronologiskt ordnade och har i de olika utgåvorna förutom dessa nio huvudverk ibland utökats med associerande texter. Utgivaren av pocketutgåvan vill med bestämdhet betona att dessa föredrag innehåller Steiners strävan efter att skapa och belysa ”framtidens estetik”.

Det första föredraget ”Goethe som skapare av en ny estetik” är översatt av Ingrid Sahlberg. Det andra föredraget är översatt av Göran Fant och finns i tidigare publiceringar.

På det personliga planet vill jag tacka Jürgen Vater för översättningen av reste-

rande föredrag. Efter att ha levt med föredragen som grundläggande kurslitteratur under mina studieår vid Malschule am Goetheanum hos Hans Hermann i början på 1970-talet har jag nu fått uppleva glädjen och betydelsen av att hela verket nu finns på svenska. Språkräkten uppenbarar andan i föredragen på ett lättflytande samt upplyftande sätt.

Även ett stort tack till Antroposofiska Bokförlaget som har möjliggjort att Rudolf Steiners "framtidens estetik" nu är tillgänglig för det svenska språkområdets skapande verklighet. Jag hoppas och tror att dessa tankar och uppslag som Steiner förmedlar kan med värme och ljus belysa sammanhanget mellan konsten och seendets värld och verkligen skapa förutsättningen för "framtidens estetik". Den är ju fundamentet för mötet mellan det sinnliga och det översinnliga som Steiner menar är framtidens kunskapsfält, som kommunikation och kreation. Här är människan fritt skapande mellan verkligheten och idévärlden.

Samlingen består både av offentliga föredrag och föredrag för Antroposofiska Sällskapets medlemmar. Dessutom är föredraget från Wien 1918 hållit för ett sextioal inbjudna konstnärer hos konstnären Maria Strakosch-Giesler. Denna konstnär var djupt förbunden med antroposofin och hade gått i lära hos Wassily Kandinsky i München. Hon ställde ut 1930 i Wien i utställningen "Das Übersinnliche in der Kunst" tillsammans med Paul Klee, Marc Chagall, Wassily Kandinsky och Ernst Barlach.

Det antroposofiska temat

"Jag talar varken som estetiker eller som konstnär, utan som representant för antroposofisk forskning, för en världsåskådning som är uppfylld av möjligheten att under mänsklighetsutvecklingens framskridande mer och mer komma till insikt om den andliga verklighet som ligger till grund för den fysiska världen. ... Jag talar varken om någon metafysisk spekulering eller om någon filosofi, utan om någonting som jag skulle vilja kalla för översinnlig erfarenhet." "... att utbilda ett skådande medvetande som sträcker sig upp till den andliga världen där inget fysiskt finns omkring oss ... känner det sig i högsta grad släkt med en verklig och sant konstnärlig uppfattning av världen". "... *men på konstnärligt vis kunna bygga en bro mellan dessa två betraktelsesätt: mellan äkta klarseende och en konstnärlig upplevelse - oavsett om den gäller konstnären eller betraktaren.*" "Enligt den klarseende människans erfarenhet är den verkliga källa ur vilken konstnären skapar exakt densamma som iakttagaren av den andliga världen öser ur."

Steiner menar att vår tid utmärks av att "inse den latent längtan att uppfatta världen estetiskt, konstnärligt - var helst vi går och står". Samtidigt poängterar han att en "klarseende människa som har utvecklat de krafter som jag har talat om upplever konsten på ett speciellt sätt". Om man har uppnått förmågan att "förmimma en andlig värld omkring sig är man i stånd att vända bort sitt själsliv från allt som bara är yttre, sinnlig verklighet". Så kan man "... bortse från varseblivningen av rummet, orten, föremålet", det vill säga abstrahera. "Men det går bara gentemot naturliga föremål - inte när det gäller något som verkligen är konstnärligt skapat. ... En verkligt konstnärlig skapelse som är genomträngd av ande förblir spirituellt närvarande inför den klarseende människans medvetande."

Det konstnärliga temat

Konstnärens roll och publiken. Konstnären upplever i förväg, publiken efteråt. I grund och botten samma upplevelse, bara omvänt. Konstnären och konstbetraktaren likvärdiga.

Genom "att gripa det magiska i naturen genomgår vi en process av konstnärligt skapande eller mottagande". Här är det samma sak: konstnären upplever i förväg det som åskådaren upplever efteråt. Steiner likställer konstskapandet med konstbetraktandet, bägge är processer.

Steiner konkretiserar konstens uppgift som tvådelad. Som expression, som motverkande livsdriften till att bilda visioner på grund av obearbetade sinnesintryck. Konstverket verkar medicinskt helande på den enskilda människan. Hon finner sin bild, sitt konstverk. Visionen hålls tillbaka. Som impressionism, som skapare, som förlösare av "naturens magi". Genom impressionismen när oss Goethes ord "Inte som det är, utan också såsom det skulle kunna vara". Evolutionsutvecklingen förutsätter att något som är stoppat av naturens "högre ordning" kan förlösas genom impressionistisk attityd. Steiner nämner sin "Mänskligsrepresentant" i Dornach som ett sådant exempel.

"Vår tid måste slå en bro mellan konstnärskap och klarseende". "En klarseende människa som förfogar över konstnärligt sinnelag eller omdöme är fredad mot alltför filiströsa tankar som skulle kunna inverka på andevetenskapen" och kommer att kunna "gestalta detta hur som jag talat om". Bägge verksamheterna - seendet och konsten - är nödvändiga att utöva, bägge är processer som stärker varandra.

"Därför finns ingen anledning till rädslan att det ursprungliga hos konstnären skulle gå förlorat genom klarseende. Förmågan till klarseende utvecklas med

hjälp av samma situationer som man kan urskilja i konstnärlig skapelse och upplevelse." Steiner betonar att "klarseendet måste rikta sitt ljus på konsten och konstens värme och storhet måste befrukta vidden av den klarseendes horisont". Igen: bägge är processer som stärker "bron" som den moderna människan är inspunnen i, konstnärligt och seende.

Det filosofiska temat

I detta föredrag vill Steiner tala om estetiken. Han menar "Det är verkligen ingen tillfällighet att vetenskapen om det sköna har uppstått så sent." Han nämner Alexander Gottlieb Baumgarten som den förste estetikern 1750. "För att estetiken skulle kunna uppstå måste den tid komma, då människan fri från och oberoende av naturens bojer skådade anden i dess obeslöjade klarhet, men då det också blev möjligt för henne att åter flyta samman med naturen." Goethe vill se "endast en enda stor helhet i världen, en enhetlig utvecklingskedja av väsen, inom vilken människan utgör ett led, om också det högsta".

"Det är 'den högre naturen' i naturen som Goethe vill bemäktiga sig." Människan behöver ett nytt rike mellan verkligheten och idén, mellan "natur och övernatur", mellan verkligheten och idévärlden. "Estetiken har att betrakta som sin uppgift förställes av konsten som detta tredje rike."

Alltså "till grund för konstskapelserna ligger sålunda inte vad som är, utan vad som kunde vara, inte det verkliga, utan det möjliga". Goethe fortsätter: "Det sköna är en manifestation av hemliga naturlagar vilka det förutan förbleve evigt dolda." Konstnären individualiserar det sköna där naturen enbart "vill uppnå fullkomningen med det ... hela".

"Konstnären hämtar inte ner det gudomliga till jorden genom att låta det flyta in i världen utan genom att höja världen till det gudomligas sfär."

Det psykologiska temat

"Egentligen har jag brottats hela mitt liv med frågan hur man ska tala om konsterna." Steiner återkopplar här till föredraget "Goethe som skapare av en ny estetik" från 1888 och till föredraget "Konsternas väsen" från 1909. Goetheföredraget präglas av filosofisk sökande efter den konstnärliga estetiken, medan det andra föredraget handlar om att Steiner denna gång ville "tala så att jag kunde stanna inom den konstnärliga upplevelsen". I detta föredrag handlar det om psykologi och om människans frihet.

Steiner talar om en psykologisk polarisering inom konsterna som kan åskådliggöras genom personligheterna Novalis

och Goethe. Novalis "föds in i livet med en genuin poetisk-musikalisk fallenhet som hävdar sig så starkt att den till och med vill dö under musikens klanger, så tränger det andligt-sjäsliga inte fram till sinnena". Motsatsen ligger hos Goethe: "Det andligt-sjäsliga är ju så starkt att det inte bara genomtränger det kroppsligt-fysiska ända till sinnena, utan att det också sträcker sig utöver sinnena."

"Ingen kan förstå konsternas psykologi som inte förstår det övermått av själ som, i jämförelse med det normala livet, måste leva i skulptören eller arkitekten. Ingen kan förstå det poetiskt-musikaliska som inte når fram till det övermått som lever i det andligt-sjäsliga hos en människa som inte kan släppa fram detta spirituella övermått till det fysiskt-sinnliga, utan i frihet behöver hålla det bakom verkligheten."

Här talar Steiner om konsternas frihet och polaritet i klädnad av Novalis längtan till det efterdödsliga – till exkarnationen – och Goethes längtan till det förfödliga – till inkarnationen. Steiner sammanfattar polariteten: "Man kan inte förstå det konstnärliga med hjälp av det normalt sjäsliga, utan man kan bara gripa det med hjälp av det andligt-sjäsliga som når utöver det normalt sjäsliga och har läggning för de översinnliga världarna." Det handlar om "övermått".

Avslutningsvis några tankar som brutit fram i läsningen av Rudolf Steiners Konst och konstkunskap, fritt ur de olika föredragen. Boken är en samling föredrag med olika teman från olika tider. De olika teman som framförts ovan plus denna avslutande samling av tankar och reflexioner speglar för mig ett fruktbart arbetande med GA 271.

- Rudolf Steiners estetik utmärks av respekten för det konstnärliga utövandet, konstens credo är hur, inte vad.
- Steiners estetik utmärks av respekten för det skådande utövandet. Seendets credo är stillhetens kreativitet.
- Steiner menar att dessa båda aktiviteter är eminent mänskliga och att de hänger ihop som relationen mellan värme och ljus.
- Steiners grepp är att koppla de olika konsterna till tiden före födelsen – inkarnationskonsterna – respektive till tiden efter döden – exkarnationskonsterna.
- Konstdriften relaterar till respektive tillstånd som rumskonst eller tidskonst.
- Konsterna stannar aldrig i det rent materialistiska tillståndet utan genomlyses hela tiden av det förfödliga och det efterdödsliga, eller i relation till nattens upplevelser.
- Konsterna bearbetar materia, förvandlar.
- Kunskapsdriften relaterar till den enskildes inneboende utvecklingsförmåga av seendet.

- Den seende arbetar utan relation till materien.
- Eftersom människan inte är enbart ett materiellt väsen finns beröringspunkter till seendets realiteter.
- Både konsten och seendet är kvaliteter som bygger på gränsöverskridande, på en utvidgad verklighet.
- Både konsten och seendet som process är det "andliga ursprungets" gåva till människan. Schillers ord till Goethe belyser detta: "Blott genom skönhetens morgonrodnad vandra du kan till kunskapens land."

Bokavisering

**Sergej Oleg Prokofieff:
"Rudolf Steiner och den esoteriska
kristendomens Mästare"**

Som en fortsättning på frågor som Sergej Prokofieff redan 1982 ställde i sin bok: "Rudolf Steiner och grundandet av de nya Mysterieterna" föreligger nu ett utförligt svar i den år 2019 postumt utgivna nya bok – alltså drygt 4 år efter föfattarens död. I denna senaste bok undersöker Prokofieff ingående dessa Mästare: Manes, Zarathustra (Mäster Jesus), Skythianus, Gauthama Buddha, Maitreya Bodhisattva, Novalis, Christian Rosenkreutz - och deras ledande verksamhet för mänskligheten; de stod tex. vägledande bakom Rudolf Steiner vid grundläggandet av det Antroposofiska Sällskapet (med särskild betoning på Kristus-väsendet och Golgata-Mysteriet vid Tidens Vändpunkt). Rudolf Steiners utveckling och speciella invigning, en Urbild för vår tidsepok behandlas och också Steiners ställning i kretsen av dessa höga Mästare.

Boken innehåller 3 stora avdelningar;

- Den esoteriska kristendomens Mästare
- Rudolf Steiner – Mästare av visdomen och förnimmelsernas samklang
- Den egentliga väsensarten av Rudolf Steiners invigning

Boken är nu också översatt till svenska, omfånget blir cirka 400 sidor och beräknas komma ut i Mikaeltid!

Det vore tacknämligt att få in en IN-TRESSEANMÄLAN för att någorlunda kunna beräkna r:a upplagan – till Wra.forlag@telia.com

Tack på förhand/BS

Till minne

Medlemmar som rapporterats avlidna sedan förra numret av Forum Antroposofi.

Majlis Lindroos

* 1940 03 08, † 2021 05 27, Hölö

Rolf Karlsson

* 1940 10 24, † Håknäs

Birgitta Carlgren

* 1928 07 22, † 2021 05 08, Stockholm

Leif Nilsson

* 1937 06 09, † 2021 03 07, Göteborg

Susanna Pertoft

* 1947 07 17, † 2021 03 26, Mörkö

Siri Karlsson

* 1925 02 10, † 2021 03 19, Järna

Filip Karlsson

* 1921 10 15, † 2020 04 12, Järna

Christer Esbjörnsson

* 1944 08 27, † 2021 03 10, Ramsjö

Gunnel Sundberg

* 1939 08 20, † 2020 11 06, Simrishamn
Gunnel utbildade sig till Waldorflärare i Järna, hennes absolut bästa år i livet!

Kämpade sedan under många år för att få till en förändring i grundskolan, vad gäller pedagogik och människosyn.

Föräldrar och barn stod i kö för att få vara en del av hennes "waldorfklasser" i grundskolan i Trollhättan.

Gunnel älskade sina skolbarn och delade med sig av stor glädje, värme och spontanitet i sina skolklasser.

Hon somnade in på sin dotters födelsedag, 6 november.

Vi tar gärna emot nekrologer över avlidna medlemmar, och även icke medlemmar som varit aktiva i antroposofiska sammanhang.

TILL MINNE

Leif Nilsson

* 1937 06 09, † 2021 03 07, Göteborg

Leif Nilsson, en eldsjäl i vår verksamhet genom många år i SEA, har lämnat jordelivet den 7 mars 2021.

Leif föddes och växte upp på en skånsk stor bondgård. Han hade en nära relation till det skånska landskapet. Det kom till uttryck när vi åkte bil genom Skåne, hur han med inlevelse beskrev allt vi såg. Ett tidigt tecken på hans goda iakttagelseförmåga, som blev till nytta för många människor i det sociala arbetsfältet - hans livsuppgift.

Leif utbildade sig till arkitekt vid Chalmers i Göteborg. Tillsamman med sin familj tillbringade han några arbetsår i Australien. Ett tecken på på hans behov för utblick och en vidgad horisont.

Jag fick kontakt med Leif första gången på Rudolf Steinerskolan i Göteborg, där våra respektive barn var elever. Vi blev båda verksamma i föräldraföreningens och stiftelsens styrelser.

Leif var då anställd i Göteborgs kommun i dess stadskansli inom området energifrågor med uppgift att följa dess utveckling och ge förslag till kommunstyrelsen.

Här kom hans engagemang för miljöfrågor till uttryck bl.a. genom hans förslag att introducera fjärrvärme. Det var då något nytt och mötte motstånd. Leif konfronterade politikerna och det ledde till att fjärrvärme förverkligades med en mycket positiv utveckling som följd.

Ett tecken på Leifs förmåga att möta motstånd på ett konstruktivt sätt. Ett inslag som kom att präglans hans liv.

Inspirerad av arbetet i Steinerskolan sökte Leif nya vägar till bättre organisations- och arbetsformer inom sitt verksamhetsområde.

Genom Steinerskolan hade vi hört om NPI i Holland som utifrån den antroposofiska människobilden arbetade med organisationsutveckling, samarbetsfrågor och framför allt individens betydelse för nytänkande.

Leif tog tjänstledig från sitt arbete inom stadskansliet och utbildade sig i England vid SEA/Centre for Social Development och blev sedan lärare där, vilket fick stor betydelse för vår verksamhet i Skandinavien.

Det ledde till att vi, efter några år i Göteborg, bildade SEA Institutet för Socialekologi. Då lämnade Leif sin kommunala anställning. Han anlätades nu som SEA

konsult av utbildningsinstitutioner, sjukvården, museer och inte minst Energiwerken i Göteborg, där han hade ett stort förtroende.

Under sin tid i Centret för social utveckling i England fick han många vänner som uppskattade hans lugna och trogna väsen. Han var för dem en värdefull samtalspartner.

Jag återger några uttalanden som vi fick i samband med Leifs bortgång.

(många liknande brev kom in från vänner och kollegor runt om i världen)

Steve Briant, Rektor vid Emerson College: "Jag har varma och tacksamma minnen av Leif.

Han var en kär kollega till mig i flera år. Han stod för mänsklig värme och god vilja för alla han mötte. Jag följer honom med kärlek på den resa han nu står inför."

Fritz Glasl, Österrike, ledande för NPI-impulsens utveckling över tiden:

"Jag kommer att bevara goda minnen av Leif i mitt hjärta, då jag hade tillfälle att samarbeta med honom vid flera projekt i Sverige och upplevde hans seriositet i arbetet. Jag vill ära hans impuls i mitt eget arbete."

Adriaan Bekman, Holland, mångårig medarbetare i NPI:

"Samtal med Leif hade alltid en rörande kvalitet. Jag minns vid ett tillfälle då han berättade för mig att han hade besökt personer där han hade något att utjämna i deras gemensamma karma."

Graeme Harvey, Australien, grundaren av SEA där. En viktig och god vän i alla år.

Han vänder sig också till Anita Ekestubbe, Leifs livsledsagerska och hustru:

"Kära Anita, Vilken tid du har gått igenom. Du och Leif har funnits i mina böner varje dag. Leif var en storslagen man. Jag beundrar hans sätt att under många år hantera alla hälsoproblem han hade att förhålla sig till.

Jag beundrar också ditt stöd och ert gemensamma förhållningssätt till en krävande livssituation."

Vi är många i Sverige och inte minst i Göteborg som minns Leif med stor tacksamhet för allt vad han stod för. Han bidrog även i Kristensamfundets utveckling med sin förmåga att skapa förutsättningar för dess ekonomiska och praktiska existens.

På sin livsresa mötte han många branta stigar och svåra bergspass genom både ljusa och svåra stunder. Han gick vägen med tillförsikt och delade med sig av erfarenheter han fick på sin väg.

Han blev en central gestalt för den socialekologiska verksamheten. Den präglades av omsorg och engagemang för människor i behov av hjälp.

Vi som stod honom nära både som vänner och arbetskamrater vill med stor ödmjukhet och respekt minnas hans hållning till de livsfrågor vi alla har att möta.

Hans Brodal
för SEA Institutet för Socialekologi

TILL MINNE

Siri och Filip Karlsson

Siri * 1925 02 10, † 2021 03 19, Järna

Filip * 1921 10 15, † 2020 04 12, Järna

I mars avled Siri Karlsson på Ljungbacken äldreboende i Järna 96 år gammal. Maken Filip lämnade jordelivet året innan i en ålder av 98 år. Siri och Filip Karlsson var pionjärerna som ur leräkern i Ytterjärna skapade en blomstrande handelsträdgård. En plats som folk vallfärdade till. Här arbetade de som trädgårdsmästare under 40 år.

Siri och Filip kom från Kolshult, Eringsboda, i Blekinge, en mindre ort några mil norr om Ronneby. De var båda uppvuxna på småbruk och från tidigaste ungdom fick de lära sig att driva jordbruk, arbeta i ladugård, på åker och i trädgård. Det var ett hårt arbete, där allt togs tillvara och hade en mening för överlevnaden. Enkla förhållanden, då det knappast fanns någon fritid. Siri minns att hon från 5 års ålder gick med en mugg och drog korna i spenarna för litet mjölk och vart de än skulle fick de sköta djuren först. Efter mammans död fick hon ansvaret för att korna mjölkades varje morgon och att mjölkflaskorna var på plats på pallen när mjölkbilen kom klockan sju. Men för Siri fanns också ett stort värde i detta livet, och hon blev gott rustad för det omfattande arbete som många år senare väntade på Nibble.

Filip hade nio syskon och började tidigt att arbeta som dräng på olika gårdar, där han också ansvarade för kor och mjölkning. Klivet från barn till vuxen var kort. Sex års folkskola, kanske några sommarkurser i matlagning och slöjd, så var man färdig för arbetslivet. De var båda frisksportare och träffades på den lokala sportklubben, första kvällen satt de tillsammans och rullade lotter. Paret gifte sig 1949 och fick så småningom fyra barn; Lory, Marit, Pia och Peter. Siri började tidigt läsa tidningen Frisksport och mötte Are Waerlands idéer om kosthållning. Hon blev vegetarian, något som på

den tiden var ovanligt och rentav betraktades som farligt. Bland annat så fick hon höra att barn med vegetarisk diet kom att dö inom fem år!

Under en period lämnade Filip jordbruket och jobbade istället som hästkötare, lastbils- och taxichaufför. Siri och Filip drev därefter en gård i Småland i två år, men genom intresset för Are Waerlands idéer fick de så småningom kunskap om den biodynamiska odlingsmetoden. 1957 blev de anställda på Frans Carlgrens gård Torsåtra i Kungsängen, som var en av de första gårdarna för biodynamisk odling i Sverige. Filip fick arbete som djurskötare och "kompostmästare" och Siri tog så småningom över handelsträdgården, som levererade grönsaker till gårdens medarbetare och till hälsokostbutiker under 6 år. Läromästaren var inte i första hand Rudolf Steiner, utan medarbetarna Gunnar och Elsa Melander, Bo Petterson och Kjell Arman.

Efter några år började helikoptrar surra över Torsåtra och det blev klart att karolinerlottet från 1700-talet skulle rivas och området förvandlas till skjutfält. Sommaren 1966 revs herrgården och handelsträdgården. Det blev granater i stället för grönsaker på de biodynamiska fälten. Då fick Filip och Siri förfrågan av Frans Carlgren om att fortsätta sitt arbete på Nibble i Järna. Carlgren planerade att etablera en handelsträdgård på en övergiven strandäng vid Järnafjärden.

Flyttlasset innehöll inte bara själva bohaget, utan även den viktiga komposten. Filip lastade 250 kubikmeter kompost på långträdare och fraktade den de nio milen till Järna. "Komposten är det dyraste vi äger", sa Filip. Vilket kom att visa sig kort tid därefter. Komposten gav Nibble trädgård en flygande start, som kom igång på bara några år. I vanliga fall tar det sju år att upparbeta en fullvärdig biodynamisk trädgård. Jorden på strandängarna vid Nibble var dessutom mycket näringsrik. Den omfattade sex tunnland friland och två stora växthus. På Nibble byggdes bostadshus, växthus, lagerlokal, jordkällare och en mindre butik. Det anlades dammar som samlade regnvatten. Filip åkte till Årsta partihallar två gånger i veckan, restauranger och hälsokostbutiker köade för att köpa trädgårdens produkter.

Filip älskade hästar. Han hade skött hästar och arbetat tillsammans med dem sedan sin tidigaste ungdom: "Jag måste tillstå att det var en vacker syn att se Filip och hästen Nicke sakta, sakta erövra ängen med dess tuvor och förvandla den till ett stort odlingsfält", berättade Arne Klingborg i sin bok En trädgårdspark i Södermanland. Hösten 1966 märkte Arne att Filip och Siri hade bekymmer. När han

frågade fick han veta att orsaken var att det inte fanns något stall för hästen. Det skall vi ordna, sa Arne, och Nicke fick bo i förra detta hönshuset på seminariet över vintern.

På Nibble anlade Siri och Filip upp en mönsterträdgård med blommande ängar och frodiga grönsaksland. Det växte så det knakade. Trädgården utvecklades så småningom till en underbar oas, den blev till platsens hjärta. Här frodades alla möjliga plantor, gurka och tomat med rik arom och "äkta" smak. Rädisor, sallad, basilika, mangold, purjolök, potatis hade en överlägsen hög kvalitet. 35 olika sorters grönsaker växte på deras land. 20.000 purjolökar och 40.000 vanliga lökar. En rekordstor pumpa på 76 kilo fotograferades tillsammans med den stolta odlaren i en tidning. Siri blev känd för sin kalvdans av råmjölk och kryddgården blomstrade. De torkade och packade flera hundra påsar med örter varje säsong till te.

Siri och Filip var levande exempel på att sann kunskap inte är teoretisk. De tog upp den biodynamiska metoden på ett naturligt sätt, och tyckte att den inte är så obskyr och mystisk som många tror, utan resultatet av en ekologisk helhetssyn. I det biodynamiska eftersträvar odlaren ett kretslopp mellan jord, växter och djur. Planeternas inflytanden, humuspreparat och näring från kompost, kamomill i tunntarmar från nötkreatur, nedgrävda skallar med bark och kosmiska krafter samlade i kohorn. De använde Maria Thuns vetenskapligt utarbetade såkalender, som bl.a. sätter sådden i samband med månens position. Allt detta kan vara svårt att ta till sig för skeptikern och den som är övertygad om att materien och fysiska ämnen är utgångspunkten för allt liv, men Siri visste mycket väl att bönderna i gamla tider kände till månens inflytande på växten.

Tiden gick och ryktet om Nibble Trädgårdens enastående skördar av grönsaker hade spridits vida omkring. Till handelsträdgården kom hundratals besökare, den blev en mötesplats. Siri och Filip uppvakades ofta av tidningarna, som såg med intresse på den frodiga växten och ville sprida kunskapen om giftfria livsmedel. Studiebesöken avlöste varandra. Alla imponerades av den högklassiga kvaliteten på skördarna. Så ville Filip ha det. Kvalitet! Tänk bara på Filips gurkor, underbara gurkor, med en tydlig smak av gurka och inte bara vattniga. "Gurkor ska skötas som spädbarn" sa Filip. Arbetsdagarna blev långa. Oftast i dubbla skift. Och om någon ville handla en helgdag, så öppnades snart dörren i bostadshuset bredvid för att ta hand om kunderna. Siri var en otrolig arbetsmyra. Hon var en kortvuxen dam, men tyckte alltid själv att detta var en för-

del när man arbetar med jorden, då hade man nära till allt flödande liv och former. Och dessutom; hon trivdes ju allra bäst när hon rensade ogräs! 1996 blev de utsedda till årets biodynamiska odlare.

Arne Klingborg berättar också om en gång då han var närvarande vid en intervju med Siri och Filip. Journalisten frågade med ett lite arrogant tonfall hur det kom sig att de kommit på idén att odla biodynamiskt. Svaret kom på en gång: "År det så att man tycker om grönsaker och till och med är vegetarian, då vill man ha produkter av bästa kvalitet. Vi vet att biodynamiskt odlade grönsaker har en överlägset hög kvalitet, smakar bra, ger en välgörande näring och håller bra. Därför odlar vi biodynamiskt". Den gången – för 55 år sedan – var Filip och Siri praktiskt taget ensamma om att odla biodynamiskt. Visionen var att skapa ett jordbruk för nuet och framtiden: "Vårt ansvar för jorden och våra barn, sa Siri, "gör att vi måste lämna ifrån oss det vi förvaltats i ett bättre skick än när vi fick det". I rensandet, plockandet, sättandet och skördandet levde Siri och Filip ett liv med händer och fötter i kontakt med jorden. De arbetade hela sitt liv och tog till vara på alla minuter. Dagarna var arbete, rörelse, inget har fått gå till spillo. Men med arbetsglädje klarade man sig tydligen utan semester. För Siri och Filip var arbetsglädje troligen den största lyckofaktor man kan uppleva!

När Filip var 75 år gammal byggde han och Siri sitt första egna hus, granne med Skogsbrynsbyn. Livet fortsatte om än i en något lugnare takt. Filips hobby var arbetet, som aldrig riktigt tog slut, men året 2006 tog de farväl av 40 års odlande 81 och 85 år gamla. Stiftelsen Biodynamiska Produkter fick ansvara för driften med John Gerhard som produktutvecklare.

Själv hade jag glädjen att besöka Siri och Filip ett par gånger under denna tid. Filip hade då en lätt demens, men det varma leendet och glimten i ögat fanns kvar. Siri bjöd på röd vinbärssaft och berättade lite ur sitt liv. Jag upptäckte att hon hade en hobby som jag aldrig hade gissat: I köket fanns ett par tre hyllmeter med pärmar som innehöll tidningsurklipp. Det visade sig att hon samlat och och mycket noggrant arkiverat alla artiklar som skrivits i tidningarna om verksamheterna i Järna under decennierna; en guldgruva för den som vill bekanta sig med Järnas historia!

De sista åren av sitt liv behövde Filip daglig omvårdnad. Demensen hade tilltagit och han hamnade till slut på Ljungbackens äldreboende i Järna. Filip avled påskdagen 12 april 2020, efter en fallolycka. Han skulle fylla 99 år i oktober. Siri, som också hade flyttat till Ljungbacken, gick ur tiden 19. mars i år.

Det är lätt att bli lite nostalgisk när man tänker på tiden med Siri och Filip på Nibble. Den som har fått uppleva att stiga upp en tidig morgon i Ytterjärna och känna doften av örter, blad och färgsprakande växter. Andas in den friska luften och ångan från dagdropparna i blomkalkarna. Fått lyssna till fågelkvitter och fjärilars fladdrande. Om man gått en kvällspromenad, när månljuset rör sig över vattenytan och spelar mellan buskar och säv. Den har fått tillgång till en kraftkälla som strömmar ur jorden och människors händer. På Nibble fanns ett överflöd tillsammans med den rikedom som gömmer sig i det allra enklaste. Det är bara att tacka!

Berit Frøseth

TILL MINNE

Elly Berner

* 1924 04 06, † 2021 01 18, Järna

Amalie Elly Margarete Knierim föddes den 6 april 1924 i Kassel, Tyskland. Hon var barn nummer tre i en syskonskara på sex och hon var den enda flickan. En av bröderna dog som barn, en annan fick sätta livet till under andra världskriget. Elly beskrev sin barndom som fylld av glädje och lek, naturupplevelser och inte minst sång och musik. Hennes musikaliska och konstnärliga begåvning visade sig tidigt kombinerad med stark idealism.

Det var inte alltid så lätt för henne att leva upp till faderns förväntningar och att ständigt jämföras med sina bröder. Elly kände att hon måste prestera mer än dem för att uppmärksammas och så börjar hon gömma sin känslighet och sensibilitet bakom en sträng fasad.

Mitt under det brinnande kriget avslutade hon gymnasiet och börjar på faderns inrådan studera sång på Mozarteum i Salzburg - då var hon 18 år gammal. Men kriget övergår snart i ett allvarligare skede och under de sista två krigsåren arbetar Elly på ett reservdelslager. Där gjorde hon allt ifrån små reparationer till bokföringen. Hon påpekade gärna att Rudolf Steiner sagt att just bokföringen var en bra erfarenhet för eurytmister!

När kriget var slut fortsatte hon sina musik- och sångstudier på universitetet i Göttingen. Där läste hon även konstvetenskap, filosofi och pedagogik. Elly mindes de här åren med blandade kän-

lor för det var hungerår och hon frös ständigt - samtidigt hade hon många stärkande och oförglömliga människomöten.

Nästa station blir Stuttgart där Elly ger sig hän åt antroposofin och hon blir också medlem i Kristensamfundet - impulser hon förblir trogen livet igenom. Hon börjar med eurytmiutbildningen hos Else Klink och avslutar sin sångutbildning på den Musikaliska högskolan i Stuttgart. Men hon kämpar också med sin hälsa och måste flera gånger avbryta sina olika förehavanden.

I Stuttgart möter hon Gotthard Berner och 1955, 31 år gammal gifter de sig. Ett år senare föds Fritjof. På inbjudan av Lotte Ritter flyttar familjen så småningom till Sverige och Mikaelgården - en kall och snöig marsdag. Något år senare flyttar man in i huset på Prästgårdsvägen.

Det följer intensiva år med många åtaganden och konserter i olika sammanhang.

Redan i Tyskland hade hon på ett läkepedagogiskt hem varit med i en uppsättning av Trollflöjten - som Nattens drottning.

Ylwa Breidenstein

*

Jag lärde känna Elly som "Nattens drottning" i Mozarts "Trollflöjten" när jag var ung medarbetare på Michaelshof i Hepsisau på Schwäbische Alp i Tyskland. Hon var då i 30 års åldern. Med en strålände klar röst, även fylld av värme, med intensiv konstnärlig gestaltning av vrede och sorg som Nattens Drottning uttrycker, framförde Elly denna roll. Något barn yttrade en gång att det var som om stjärnorna gnistrade och blänkte när hon sjöng. Det var inte bara sången som jag beundrade, det var hennes mod att samtidigt stå på en hög stege över scenen. (stött av manliga medarbetare, bakom kulisserna) Julius Knierim, hennes bror, som gestaltade musiklivet i det läkepedagogiska hemmet Michaelshof, hade inövat operan med hela medarbetarkretsen och hittade de solistiska rollerna bland vänner utanför hemmet, bl.a. Elly. Utöver sin naturliga begåvning hade hon studerat sång i Salzburg och i Tyskland.

Hennes fria röst följde henne hela livet.

Som 90-åring kunde hon plötsligen sjunga en sekvens från hennes gamla repertoar. Men förnyelsen inom konsterna var hennes stora mål och mening. Hon medverkade inom Choroi- impulsen, i Werbeck - sången, i pedagogik och framförallt som eurytmist.

Bland olika projekt hon hade medan hon levde i Skåne, var ett arbete med Dag

Hammarskjölds texter. Språkligt och innehållsmässigt var det en verklig hjärteangelägenhet för Elly. En koreografi växte fram och det skapades passande vackra eurytmidrakter. Hon var som en "Dagens drottning" som kämpade för sanningen. Ordet sanning fanns ofta på hennes läppar och det kunde ibland vara påfrestande i det sociala livet.

Genom att kunna följa henne under det sista året i livet upplevde jag hur hennes strävan blev förinnerligad och fridfull.

Frauke Kuhfuss

*

Mitt första möte med Elly Berner och eurytmin var på en föräldrakurs på vår skola, Hardeberga Skola i Lund. Där öppnades dörren för min väg till eurytmin och med Elly som lärare.

Detta arbete varade i tio år.

Elly lade stor vikt vid att jag inte under det första året skulle ägna mig åt studier i eurytmi och därmed hamna för mycket i föreställningar. Eftersom jag oftast var själv i övandet fick jag den tid jag behövde och hon hade då möjlighet att även ägna sig åt mina frågor och undringar. Elly undvek att rätta mig, hon lät mig istället pröva om och om igen tills vi båda var nöjda. Hon var mån om att jag även fick undervisning i talgestaltning, färg och form samt sång.

Genom olika kurser och musikelever, som kom till Elly, fick jag möjligheten att uppleva eurytmi i såväl grupp som med enskilda vilket jag uppskattade mycket. Elly var själv en övande människa och försökte vara trogen eurytmens källa, vilket inspirerade mig. Hade jag inte mött Elly hade jag nog inte haft eurytmin i mitt liv. Hon var med sin begeistring och strävan den lärare och vägledare i eurytmin som jag behövde. Hon såg vilken väg som var min och var lyhörd för den i sin undervisning, något som jag är mycket tacksam för.

Gumilla Hägg, elev, kollega och vän

*

Elly och Gotthard, hennes man, var under långa tider två av mina närmaste vänner. I deras hus var jag lika hemma som i mitt eget och kände mig ärligt sedd och välkommen.

Nästan dagligen övade jag hos Nina Leskov, en av Ellys eurytmilärare, och upplevde hur just hon tog emot och utvecklade Ninas undervisning och erfarenheter med djup och extrem noggrannhet.

Efter Nina Leskovs död fann jag ofta hos Elly stöd i mina försök att gripa eurytmens grundkrafter. För henne vägde gesternas "osynliga" ursprung och om-

givning tungt. Hennes korrektur var skarp och tålmodig.

Genom arbetet med Elly blev t.ex. begreppet "eterisk" tydligt, hur medveten tid verkar i varje rörelse och rensar ljud och klang från yttre gymnastisk och kosmetisk förställning.

Varje övning blev en samvetsfråga och en allvarlig konfrontation med sanningen.

Väldigt likt Nina Leskov och hennes lärare Tatjana Kisseleff, fanns en övertygande och öppen religiositet som gjorde undervisningen levande och ande-rik.

Samtalen i hennes hus om allt mellan himmel och jord återknöt ofta till skillnaden mellan sken och uppenbarelse. Musikalisk och eurytmistisk improvisation var självklar.

Som vän var Elly uppriktig och "strök aldrig medhårs", det kändes besvärligt men hon hade ofta rätt och var i mitt fall en ovärderlig hjälp till självkänedom, åtminstone i längden.

Du är en syster i kärleken till konsten, Elly!

Pär Ahlbom

*

Elly Berner

Elly var en övande människa. De sex sista åren på Ljungbackens äldreboende, där hennes vardag var lite entonig, övade hon varje dag, båda eurytmi och sång, - in i det sista.

En knapp månad före hennes död besökte Pär Ahlbom, Frauke Kuhfuss och jag henne. Hon satt i rullstolen ihop sjunken och lyfte inte blicken. Men när vi började improvisera med våra röster lyfte hon upp, rätade upp sig, tittade på oss och stämde in med sin ljusa, klara röst.

Hon skrattade hjärtligt åt roliga skämt som Pär berättade. Ja, Elly hade sinne för humor. Under sitt liv var hon en kombination av en ungdomlig, närmast flickartad kvinna, modern och samtidigt trofast mot sina principer, särskild inom eurytmin, sången och antroposofin. Hon hade en obönhörlig kvalitetskänsla. Hon klädde sig alltid stiligt, med smak och sydde oftast sina kläder själv, av vackra tyger. Hon vek aldrig från kvaliteten i sitt arbete och detta ledde ofta till konflikter.

Men hon var också beredd att ta kritik, om kritiken var berättigad och saklig. Hennes trohet mot konsten var respektgivande. Hon övade i årtal samma dikt, samma stycke. Finflipade och åter finflipade. Ännu vid 87 års ålder visade hon en strålade rolig, minutiöst genomarbetad humoresk på en födelsedag. En lyckad omständighet i hennes liv var hennes man Gotthard. De var varandras motsatser. Vid middagsbordet var det Elly som pratade medan Gotthard svara-

de ja....ja.... och åter ja...totalt insjunken i den goda smörgåsen, som han med omsorg just hade byggt färdigt med olika lager av pålägg.

Gotthard var den som ovillkorligen trodde på Ellys konst. Han stödde henne i alla lägen. Han var lojal och försvarade henne om det behövdes. Deras hem var gästvänligt. Som ung student fick jag under flera perioder bo hos dem. Där bodde det ibland också andra gäster som Jürgen Schriefer. Våren 1972 hade Elly bjudit honom till Järna och då startade en Werbeck era i Sverige.

En annan gäst var Nina Leskov. Hon hade som ung flicka kommit från Ryssland till Dornach och var en av de första som fick vara med i eurytmins begynnelse med Rudolf Steiner. Detta intresserade Elly: ursprunget! Nina Leskov var en av Elly Berners eurytmilärare.

Det var många som minns Elly som den som skarpt fällde kritiska kommentarer. Det sårade många. Hon fick en gång frågan: Varför är du alltid så kritisk? Efter en paus svarade hon: Jag måste det.

Hon var väl medveten om sin kritiska ådra, men när det kvalitativt exakta i konsten inte stämde, smärtade det henne. Ur denna smärta kom hennes kommentarer.

Elly var en perfektionist inom konsten och förblev det utan kompromisser, hela sitt liv.

Vänlighet var inte hennes första prioritet - men däremot sanning och glädje.

Sinikka Mikkola

Årsmötesprotokoll

Protokoll fört vid årsmöte i Antroposofiska Sällskapet i Sverige
Den 10 april 2021, digitalt.

30 medlemmar närvarade vid årsmötet.
Bilagor: Röstlängd/närvarolista, internrevisorernas rapport, revisionsberättelse, brev ang mysteriedramerna i Järna.

1 Öppnande av stämman
Janne Silvasti öppnade årsmötesförhandlingarna, hälsade de närvarande välkomna.

2 Fastställande av röstlängd
De närvarande noterades i en lista, så att en namnlista skulle finnas som underlag för röstlängd, för den händelse att rösträkning skulle bli aktuellt.

3 Val av mötesordförande
Till ordförande valdes Hanna Klingborg.

4 Val av protokollförare och två justerare, tillika rösträknare
Till sekreterare valdes Joel Hallklint.
Till justerare tillika rösträknare valdes Pernilla Fogelqvist och Hanna Klingborg.

5 Fastställande att mötet är stadgeenligt utlyst
Att mötet blivit stadgeenligt utlyst bejaktades. Kallelsen hade postats tre veckor före mötet.

6 Fastställande av dagordning
Den föreslagna dagordningen fastställdes och två övriga frågor lades till.

7 Verksamhetsberättelse 2020
Styrelsens verksamhetsberättelse föredrogs av Janne Silvasti.
Verksamhetsberättelse 2020 lades till handlingarna.

8 Revisorernas berättelser
Revisionsberättelsen från Göran Målquist föredrogs av Erland Kornfeld.
Internrevisor Torsten Lundberg avlade sin rapport.
Revisionsberättelserna lades till handlingarna.

9 Fastställande av resultat- och balansräkning
Föreningens balans- och resultaträkning föredrogs av Erland Kornfeld.
Balans- och resultaträkning godkändes av mötet och lades till handlingarna.

NORRKÖPING

Norrköpingsgruppen

Antroposofiska Sällskapet Norrköpingsgruppen är en lokal sammanslutning av medlemmar i det Allmänna Antroposofiska Sällskapet.

Antroposofiska Sällskapet är en religiöst och partipolitiskt obunden organisation som har till syfte att stödja en fri högskola för antroposofisk forskning. Högskolan arbetar med att utforska sambandet mellan de andliga-ickemateriella sidorna av människan och den materiella världen, och dess ursprung och mening. Metoden är meditation och praktiskt arbete.

Denna forskning har inspirerat arbetet i många olika verksamheter, t.ex. waldorfpedagogik, biodynamiskt jordbruk, antroposofisk läkekonst, läkepedagogik, olika konstarter som arkitektur, eurytmi m.m.

Antroposofiska Sällskapet är öppet för alla som ser något berättigat i antroposofi. Den som har frågor eller vill bli medlem av Antroposofiska Sällskapet kan vända sig till någon i styrelsen för Norrköpingsgruppen.

Norrköpingsgruppen har en lokal för sammankomster och där finns ett bibliotek med huvudsakligen böcker och föredrag av Rudolf Steiner.

Adress:

Hagebygatan 69, 603 52 Norrköping.
E-post: antroposofi.norrkp@telia.com
Bankgiro: 5861-0254

Hemsida:

www.antroposofi.nu/norrkoping

Vid bokning av lokalen kontakta Kerstin Hallström tel. 0733-38 58 53

Biblioteket har öppet tisdagar 18.00 - 18.30 under tiden september till och med maj. Övrig tid: kontakta någon i styrelsen.

Program med kursutbud på hemsidan!
www.antroposofi.nu/norrkoping

Vill du veta mer om antroposofi, eurytmi, musik, waldorfpedagogik och socialtregning? Vi ordnar kurser, workshops och studiedagar på teman i anslutning till antroposofi, antingen i vår lokal i Norrköping eller lokalt hos er. Förfrågningar och intresseanmälan: Maivor Forster, tel. 0739 - 792 338.

Tisdagsgruppen

Tisdagar kl. 18.30 - 19.45. Vi börjar vårens arbete med studium av bl a Grundstens-

10 Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen
Årsmötet beviljade styrelsen ansvarsfrihet för 2020 års förvaltning.

11 Uppföljning av budget och verksamhetsplan

Budget och verksamhetsplan från Höstmötet 2020 föredrogs av Erland Kornfeld.

12 Val av styrelse

Valberedningens förslag: För nyval: Richard Farman.

För omval: Ilve Steiber och Erland Kornfeld.

Årsmötet beslutade enligt förslaget. Styrelsens ledamöter 2021-22: Erland Kornfeld, Annie Meijer, Ilve Steiber, Maria Norberg, Janne Silvasti, Richard Farman och Sussie Hansen.

13 Val av revisorer

Valberedningens förslag: Förslag till revisor: omval av Göran Målkvist.

Förslag till internrevisor: nyval av Per Hallström.

Årsmötet beslutade enligt förslaget.

14 Val av valberedning

Valberedningens förslag:

omval av Pernilla Fogelqvist, Marius Wahl Gran och Benedikt von Schoultz.

Årsmötet beslutade enligt förslaget.

15 Motioner och styrelsens förslag

Inga motioner hade inkommit.

16 Fastställande av tidpunkt för höstmötet 2021

Datum för höstmöte fastställdes till 20 november 2021.

17 Övriga frågor som rör föreningen

Ett brev från Ulrike von Schoultz ang arbetet med Mysteriedramerna lästes upp.

Felix Nieriker berättade att fyra nya böcker av Rudolf Steiner har utkommit på svenska under 2020.

18 Stämmans avslutande

Janne Silvasti tackade alla som deltagit i årsmötet och grundstenen lästes av Maria Norberg.

Vid protokollet:

Joel Hallklint

Justeras:

Hanna Klingborg och Pernilla Fogelqvist

meditationen av R Steiner och Mikael mission. Kontakt: Maivor Forster. tel. 0739 792 338. Nya deltagare välkomnas!

Vitaliserande eurytmi

Välkomna till stärkande och livgivande eurytmi i grupp i Ensjöholms vackra sal. Onsdagar 18.00. Eurytmigruppen kommer att starta igen så snart Coronaläget tillåter. För närmare information och anmälan kontakta Elisabeth Löve 0760-29 49 58

Meditation

Söndagar på Hagebygatan 69. Introduktion, övningar och samtal. En väg till att praktisera antroposofisk meditation, inspirerad av Arthur Zajonc, fysikprofessor och f.d. generalsekreterare för Antroposofiska Sällskapet i USA. Anmälan görs till Dori Inderbitzin. tel: 0737- 23 00 88.

"Te hos Sofie" på onsdagar

Onsdagar kl. 18:30 - 20:30. Studiegruppen kommer att starta igen så snart Coronaläget tillåter. För närmare information vg kontakta oss enl nedan. Sedan gruppen startade 2017 har vi studerat boken Teosofi och studerar nu Andlig Skolning. Nya medlemmar är varmt välkomna! Vi varvar bokstudierna med att då och då bjuda in mer erfarna personer till samtal kring olika relevanta ämnen.

Mötena sker varje onsdag i lokalen på Hagebygatan 69. Kontaktperson: Eskil Hallström. Tel. 0706-98 18 88 eller eskil.hallstrom@gmail.com

Kalendarium

Vi återkommer med information om höstens kalendarium senare. På hemsidan och med e-post!

ANNONS

Eurytmiläro- utbildningen

vid Rudolf Steinerhögskolan

har efter en översyn visat sig fortsatt vara berättigad till studiemedel från CSN, centrala studiestödsnämnden.

Ny kursstart 27-28 augusti 2021

Prova på och antagningsworkshop: i Vita huset, Kulturcentrum Järna i Ytterjärna, onsdagen den 23 juni kl 14
Kontakt: maria.birnbaum@outlook.com
Tel: 0707435970

Kalendarium för Fria Högskolan för Antroposofi

Högskolearbetet med klasstimmarna hösten 2021

Baskemölla

September 5, kl.10 med följande samtal
 Oktober 3, kl.10 med följande samtal
 November 14, kl.10 med följande samtal
 Kanske blir det arbete med 17-19 klasstimmen men vi får se när vi kommer närmare den tiden.

Dormsjö

Söndagarna den 5 september och 14 november klockan 10 - 12, arbete med klassmaterialet.
 Plats: Stjärnsunds herrgård.

Göteborg

Under hösten fortsätter vi vårt arbete med Repetitionstimmar. Vi har bearbetat den första, andra, tredje och fjärde timmen och kommer att ta upp den femte repetitionstimmen i augusti.
 Välkomna följande lördagar kl. 10.
 21/8 eurytmiskt fördjupningsarbete genom språkets ljud.
 28/8 klasstimme
 18/9 eurytmiskt fördjupningsarbete genom språkets ljud.
 25/9 klasstimme
 23/10 eurytmiskt fördjupningsarbete genom språkets ljud.
 30/10 klasstimme
 20/11 klasstimme
 11/12 klasstimme
 Vi möts i Kristensamfundets lokaler, Dr Forselius gata 12, 41326 Göteborg.
 Klassansvariga: Vendela Klose och Inger Wennerblom.

Järna

(Obs! lokalerna)
 Lördag 28/8 kl.10.00-11.30: Förberedelse inför nittonde klasstimmen. Inledning, meditationsövning och gemensamt samtal om klasstimmen. AS lokal i Robyge.

Lördag 4/9 kl.10.00-11.00: Nittonde klasstimmen. Konferenssalen i Kulturhuset.

Lördag 23/10 kl.10.00-11.30: Förberedelse inför första klasstimmen. Inledning, meditationsövning och gemensamt samtal om klasstimmen. AS lokal i Robyge.

Lördag 27/11 kl.10.00-11.00 Första klasstimmen. Konferenssalen i Kulturhuset.
 Klassansvariga i Järna:
 Botvid Aquilon, Anna Hallström och Inger Hedelin

Kalmar

Söndag 26/9 kl 9.00 - 11.40: klasstimme 11
 Söndag 24/10 kl 9.00-11.40: klasstimme 12
 Söndag 5/12 kl 9.00 - 11.40: klasstimme 12
 Lokal: Kemisalen på Solmarka gård
 Klassansvarig: Hans Johannesson

Lund

5 sept med ett svep över alla timmarna
 26 sept klasstimma 1
 31 okt klasstimma 2
 5 dec klasstimma 3
 Vi träffas i Rudolf Steinerskolan i Hardeberga, söndagar kl 10 - 12.
 Klassansvarig är Anders Höjer. Kontaktpersoner är Robert Halling: roberthalling@hotmail.com och Birgit Svensson-Economou: svenssoneconomou@live.se.

Norrköping

8 aug. Kl 10.00. 5:e klasstimmen.
 5 sept. Kl 10.00. Bearbetning av 5:e klasstimmen.
 3 okt. Kl 10.00. 6:e klasstimmen.
 31 okt. Kl 10.00. Bearbetning av 6:e klasstimmen.
 5 dec. Kl 10.00. 7:e klasstimmen.
 Klassansvariga: Elisabet Löve, Birgitta Johansson.

Stockholm

Hagagatan 14, Stockholm
 Lördagar kl 10.00
 11/9 Fördjupning 127 - 130
 25/9 I:11
 9/10 Fördjupning 131 - 133
 23/10 I:12
 6/11 Fördjupning 134 - 136
 20/11 I:13
 4/12 Fördjupning 162 - 164
 11/12 I:14
 OBS: Tag med det blå kortet även till fördjupningsarbetet. Klassansvariga i Stockholm: Thomas Andersson, Per-Erik Jonsson och Göran Nilo

Umeå

29/8: 15 kl t
 26/9: 16 kl t
 31/10: 17 kl t
 5/12: 18 kl t
 Klassansvariga: Ursula Flatters, Janecke Wyller
 Lokal: Mariagårdens sal. Tid: 09.30.
 Upptakt lördagar kl 16.30 inför söndagens klasstimme.

Växjö

lördag 28/8 kl. 11.00 klasstimme
 torsdag 9/9 kl. 11.00 samtal
 lördag 25/9 kl.11.00 klasstimme
 torsdag 7/10 kl 11.00 samtal
 lördag 30/10 kl.11.00 klasstimme
 torsdag 4/11 kl 11.00 samtal
 lördag 27/11 kl.11.00 klasstimme
 torsdag 2/12 kl 11.00 samtal
 Lokal: Kungsgatan 29 , Växjö.
 Klassansvariga: Karin Andren, Annica Johansson.

Kontakt med högskolan

Vill du ta kontakt med någon klassansvarig kan du få kontaktadressen via Antroposofiska Sällskapets sekretariat, Joel Hallklint e-post: kontakt@antroposofi.nu
 tel: 08-554 302 20

Kalendarium för Antroposofiska Sällskapet

Alla aktiviteter är inställda p.g.a.
rådande pandemi!

Titta gärna in i kalendariet på vår hemsida - där annonseras nya händelser och möten så snart det blir möjligt!
antroposofi.nu/kalender

STOCKHOLM

Stockholms- kretsen

Föreningen Stockholmskretsen är en ekonomiskt fristående förening inom Antroposofiska sällskapet i Sverige.

Stockholmskretsens uppgift formuleras i stadgarna: att "initiera, bedriva, samordna och understödja ideell antroposofisk verksamhet i Stockholm med omnejd". Detta sker bl a genom våra olika verksamheter i lokalen på Hagagatan 14. Där finns ett bibliotek med antroposofisk litteratur och viss försäljning och hålls föreläsningar, konstnärliga arrangemang kursverksamhet och studiegrupper.

Som medlem i Antroposofiska sällskapet kan du också bli medlem i Stockholmskretsen genom att sätta in årsavgiften 300-500 kr på vårt bankgirokonto: 474 3167 - OBS viktigt: ange "medlemsbidrag", ditt namn och vilket år det gäller.

Är du inte medlem i Antroposofiska sällskapet så kan du ändå stödja oss genom att sätta in valfritt belopp på samma konto, ange "gåva". Vår verksamhet kan endast till en del bäras av medlemsbidragen och förutsätter till stor del frivilliga gåvor.

Bibliotek och antikvariat
Hagagatan 14, 113 48 Stockholm
Tel: 08-34 87 41
T-bana /pendeltåg: Odenplan, nära Stadsbiblioteket
Antroposofisk litteratur på svenska, tyska och engelska
Ordförande: Annika Stigdotter tel 08-660 93 13

Hemsida:
www.antroposofi.nu/stockholm
- se där under: Lokalavdelningar
Facebook:
Stockholmskretsen - Antroposofiska sällskapet

Stockholmskretsens Bankgiro: 474-3167
(medlemsbidrag, gåvor)

Öppettider: **måndagar + tisdagar kl 16-18**
övriga dagar STÄNGT
Sommarstängt under juni-augusti!

Välkommen!

Kursverksamheter

- Luncheurytmi
- Måla med växtfärger eller olja

Se hemsidan för aktuell och all övrig information
www.antroposofi.nu/stockholm

Här är planerna för hösten med förhoppningen att coronaläget tillåter att de kan genomföras

7 september kl 19

Dialog: Tregreningen enligt Steiners
Nationalekonomiska kurs och vår tids
utmaningar
Pär Granstedt

21 september kl 19

Stockholmskretsens årsmöte
kallelse till årsmötet kommer skickas till medlemmarna i Stockholmskretsen med posten

5 oktober kl 19

Kulminerade antroposofin på 1900-talet?
Bjarne Edberg

19 oktober kl 19

Oden, Vidar, Mikael
Rebecka Vik

2 november kl 19

Människan och jorden
Bo Dahlin

16 november kl 19

Antroposofiska sällskapets landsrepresentant
Janne Silvasti

30 november kl 19

Intryck från det biodynamiska arbetet i Kina
Thomas Lüthi

14 december kl 19

Inför jul - konstnärligt program

21 december kl 19

Midvinterfirande
Mikael Gejel

Rudolf Steinergruppen
Gruppaftnar varannan tisdag kl. 18.30,
ojämna veckor
Startdatum: 14 september
Information: Annika Stigdotter tel 08-660 93 13

Selma Lagerlöfgruppen
Gruppaftnar: måndagar kl 17.00
Plats: Kristofferskolan, smedjan
Marklandsbacken vid Brommaplan
Upplysningar: Hilke Osika tel 08-551 505 93

Studiekretsar
Södermalm
Vi träffas måndagar kl 19.00
på Brännkyrkagatan 49
Kontakt: Hugo Malm: 08-658 33 66
Per Johansson: 070-148 56 65

Studieforum
Fria forumet för RS studier
För info: ring Sergeij Almstedt tel 08-34 87 41
måndagar mellan kl 17.30-18

Luncheurytmi
Torsdagar
Start: 30 september
Anmälan senast 28 september
till Karin Nilsson Vinnars tel: 070-499 85 82
e-post: karin.vinnars@gmail.com
Max 8 deltagare

Måla med växtfärger eller olja
Martinskolans målningssal
varannan lördag, udda veckor
Start: 18 september
Anmälan: Bengt Aquilon
tel 070-852 80 07

ANNONS

TRIA – tregrening i arbetslivet

TRIA – social tregrening i arbetslivet – är branschen som organiserar antroposofiskt orienterade huvudmän i Arbetsgivaralliansen. Vår rådgivare Jenny Stake Fredriksson, som främst svarar på frågor inom vård och omsorg, kan nås på telefon 08-545 912 17, jenny.stake-fredriksson@arbetsgivaralliansen.se. Hon flankeras av vår tidigare branschansvarige Jonas Bergman, som har skolfrågor på sin palett och kan nås på 08-545 912 08, jonas.bergman@arbetsalliansen.se.

Det nyvalda branschrådet har nu under hösten i dessa Covid-19-tider, mötts digitalt ett antal gånger. Temat under mötena har i huvudsak handlat om de prolongerade (uppskjutna) avtalsförhandlingarna från i våras, där nu Arbetsgivaralliansen, Aa träffat nya bransch- och löneavtal, som sträcker sig fram till 30 april 2023.

TRIA har ännu inte något eget centralt avtal med sina avtalsparter (Medarbetareförbundet, Kommunal, Vision och Lärarnas Samverkansråd) utan är i huvudsak hänvisad till avtalen inom branscherna Vård och Omsorg samt Utbildning och Folkbildning, där TRIA har ett hängavtal.

Vidare är två TRIA-ledamöter adjungerade i branschkommitté Vård och Omsorg samt i branschkommitté Utbildning och Folkbildning.

Remissvaret till den statliga utredningen gällande översyn av LSS-insatser, är nu inskickad där TRIA-medlemmar har lämnat bidrag till svaret, som kan läsas på Aa:s hemsida.

Vi vill åter uppmärksamma våra medlemmar om värden av lokalavtalen och även möjligheten att upprätta nya avtal vid behov. På Aa:s hemsida www.arbetsgivaralliansen.se kan du ta del av aktualiteter av olika slag och även ta del av Aa:s kursutbud, som för närvarande sker i form av webinarier.

TRIA har som mål att utifrån idén om den sociala tregreningen inspirera huvudmän att bl.a. utveckla socialt hållbart ledarskap:

- Ett fritt kreativt och socialt liv, som ger mening och möjlighet till personlig utveckling och initiativtagande under ansvar
- Ett rättsliv präglad av alla människors lika värde med rättigheter och skyldigheter
- Ett solidariskt förhållningssätt i arbetsliv och ekonomi där olika prestationer styrs av behov.

Hälsar branschrådet TRIA genom Rüdiger Neuschütz

ANNONS

Medarbetareförbundet - MeF

Vi är fackförbundet för alla medarbetare i de antroposofiska verksamheterna. Vårt uppdrag är att stödja samverkan mellan jämlikar – i levande organisationer!

MeF är till för alla medarbetare oavsett vad man arbetar med. MeF ger medlemmarna stöd utifrån en unik kombination av kunskap i arbetsrätt och bred erfarenhet av antroposofisk självförvaltning.

Vi har god kännedom om antroposofiska verksamheters olika särart, organisation och kultur. De medarbetare som vill utveckla samverkan och medinflytande i verksamheterna kan därför få ett bra stöd av MeFs kollektivavtal. De verksamheter som ser det som ett stort värde i medarbetarnas delaktighet och medansvar kan också de få ett bra stöd av MeFs kollektivavtal.

Vår nya avtalspart:

Arbetsgivaralliansen-TRIA

Under 2017 upphörde HF med sin verksamhet och istället bildades en ny bransch inom Arbetsgivaralliansen: TRIA, som är en förkortning av Tregrening i arbetslivet.

De centrala avtal vi har med TRIA är tills vidare i form av sk "Hängavtal" på Arbetsgivaralliansens avtal: "vård/omsorg" och "skola/utbildning". Hängavatlen har TRIA tecknat med Medarbetareförbundet, Kommunal, Lärarnas Samverkansråd och Vision.

Lokal avtal

I anslutning till detta behöver de lokala avtalen ses över. MeF arbetar just nu mycket med att hjälpa alla verksamheter att ta fram nya lokala avtal.

Kansliet i Järna

Vårt kansli är bemannat de flesta dagar på oregelbundna tider. Vi ofta är på resa till medlemmar på arbetsplatser runt om i landet.

Enklast når du oss via mail på info@mef.se eller på våra telefoner:

Per Hallström 0736-849 366

Helena Yli-Koski 0704-14 94 34.

Bli medlem du också!

Styrelsen och medarbetarna genom Per Hallström och Helena Yli-Koski

ANTROPOSOFISKA SÄLLSKAPET

Medlemsgrupper**Björkgruppen, Katrineholm**

Yvonne Boukari,
yvonne.boukari@gmail.com

Brommagruppen, Stockholm

Nils Olof Dunkars, 08-25 87 06

Delsbogruppen, Delsbo

Matti Remes, matti@staffansgarden.com

Filosofgruppen, Järna

J.C. Lassen, [j.chr.lassen\(at\)hotmail.com](mailto:j.chr.lassen(at)hotmail.com),
070-799 22 20

Grundstensgruppen, Järna

Katarina Hausmann, tel.08 55171595,
katarina.hausmann@telia.com, eller

Marie Haglund tel. 0156-14095

Jeanne d'Arcgruppen, Örebro

Kerstin von Heynitz, 073 938 1504

kerstinheynitz@yahoo.se

Johannes Bureusgruppen, Uppsala

Annika Asmussen, 070-11 44 073

[annika.asmussen\(at\)tele2.se](mailto:annika.asmussen(at)tele2.se),

Adja Asmussen, 076-631 40 41

[adja\(at\)tele2.se](mailto:adja(at)tele2.se)

Järnagruppen, Järna

Henrik Åström

astrom62@gmail.com

Kalmargruppen, Kalmar

Hans Johannesson, 073 5673226

Mariagruppen, Västerås

Kristina Mezéi, 021-804649

Mikaelgården, Järna

Dick Tibbling, 08-551 500 67

Norrköpingsgruppen

Birgitta Johansson

Novalisgruppen, Järna

Kristian Holmberg, 0703-688 544

Pestalozzigruppen, Järna

Elisabeth Chyle, 08-551 503 29

Rudolf Steinergruppen, Stockholm

Annika Stigdotter, 08-660 93 13

Selma Lagerlöfgruppen, Stockholm

H. Osika, 08-551 505 10 el 08-551 505 93

Tavestagruppen, Järna

Walter Druml, 08-551 742 61

Umeågruppen

Roland Karlsson, 090-300 61 070-546 00
61, rolandkarlsson01@tele2.se

Urielgruppen, Växjö

Daniel Ekman,

daniel.ekman@oask.se, 070-633 93 23

Österlengruppen, Baskemölla

Eva Breitholtz, 0736490300

evabreitholtz@gmail.com

Läs mer om grupperna på hemsidan:

antroposofi.nu/studie_arbetsgrupper

ANTROPOSOFISKA SÄLLSKAPET

Styrelse

Antroposofiska Sällskapets styrelse:

Janne Silvasi, landsrepresentant
janne@antroposofi.nu 08-554 302 20
Maria Norberg, sekreterare
maria@antroposofi.nu
Sussie Hansen, ordförande
sussie@antroposofi.nu
Annie Meijer
annie@antroposofi.nu
Richard Farman
richard@antroposofi.nu
Ilve Steiber
ilve@antroposofi.nu
Erland Kornfeld, kassör
erland@antroposofi.nu

Adjungerade:

Marius Wahl Gran och
Horst-Henrik Liljeström
kontakt@antroposofi.nu

Valberedning:

Marius Wahl Gran, Pernilla Fogelqvist
och Benedict von Schoultz
valberedningen@antroposofi.nu

FRÅN SEKRETARIATET

Medlemskap

Goetheanum meddelade att man under april 2021 välkomnat 64 nya medlemmar. Och under perioden 2 - 9 april 2021, är 24 ej längre medlemmar (utträden, tappade medlemmar och uppdaterade medlemslistor i landssällskapen) i Allmänna Antroposofiska Sällskapet.

Källa: Anthroposophy Worldwide, Nr. 6, 2021.

ANTROPOSOFISKA SÄLLSKAPET

Medlemssekretariat

i Robyggehuset, Ytterjärna
Mån-fre 13-15
08-554 302 20, kontakt@antroposofi.nu

Medlemsavgiften
ordinarie 1200 kr, studerande 300 kr,
till Ekobanken 9700 132 745-1,
pg 5 88 71-5, Swish 123 499 13 86
Autogiro, sök i din internetbank efter
Antroposofiska Sällskapet eller
kontakta oss

Kalendarium på hemsidan
antroposofi.nu/kalender

Din E-post?

Meddela oss din mejladress till:
kontakt@antroposofi.nu
så skickar vi dig löpande information

Bli medlem!
antroposofi.nu/blimedlem

Betala enkelt med Swish
Läs in denna qr-kod med Swish-appen i
din mobil!

Forum Antroposofi utges av
Antroposofiska Sällskapet i Sverige.
Varje skribent ansvarar själv för
sitt material.

REDAKTIONSKRETS

Berit Fröseth
Sussie Hansen
Felix Nieriker
Göran Nilo
Joel Hallklint

GRAFISK FORM

Ritator

TRYCK

Bold Printing Mitt

PRENUMERATION

Kontakta sekretariatet eller
registrera på hemsida, 240 kr/år.
Till pg 5 88 71-5, Swish 123 499 13 86
Autogiro, kontakta sekretariatet

HEMSIDA

antroposofi.nu/forum

ANTROPOSOFISKA SÄLLSKAPETS

SEKRETARIAT

e-post kontakt@antroposofi.nu
tel 08-554 302 20

KONTAKT MED FORUM

projektledare Joel Hallklint
e-post: kontakt@antroposofi.nu
tel 08-554 302 20
postadress: Forum Antroposofi,
Kulturcentrum Järna 15, 153 91 Järna
ISSN 1404-4277

UTGIVNINGSPLAN FÖR 2021

Deadline för Nr. 3, 2021 ca 15 september.
För längre uppslag, vänligen anmäl i
god tid innan deadline.

ANNONSERING

Kontakta oss. För privatpersoner: radan-
nonser 80 kr. Tidskriftens format: höjd
315 mm, bredd 235 mm.

B

SVERIGE
PORTO BETALT
PORT PAYÉ

Kulturcentrum Järna 15, 15391 Järna

Målningen Ljus och mörker

Karl Schultz-Köln

Att skola färgupplevelsen för att komma fram till färgens egen formvilja, detta var Karl Schultz-Kölns drivkraft och strävan. Var han då i första hand en forskare som arbetade ur en given parameter? Goethe talade om konst som vetenskap förvandlad till handling. Därför att, på ett högre plan kan man inte veta, man måste göra. För konstnären ligger området för denna aktivitet i umgänget med materialet. Det är ur försöket att förbinda sig med den levande bildorganismen som man kan betrakta Karl Schultz-Kölns konst.

Kölns målningar är ofta formade som en sfär, där färger rör sig omkring ett centrum: Ett uttryck för systole – diastole, andningen mellan centrum och periferi. Genom kompositionens rytm griper tiden in i rummet och fogar samman delarna till en helhet. Så uppstår det "bildspel" som kan hjälpa fram ett seende i rörelse. I målningen Ljus och mörker

arbetar Köln med glansfärgerna gult rött och blått. Här finns inget avgränsat centrum. Istället ser vi ett guldgult klot inom ett rundat hölje av blått och rött. Kanske är det andens glans som träder fram i ett kosmiskt samtal mellan själens blå djup och livets röda eld? Ljusets överväldigande kraft som belivar allt? Och bakom solen en fri himmel där man anar att den gröna väntar. - En blå punkt har medvetet markerat sin plats inom det rödas intensiva fält. Medan en näst intill osynlig vit cirkel svävar längst upp i den gula sfären. Om cirkeln vore röd, skulle målningen kännas självklar. Istället händer något oväntat. Genom det vita skapas en utvidgning eller också en väg in. Kanske lyfts vi upp i den bländande ljusa sfär där färger smälter samman och den fysiska färgen inte längre finns till?

Bild framsida: Karl Schultz-Köln, "Ljus och mörker" (1969)
Text: Berit Frøseth.